

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Svatý Augustin od počátku po dnešek
Příběh jedné z brněnských farností v kontextu novodobých dějin
českého národa

Rigorózní práce

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci vypracovala samostatně a použila jsem při tom jen uvedené prameny a literaturu.

15. září 2012

Poděkování:

Děkuji upřímně všem, kdo mi byli jakýmkoliv způsobem nápomocni, zvláště však P. Františku Fráňovi a ostatním osloveným pamětníkům za jejich ochotnou spolupráci, cenné informace a věnovaný čas.

OBSAH

ÚVOD	6
I. MASARYKOVA ČTVRŤ MEZI SVĚTOVÝMI VÁLKAMI.....	8
A. Vznik a rozvoj Masarykovy čtvrti.....	10
Masarykova čtvrť a její územní rozvoj.....	10
Stavební družstvo Úřednická čtvrť	11
Brněnští architekti a funkcionalismus v Masarykově čtvrti	12
B. Osobnosti Masarykovy čtvrti.....	15
Jaroslav Marcha (1880-1961).....	15
Jiří Mahen (1882-1939).....	15
Jaroslav Král (1883-1942).....	16
Josef Kudela (1886-1942).....	18
Robert Konečný (1906-1981).....	18
C. Život obyvatel Masarykovy čtvrti	19
Spolková a politická činnost.....	19
Činnost živnostenská	19
Vzpomínky z dětství aneb jak se zde žilo.....	20
II. K POČÁTKŮM NOVÉ FARNOSTI.....	23
A. Opatství svatého Tomáše v Brně	23
Řád augustiniánů v Čechách a na Moravě.....	23
Opatství svatého Tomáše na Moravském náměstí.....	23
Augustiniáni a Staré Brno.....	25
B. Rozdělení duchovní správy augustiniánů	27
Stavba kostela a vyfaření Starého Lískovce s Bohunicemi	27
Stavba kostela a zřízení duchovní správy v Masarykově čtvrti.....	28
C. Kostel sv. Augustina	32
Autor architektonického řešení stavby a interiéru kostela.....	32
Řešení exteriéru	33
Interiér.....	34
Obrazová výzdoba	35
D. Vhled do situace katolické církve v českých zemích za první republiky	38
Od krize k obnově	38
Katolická charita	39
Katolická akce	39
Dílo šíření víry	41
Péče o duchovní život věřících	41
Dobové periodikum „Hlas sv. Petra“ 1938	41
Celostátní sjezd katolíků 1935.....	42
III. FARNOST V LETECH 1938-1948	45
A. Život křesťanského společenství před 2. svět. válkou	45
Duchovní správa a kněží ve farnosti žijící a působící	45
Bohoslužby a slavení liturgického roku.....	47

Laická hnutí ve farnosti	51
B. Řeholní komunity a církevní školská zařízení na území farnosti	54
Kongregace sester Těšitelek Božského Srdce Ježíšova	54
Kongregace sester sv. Cyrila a Metoděje	55
Řádové dívčí československé gymnasium v Brně	56
Kongregace Těšitelů Božského Srdce z Gethsemane	58
Těšitelé a Cyrilometodějská smírná kaple v Jeruzalémě	59
Sušilova kolej	60
Biskupské gymnasium v Brně	62
C. Období válečné a poválečné	64
Farnost za protektorátu	64
Život ve válce	67
Poválečné tříletí	69
IV. ČTYŘICET LET NESVOBODY	75
A. Nástup totality a padesátá léta	75
Situace ve farnosti po únoru 1948	76
Perzekuce věřících	78
Poslední veřejné projevy víry	79
Kostel – centrum náboženského života	80
Odchod augustiniánů	82
B. Duchovní správa a farnost v letech 1961-1967	84
Dr. P. František Kraus (1961-1963)	84
P. Antonín Uher (1963-1966)	85
P. Karel Onuca (1966-1967)	87
C. Od pražského jara po sametovou revoluci	88
P. Josef Vítek (1968-1974)	88
P. Bohumil Pavlů (1974-1990)	91
V. NOVÝ ZAČÁTEK. OBDOBÍ 1990-2012	95
A. Rok 1990-2005	95
Duchovní správa, kněží a řeholní společenství ve farnosti	95
Náboženský život farnosti	97
Kostel jako místo setkávání	97
Společenství věřících	98
Církevní školy	100
Radio Proglas	101
B. Rok 2005-2012	102
Nové tradice	103
Významné události roku 2009	106
Masarykova čtvrť dnes	107
ZÁVĚR	109
Souhrn	110
Summary	111
Seznam pramenů a literatury	112
Seznam obrázků	120

ÚVOD

Dějiny farnosti sv. Augustina v Brně se stávají předmětem mého zájmu již podruhé. Poprvé jsem se jimi více zabývala v diplomové práci při ukončení studia na zdejší teologické fakultě v roce 2010. Historie této jedné z nejmenších brněnských farností však nabízí víc, než bylo možné pojmout. Proto s využitím nových - i již získaných, ale nepoužitých - poznatků se k tomuto námětu vracím. Uvedená diplomová práce mi byla podkladem, text je však z velké části přepracovaný, původní se vyskytuje jen v malé míře. Větším podílem než v práci diplomové jsou v textu zastoupeny novodobé dějiny českého národa s cílem poukázat na vzájemnou úzkou souvislost života církve s životem společnosti.

Práce je rozdělena do pěti kapitol, z nichž každá má ještě své uzavřené celky podle témat, kterými se zabývá. Oporou objektivních historických údajů jsou archivní dokumenty, odborné publikace (metoda kompilace) a četné informace získané v rozhovorech s pamětníky, které text obohacují i o prvek subjektivní.

První kapitola po uvedení do celkové situace města Brna seznamuje se vznikem Masarykovy čtvrti, na jejímž území nová farnost vznikla. Důležitou roli při tom sehrálo stavební družstvo Úřednická čtvrť, zmíněni jsou i významní brněnští architekti, kteří se na architektonické podobě čtvrti podíleli. Druhá část kapitoly blíže seznamuje s několika osobnostmi brněnského kulturního a společenského života, cenné osobní vzpomínky původních obyvatel čtvrti tvoří závěr první kapitoly.

Druhou kapitolu uvádí stručný přehled působení řádu augustiniánů v naší zemi, v Brně nejdříve v klášteře na Moravském náměstí, později na Starém Brně. Nutnost rozdělit rozsáhlou duchovní správu farnosti starobrněnské vede ke vzniku dvou nových farností ve Starého Lískovci a v Masarykově čtvrti. Kostelu sv. Augustina je věnována část další. Vhled do situace katolické církve v meziválečném období má umožnit – při nedostatku vlastních zdrojů – přesnější představu o konkrétním životě věřících. Pozornost si v této části zaslouží zejména Katolická akce a celostátní sjezd katolíků v roce 1935.

Ve třetí kapitole se již setkáváme s novou farností, jejími duchovními správci i dalšími kněžími, s bohoslužebným slavením a zapojením farníků v různých spolcích, z nichž nejvýznamnější je kostelní jednota, jediný spolek, o kterém je možné se dozvědět více z dosud dochovaných archivních materiálů. Druhá část se zabývá řeholními komunitami ve farnosti tehdy působícími a přibližuje podrobněji církevní školská zařízení. K doplnění činnosti kongregace těšitelů je uvedena pravděpodobně málo známá historie vzniku Cyrilometodějské smírné kaple Jeruzalémě. Pohled na období válečné a poválečné tuto stěžejní, nejrozsáhlejší kapitolu uzavírá.

Období totality zahrnuje kapitola čtvrtá. Perzekuce věřících a omezení náboženského života ve farnosti jsou obrazem situace v celé zemi. Novým začátkem po roce 1989 se zabývá kapitola pátá. Veřejný náboženský život se opět rozvíjí, ve farnosti jsou obnoveny církevní školy, roste angažovanost věřících.

Hlavními zdroji informací v první části týkající se výstavby Masarykovy čtvrti byly odborné publikace K. Kuči, M. Flodrové, a J. Sedláka, velkým přínosem se stal spis o činnosti stavebního družstva Úřednická čtvrť. Hlubší poznání o důvodech, které vedly ke

vzniku nové farnosti, umožnila ve svém příspěvku do sborníku *Brno v minulosti a dnes* Jana Kubíčková. Pro vytvoření obrazu života nové farnosti jako základ posloužily dostupné archivní materiály Archivu Biskupství brněnského (ABB), Moravského zemského archivu (MZA), Archivu města Brna (AMB), důležité poznatky o meziválečné době v katolické církvi poskytl oběžník Biskupství brněnského *Acta curiae episcopalis brunensis* (ACEB). Nenahraditelným a cenným zdrojem poznatků byly již zmíněné vzpomínky farníků a obyvatel Masarykovy čtvrti, svůj podíl na celku mají kroniky.

I. MASARYKOVA ČTVRŤ MEZI SVĚTOVÝMI VÁLKAMI

Od počátku 20. stol. do 1. světové války došlo v Brně k významným událostem v oblasti hospodářství. Rozvíjel se průmysl textilní, strojírenský a elektrotechnický, přezdívku rakouský Manchester získal Brno vlnářský průmysl s evropskými i zámořskými trhy. Převažovalo zde obyvatelstvo německé, samosprávu vedli až do roku 1918 němečtí politici.¹ Výrazným způsobem se do vývoje Brna promítl konec světové války a vznik ČSR. Německá samospráva byla vystřídána českou, přibýly další tři vysoké školy.² Připojením dvaceti tří okolních obcí a dvou měst,³ při kterém hrála velkou roli národnostní otázka - politici usilovali zejména o ty vesnice, ve kterých převažovalo obyvatelstvo české,⁴ vzniklo zákonem z dubna r. 1919 tzv. Velké Brno, které z původních 100 tisíc v roce 1900 dosáhlo počtu 210 tisíc obyvatel.⁵

V meziválečném období se rozvoj týkal zejména průmyslové výroby. Velký význam měl průmysl oděvní, potravinářský, chemický, kožařský a papírenský, dřevoprůmysl, průmysl kamene a zemin, mnoho obyvatel se zabývalo obchodem a živnostenstvím. Tramvajová doprava zahájila provoz v roce 1919, autobusy začaly být používány v roce 1930, do letecké dopravy bylo Brno zapojeno v roce 1926. Obrovský vzrůst zaznamenalo stavebnictví.⁶ Vedle hospodářského rozvoje města vzkvétala činnost kulturní a umělecká, rostl počet českých škol i počet českých obyvatel.⁷

Rozvoj města narušila zejména ve třicátých letech hospodářská krize, která „byla dobou velké bídy a nouze mnoha desetitisíců brněnských občanů“. Největším problémem se stala vysoká nezaměstnanost, v Brně ze všem míst v republice nejvyšší, postižení byli zejména dělníci všech výrobních odvětví. Byla to doba tzv. žebračenek, poukázek na potraviny,⁸ a doba vzniku nouzových kolonií, tvořených domky z kamení, cihlových púlek a vůbec z různého odpadového materiálu. Stavěli si je ti, kteří neměli na zaplacení nájemného.⁹

1 Srov. SEDLÁK, JAN (ed.) a kol. *Slavné brněnské vily*. Umělecká agentura Foibos v Praze, a. s., Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně, Muzeum města Brna 2006, s. 20.

2 Masarykova univerzita, Vysoká škola zvěrolékařská a Vysoká škola zemědělská. Srov. tamtéž, s. 39.

3 Městem bylo Královo Pole (od r. 1905) a Husovice (od r. 1912), obě s převahou českého obyvatelstva. O statut města usilovaly i Židenice. Splňovaly sice všechny požadavky, jež se kladly na obec, která se chtěla stát městem (chyběl jim jen kostel), podaná žádost však nebyla v důsledku 1. světové války vyřízena. Srov. FLODROVÁ, MILENA. *Brno aneb trocha povídání jak se Brno Velkým Brnem stalo a jeho ulice ke svým jménům přišly*. Nakladatelství Šimon Ryšavý, Brno 2008, s. 19.

4 Např. Řečkovice, Bohunice, Kohoutovice, Žabovřesky. Naopak např. Komárov, Černovice, Horní a Dolní Heršpice, Brněnské Ivanovice byla přeměstí německá. Srov. FLODROVÁ, MILENA. *Brno v proměnách času (Malá zamyšlení)*. Nakladatelství Šimon Ryšavý, Brno 2004, s. 57.

5 Srov. SEDLÁK, J., c. d., s. 8, 39.

6 DŘÍMAL, JAROSLAV a kol. *Dějiny města Brna* (díl druhý). Nakladatelství Blok, Brno 1973, s. 95.

7 V roce 1930 při druhém sčítání lidu bylo v Brně napočítáno 200 000 Čechů, tj. 77,8 %, 52 000 Němců, tj. 20,3 % a 3 000 Židů, tj. 1,3 %. Tamtéž, s. 91.

8 Srov. tamtéž, s. 98. Kromě toho se na podporu nezaměstnaných konaly další akce: vyvařovací, mléčná, chlebová, bramborová, uhelná, ošacovací aj. Srov. tamtéž, s. 99.

9 Ve dvaceti koloniích žilo podle údajů přes 7 000 občanů, 500 dalších v různých maringotkách, kůlnách, stájích, stodolách apod. Srov. tamtéž, s. 96.

Na politické scéně se po celé meziválečné období nejvíce dařilo Československé straně socialistické. V prvních volbách do obecního zastupitelstva v roce 1919 získala nejvíce hlasů Československá sociální demokracie, na dalším místě byla Československá národní demokracie, stejný počet hlasů získala i Německá sociální demokracie, potom následovala Československá strana socialistická a Československá strana lidová.¹⁰ Strana českých socialistů pak zvítězila ve volbách v roce 1924 a 1928. Poslední volby za první republiky se konaly v roce 1935. Zvítězili opět národní socialisté, překvapením se stala v pořadí druhá Sudetoněmecká strana – henleinovci. Dále se umístili národní demokraté, komunistická strana, lidová strana a živnostensko-středostavovská strana. Prvním starostou Velkého Brna se stal ředitel brněnské Úrazové pojišťovny Karel Vaněk, v roce 1924 to byl dr. Bedřich Macků a od roku 1925 legionářský pracovník Karel Tomeš. Ing. dr. Rudolf Spazier funkci starosty vykonával od roku 1935 až do příchodu nacistické armády v březnu 1939.¹¹

Obr. 1: Staré Brno na konci 19. stol. V pozadí klášter augustiniánů, dříve cisterciáček. Svratecký náhon a domy vpravo po jeho zaklenutí nahrazeny školou. (Foto 1893)

10 DŘÍMAL, J., c. d., s. 91.

11 Tamtéž, s. 93.

A. Vznik a rozvoj Masarykovy čtvrti

Masarykova čtvrť, s původním názvem Úřednická, patří k nejvyhledávanějším lokalitám současného Brna. Je známá krásným, poklidným prostředím, zajímavou a odborníky ceněnou architekturou. Následující text se vrací k jejím počátkům, zahrnuje konkrétní obyvatele, kteří se o její výstavbu nejvíce zasloužili, zmiňuje významné osobnosti kulturního a společenského života.

Masarykova čtvrť a její územní rozvoj

Urbanistický vývoj Brna v období 1. republiky byl charakteristický systematickým postupem. Brněnští architekti Jindřich Kumpošt, Valentin Hrdlička, Karel Kotas, Jaroslav Grunt a Bohuslav Fuchs vypracovali v roce letech 1921-1922 řadu návrhů na městský rodinný dům nebo domek, čímž město zabránilo výstavbě neestetických a řemeslně nehodnotných staveb.¹² Mezi první z této rodinné výstavby patřily i domky v Masarykově čtvrti.

Historické území zde původně tvořila holá návrší Kraví hory a Žlutého kopce, ještě v 60. letech 18. století zcela bez zástavby, se svahy osázenými vinicí. Novodobý rozvoj začal v 70. letech 19. století zalesněním příkrých srázů nad Žabovřeskami, kde vznikl Císařský les, od roku 1918 přejmenovaný na Wilsonův. Vlastní stavební činnost však začala až v 90. letech 19. století. Činžovní zástavba se šířila podél ulice Údolní, ulicí Bratří Čapků a Úvozem, kde navazovala výstavba Německé úřednické čtvrti novorenesančních a zejména secesních vil, které do roku 1909 vytvořily zástavbu kolem ulic Všetickovy, Jiřikovského, Zachovy a části ulice Tvrdeho. Jako protíváha čtvrti německé začala ještě před rokem 1918 v sousedství Wilsonova lesa vznikat Česká úřednická čtvrť, roku 1922 zde již existovala vilová zástavba ulic Krondlovy, Tichého a Gogolovy. Rychlý postup zástavby byl z velké části dílem stavebních družstev,¹³ zejména družstva Úřednická čtvrť, které již roku 1919 zajistilo regulační plán i návrhy na 10 typů rodinných domků a 1 typ činžovního domu od M. Lamla, J. Flory a O. Víška. Roku 1922 bylo zastavěno území ulice Helceletovy a Tvrdeho včetně Vaňkova náměstí projektovaného Jindřichem Kumpoštem, do roku 1925 území ulic Barvičova, Roubalova, Havlíčkova a Klácelova, včetně Sušilových kolejí. V roce 1939 zástavba pokryla území mezi ulicemi Barvičovou, Údolní, Rudišovou, Sedlákovou a Wilsonovým lesem. K Babákovu náměstí byla roku 1929 z ulice Údolní protažena tramvajová trať.¹⁴

12 Srov. KUČA, KAREL. *Brno. Vývoj města, předměstí a připojených vesnic*. Baset, Praha-Brno, 2000, s. 164.

13 Kromě stavebních družstev německých, která pokračovala v činnosti i po roce 1918, vznikala další družstva česká, např. v r. 1925 družstvo „Nový domov“, o rok později nazvané „Na vyhlídce“, v roce 1927 „Moravský domov“. Celkový počet stavebních družstev, které na území Masarykovy čtvrti vyvíjely svou činnost, dosáhl čísla 11. Srov. BLAŽEK, LIBOR. Jak bytová družstva stavěla „zahradní město“. Příspěvek k historii Masarykovy čtvrti. In: *A vůbec ... Utajený sborník Mileně Flodrové k 75. narozeninám*. Statutární město Brno, Archiv města Brna 2010, s. 381n.

14 Srov. KUČA, K., c. d., s. 543-546.

Stavební družstvo Úřednická čtvrť

Po 1. světové válce a dosažení samostatnosti stála nová republika před mnoha úkoly. Jedním z nich byla nutnost řešit bytovou krizi. Nové prostory potřebovaly úřady, školy, ústavy, mnoho rodin mělo byty nevyhovující nebo vůbec žádné. Svépomocná stavební družstva, která v Brně začala vznikat, si kladla za cíl pořídit svým členům byty malé, ale vhodné a zdravé. Jejich nedostatek byl silně pocíťován zvláště mezi učiteli, úředníky a dělníky.

Ustanovující schůzi učitelského stavebního družstva svolal odborný učitel Vladimír Bureš, předsedou byl zvolen řídicí učitel Jan Vavrouch. Spojením tohoto družstva s družstvem úřednickým vzniklo stavební družstvo Úřednická čtvrť, které zahájilo svou činnost v roce 1919. Jeho členy byli vesměs nemajetní občané, kteří do staveb vložili nejen veškeré své úspory, ale ve velké většině se na dlouhou dobu i zadlužili.¹⁵ Velkou pomocí se staly zákony o stavebním ruchu z roku 1922 a 1923, kterými stát nabízel soukromníkům 70% finanční podporu, aby tak umožnil novou výstavbu a snížil nezaměstnanost.¹⁶

Družstvo mělo hned z počátku úmysl založit na Žlutém kopci zahradní město. Plán výstavby zahrnoval jak nájemné, tak rodinné domy. „Byl brán zřetel, aby ulice byly prostranné, domy projektovány 5 m od silnice, s okrasnými zahradami a stejnými ploty.“ Stavební místa získalo družstvo odkoupením pozemků od starobrněnského kláštera, většinu jich pak vyměnilo za pozemky, které patřily městu při ulici Údolní. Celkem družstvo vystavělo v letech 1920-1924 3 domy nájemné a 92 domků rodinných, celkem 178 bytů, v nichž bydlelo 183 rodin. Po jejich dostavění nařídila městská rada zřídit dlážděné chodníky, zhotoveny byly do roku 1928. „Tak vznikla nová zahradní čtvrť, nejkrásnější část Velkého Brna, a na žádost našeho stavebního družstva ze dne 14. ledna 1925 (...) svolil pan prezident Československé republiky, aby dosavadní Úřednická čtvrť v Brně byla pojmenována jeho jménem «Masarykova čtvrť».

Zpráva z výroční schůze stavebního družstva Úřednická čtvrť ze dne 15. 6. 1930, díky níž bylo možno získat předcházející informace, je dokumentem odhalujícím úsilí obětavých a nadšených lidí, kteří stáli u zrodu Masarykovy čtvrti. Družstvo v té době čítalo na 340 členů.¹⁷ Zde jsou některá jména těch, kteří během desetileté činnosti v družstvu coby členové představenstva nebo dozorčí rady působili: Ing. Josef Medek, Vojtěch Tomanec, Ing. Josef Karásek, učitel Alois Fiedler, učitel Alois Pospíšil, učitel Maxmilián Zemánek, učitel Bohumil Dorazil, Ing. Emil Sušický, Dr. Tomáš Neubauer, Ing. Bedřich Lacina, učitel Alois Pospíšil, Ing. Jan Bažant, Metoděj Musil, Ing. Jaromír Huml, Cyril Ptáček, Rudolf Sedláček, prof. Emil Bayer, prof. Ing. Miloš Laml, prof. Jiří Jiráček, Ing. Otakar Víška, Dr. Jaroslav Ryšavý, učitel František Lhota, učitel František Alexa, ředitel František Fresl, Dr. Stanislav Bílek, advokát František Břečka, Dr. Jaroslav Parma.¹⁸ Kromě výše uvedené stavební činnosti družstvo žádalo o postavení obecné školy, prodloužení tramvajové trati, zřízení poštovního úřadu a hřiště pro děti.¹⁹

Většina rodinných nebo činžovních domů postavených v Masarykově čtvrti v letech

15 Srov. *Zpráva o desetileté činnosti Úřednické čtvrti, stavebního zapsaného společ. s. r. o., Brno*. Brno 1930, s. 7-8. Soukromá dokumentace Ing. Bohumila Bílka, ul. Heinrichova.

16 Srov. tamtéž, s. 14. Vzniklá stavební družstva svou činností, kromě řešení bytové krize, ušetřila státu velké finanční prostředky, které by musel vydávat na podpory v nezaměstnanosti. Srov. tamtéž, s. 35.

17 Srov. tamtéž, s. 19-31.

18 Srov. tamtéž, s. 38, 8.

19 Srov. tamtéž, s. 34. Tytéž žádosti intervenovalo stavební družstvo Moravský domov, navíc žádalo i zřízení policejní strážnice. Srov. BLAŽEK, L., c. d., s. 387.

1900-1930 byla dílem stavebních bytových družstev. Byty pro zaměstnance zde stavělo také město a Báňská a hutní společnost, vznikly budovy veřejného charakteru (nemocnice, klášter, studentské koleje, školy). Během 30. let dochází ve stavebnictví k poklesu, hlavní příčinou je hospodářská krize. Činnost bytových družstev v Masarykově čtvrti se omezuje převážně na provoz a údržbu nájemných domů.²⁰

Obr. 2: Nájemný dům Heinrichova 27, dříve sídlo stavebního družstva Úřednická čtvrt'. (Foto 2012)

Brněnští architekti a funkcionalismus v Masarykově čtvrti

Směrodatnou roli v urbanismu a architektuře poválečných let měl Stavební úřad města Brna. Regulační a architektonické oddělení vedené Jindřichem Kumpoštěm a obsazené mladými schopnými architekty vytvořilo z Brna jedno z center funkcionalistické architektury v ČSR i v Evropě.²¹ Vývoj funkcionalisticky pojatých nájemných domů, obytných souborů a řadových rodinných domků začal již ve 20. letech. Brněnským fenoménem se stala funkcionalistická vilová výstavba. „Jedinou, zato však neobyčejně rozlehlou funkcionalistickou vilovou čtvrtí v Brně (...) se stala Masarykova čtvrt', zejména ulice Vinařská, Lipová, Neumannova, Barvičova, Hroznová, M. Pujmanové, Kalvodova, Rezkova, Kaplanova, Tůmova, Hvězdárenská, Eliášova a Kameníčková.“²²

Mnozí z brněnských architektů, kteří vily a náročnější rodinné domy v Masarykově čtvrti projektovali, zde i žili. *Bohuslav Fuchs*, hlavní představitel estetické a emocionální architektury, v roce 1925 autor první raně funkcionalistické stavby v Brně - Zemanovy kavárny na Kolišti,²³ spolupracoval na výstavbě kolonie zahradních vil, budované stavebním družstvem Rodina mezi ulicemi Barvičova, Lerchova a Mahenova. Ze staveb, které zde Fuchs projektoval, je to např. rodinný dům Lerchova 9 (postavena 1923-24),²⁴

20 Srov. *Zpráva o desetileté činnosti...*, c. d., s. 388-9.

21 Srov. SEDLÁK, J., c. d., s. 39-40.

22 Srov. KUČA, K., c. d., s. 164.

23 Dále např. hotelu Avion, školy Vesna, budovy Moravské banky, lázní v Zábrdovicích. Srov. SEDLÁK, J., c. d., s. 50, 51.

24 Stavebníkem Domin Pavlíček, redaktor týdeníku Neděle, působící také v Lidových novinách a v Moravských listech. Srov. tamtéž, s. 46.

Marchova vila Lerchova 29 (1924), šestidomek Barvičova 4-14 (1923-24?).²⁵ Fuchsův vlastní rodinný dům Hvězdárenská 2 (1927-28) „beze zbytku splňoval funkcionalistická pravidla pro vilové stavby“,²⁶ stejně tak rodinný dům Sedlákova 45 (1928-30) dalšího brněnského architekta *Jiřího Krohy*.²⁷ Zástavbu Vaňkova náměstí ve 20. letech projektoval *Jindřich Kumpošt*, který svoji vilu Barvičova 15 (1922-24) postavil z brněnských architektů jako první. Architekt *Jan Višek*²⁸ je stavitelem další architektonicky cenné stavby, Kudelova rodinného domu Klácelova 10/Havlíčková 36 (1926-27). Svého času ojedinělou stavbu obecné školy na Babákově nám. (1928-29) projektovali společně B. Fuchs a *Josef Polášek*, jež měl vlastní rodinný dům na ul. Barvičově 56 (1932-33). Stěžejní částí jeho tvorby se staly kromě školních budov malé byty a domy pro méně majetné, „jež nejvěrněji vypovídaly o silném sociálním citění nastupující generace architektů nově ustavené demokracie.“²⁹

Výčet brněnských architektů meziválečného období žijících v Masarykově čtvrti není ještě zcela vyčerpán. Patřil mezi ně také Otto Eisler, již zmíněný Miloš Laml, Lubor Lacina, Mojmír Kyselka, Vladimír Chamrád, Ivan Ruller, Vilém Zavřel aj.³⁰ Stojí za zmínku, že v oblasti Masarykovy čtvrti se nacházejí dvě ze tří nejznámějších brněnských vil. V Pisárkách³¹ na ulici Hroznová 14 funkcionalistická vila Stiassny (1929) projektovaná brněnským architektem židovského původu Ernstem Wiesnerem,³² jehož dílem je také puristická Gutmannova vila (1919-20) na Údolní 58, a Jurkovičova vila (1906), folklorně orientovaná secese, na ulici Jana Nečase 2 v Žabovřeskách,³³ nově zrestaurovaná a před nedávnem zpřístupněná veřejnosti.

25 Srov. KUČA, K., c. d., s. 164.

26 Správná orientace podle světových stran, vyloučení obytných funkcí z přízemí, volná dispozice a její důsledné promítnutí do exteriéru, prolínání prostorů, oddělení privátního prostoru od veřejného, pracovní kuchyně, obytná terasa, rozšíření obytného prostoru zahradou, monolytický železobetonový skelet. Srov. SEDLÁK, K., c. d., s. 50, 52.

27 V roce 1925 jmenován mimořádným profesorem na Odboru architektury a pozemního stavitelství Českého vysokého učení technického v Brně. Srov. tamtéž, s. 80.

28 Původně architekt na Vysokém učení technickém v Praze, od r. 1924 v Brně vlastní soukromá arch. kancelář, kontakty s Adolfem Loosem, Le Corbusierem. Srov. tamtéž, s. 60.

29 SEDLÁK, K., c. d., s. 97.

30 Srov. *Významné osobnosti, které žily nebo žijí v Masarykově čtvrti* [online]. 2011 [cit. 2011-07-09]. Občanské sdružení Masarykova čtvrt'. Dostupné z WWW: <<http://Masarykova-ctvrt.byl.cz/osobnosti.html>>.

31 Kuča v citované publikaci ul. Hroznovou zařazuje do Masarykovy čtvrti (viz předcházející text), Sedlák a kol. do Pisárek. Rozpor je pouze zdánlivý, brněnská městská čtvrt', kterou je i čtvrt' Masarykova, není správní jednotkou, ani mnohdy nemá přesně vymezené hranice, bývá součástí určitého katastrálního území. Zde jím jsou Stránice, Pisárky a Veverčí a část Žabovřesk. Srov. FLODROVÁ, M., *Brno aneb trocha povídání* ..., c. d., s. 10.

32 Srov. SEDLÁK, J., c. d., s. 71. Němečtí a židovští architekti a klienti měli v Brně zcela mimořádnou roli a význam. Srov. tamtéž, s. 8.

33 Srov. tamtéž, s. 41, 29.

Obr. 3: Jan Višek - Kudelova vila (1926-27) Klácelova 10.

Obr. 4: Zástavba okolí Kudelovy vily, v pozadí věž kostela sv. Augustina. (Foto 2010)

Obr. 5: Marchova vila (1924) Lerchova 29. (Foto 2011)

Obr. 6: Krohův rodinný dům (1928-30) Sedláková 45.

B. Osobnosti Masarykovy čtvrti

S Masarykovou čtvrtí jsou spojena jména nejen architektů, ale i řady dalších významných brněnských osobností. Žili zde například výtvarní umělci manželé Linka a Antonín Procházka (ul. Heinrichova), hudební vědec Vladimír Helfert (Heinrichova), hudební skladatel Pavel Haas³⁴ (Havlíčkova), baletní mistr Ivo Váňa-Psota (Kaplanova), právník František Weyer, jeden z tvůrců první československé ústavy (Helceletova), spoluautor prvního, nerealizovaného projektu pražského metra v roce 1926 Vladimír List (Údolní) a jiní.³⁵ Více přiblížit některé z nich napomohou následující řádky.

Jaroslav Marcha (1880-1961)

Spisovatel, novinář, politik Jaroslav Marcha, vlastním jménem Dominik Nejezchleb, pocházel ze selské rodiny v Babicích nad Svitavou. Nějaký čas spravoval po zemřelém otci rodinné hospodářství, touha po novinářině a literární tvorbě však byla silnější. Od roku 1910 pracoval v brněnské redakci Moravského venkova, kde svými odbornými články, čerpajícími z bohaté osobní zkušenosti, přispíval k šíření hospodářské osvěty. Po 1. světové válce se stal členem Národního shromáždění, poslancem za agrární stranu, později senátorem. Jako výborný řečník a organizátor se významným způsobem podílel na moravském kulturním životě zejména v letech 1936-41, kdy byl předsedou Moravského kola spisovatelů. Citlivý člověk milující přírodu, les, rodný kraj, svůj vztah a obdiv vyjádřil v literárním díle čítajícím na dvacet titulů. K nejúspěšnějším patřil „Ptačí chléb“ (1921), vzpomínky na chlapecká léta v rodné vesnici. Kniha s předmluvou Jiřího Mahena se dočkala šesti vydání.³⁶

Na Lerchovu ulici se do nového domu, projektovaného architektem B. Fuchsem, nastěhoval se svou rodinou v roce 1924. Jeho dcera, paní Zdenka Laudátová, shromáždila nejen všechny svazky vydaných děl, ale i nepřehledné množství vzpomínek, věnování a recenzí. Drahocenností se jí stal malý památníček, darovaný otcem v den svatby, s básněmi, přáními i kresbami jeho mnohých přátel z řad básníků, spisovatelů a výtvarníků.³⁷

Jiří Mahen (1882-1939)

Jiří Mahen, vlastním jménem Antonín Vančura, se narodil v Čáslavi, na Moravu přišel r. 1907 po studiích v Praze. Jako novinář, divadelní kritik, dramaturg, profesor na divadelní konzervatoři, autor 56 knih dramatických, prozaických, lyrických a publicistických se stal neúnavným iniciátorem a organizátorem meziválečného kulturního života v Brně.³⁸ Známý byl svým přátelským vztahem k začínajícím umělcům,

34 Bratr herce Hugo Haase, zahynul v Osvětimi. Srov. *Významné osobnosti, které žily nebo žijí ...*, cit.

35 Tamtéž. Ulice, na kterých tito lidé bydleli, dokládá P. F. Fráňa. Viz mail ze dne 29. 9. 2011, soukromá dokumentace autorky.

36 Srov. Laudátová, Zdenka (1921-2010). *Životopis Jaroslava Marchy*. Text zasláný 14. 3. 2006 pro sborník spisovatelů, nečíslováno. Soukromá dokumentace rodiny Laudátových, ul. Lerchova.

37 Rozhovor s paní Martou Laudátovou (*1947) ze dne 5. 5. 2011. Nalezneme zde věnování I. Blatného, K. Bochořáda, P. Bezruč, F. Bílkovského, E. Milény, O. Kubína, R. Firkušného, L. Kundery st., P. A. Musíla, J. B. Foerster, C. Boudy, K. Absolona aj.

38 Srov. MAHENOVA, KARLA. *Život s Jiřím Mahenem*. Mladá fronta, edice Boje, vydání první, Praha

kteřé povzbuzoval, varoval před chybami a kterým všemožně pomáhal. Mladá literární generace 20. let se k němu hlásila jako ke svému učiteli. Vděčně na něj vzpomínali Nezval, Seifert, mezi nejbližší přátele patřil František Halas. Jiří Mahen se stal prvním knihovníkem a později ředitelem městské knihovny, veřejnosti zpřístupněné v listopadu 1922,³⁹ významně se zasloužil o její rozvoj i o zvyšování úrovně veřejného knihovnictví vůbec.

Dům, ve kterém na Gomperzově, nyní Mahenově, ulici č. 8 v letech 1935-39 žil, manželka Karla odkázala městu Brnu jako trvalou připomínku jeho osobnosti. Mahenův památník slouží veřejnosti od roku 1992. Zájemci zde mohou navštívit Mahenovu pracovnu, zachovanou v původním stavu, s obrazy moderních českých malířů na zdech, v půdních prostorách vybudované klubové místnosti se konají literární pořady a besedy se spisovateli. V přízemí památníku nabízí své služby pobočka Mahenovy knihovny, hojně navštěvovaná obyvateli čtvrti i žáky a studenty blízkých základních a středních škol.

Jaroslav Král (1883-1942)

Jaroslav Král náleží vedle Filly, Procházky, Kubišty ke generaci zakladatelů českého moderního malířství. Jako umělec zrál pozvolna, od počáteční kubistické formy dospěl přes neoklasicismus až k malbě sociálně angažované, kde v jinotajích vyjadřuje obavy o osud Evropy, českého národa a člověka samotného.⁴⁰ Jeho obrazy charakterizuje jednoduchá forma i barevnost, jemná poetika.⁴¹ Větší pozornosti se dostalo jeho dílu až v 60. letech, kdy vyšla monografie Alberta Kutala. Tato se zasloužila o rehabilitaci umělcova díla a pomohla zjednat odpovídající místo v českém výtvarném umění.⁴²

Narodil se v Malešově u Kutné Hory. Absolvoval Akademii výtvarných umění v Praze u prof. Vojtěcha Hynaise, studijně pobýval v Německu, Francii a Itálii. Od roku 1916 žil v Brně, krátce předtím na Svolšině u Střílek na Moravě. Byl zakládajícím členem brněnské Skupiny výtvarných umělců v Brně (1922),⁴³ členem SVU Mánes v Praze (1927), brněnské Levé fronty a Výboru pro pomoc demokratickému Španělsku.⁴⁴

Skromný, přátelský člověk Jaroslav Král patřil k významným osobnostem meziválečného Brna. Od roku 1928 se každý pátek v Městské knihovně u Jiřího Mahena scházel se svými přáteli z okruhu kolem časopisu Index.⁴⁵ Jeden z nich, arch. Zdeněk Rossmann, na něj vzpomíná: „Mnoho schůzí proseděl beze slova, ale kdykoliv zvedl svůj tichý hlas, nebylo k jeho návrhu dalších poznámek, byl přijat bez debaty.“ V roce 1933 Jaroslav Král připojil svůj podpis na protestní provolání, které varovalo před fašismem, v protifašistickém úsilí pokračoval jako člen a později předseda Klubu pro umění a vědu ARS. V době protektorátu jednal tak, jak mu velelo jeho svědomí. Namaloval stovky

1978, s. 10n.

39 Založena byla 1. 2. 1921, jméno Jiřího Mahena nese od r. 1959. Viz „Mahenův památník“ - informační leták Knihovny Jiřího Mahena.

40 Srov. KUTAL, ALBERT. *Jaroslav Král*. Nakladatelství československých výtvarných umělců, Praha 1961, s. 13.

41 Srov. *Král Jaroslav* [online]. 2011 [cit. 2011-05-12]. Král Jaroslav-galerie malířství. Dostupné z WWW: <<http://www.galerie-malirstvi.cz/autor/kral-jaroslav>>.

42 Srov. HLUŠIČKA, JIŘÍ. *Jaroslav Král (umělecké profily)*. Odeon 1990, s. 10.

43 Poválečná touha po spravedlivém soc. řádu se odrážela i v českém výtvarném umění. K celkové podobě čs. soc. umění přispěl výtvarný život v Brně prostřednictvím Skupiny výtvarných umělců, jejímiž členy byli Eduard Milén, František Süsler, Stanislav Sochor, Antonín a Linda Procházka, Vincenc Makovský aj. Srov. tamtéž, s. 21.

44 Srov. tamtéž, s. 191.

45 Časopis Index, v jehož redakci pracovali např. Bedřich Václavek, Jiří Mahen, Bohuslav Fuchs, František Halas, si stanovil za cíl usilovat o společenský a kulturní pokrok. Srov. tamtéž, s. 34.

kreseb, které za cenu dvaceti korun prodával svým známým, a stovkami těchto dvacetikorun podporoval rodiny gestapem vězněných odbojářů.⁴⁶

Silné sociální cítění se projevovalo nejen v jeho díle, ale i v pevných postojích, které jej přivedly až k oběti nejvyšší. Na Lerchově ulici 53, kde měl od roku 1923 svůj ateliér,⁴⁷ byl Jaroslav Král v březnu roku 1941 zatčen, vězněn v Kounicových kolejích a v roce 1942 v Osvětimi umučen. Na domě, ve kterém tvořil, mu byla odhalena pamětní deska. V přízemí Domu umění v Brně je jeho památce věnována jedna z výstavních síní, ulice v Brně-Žabovřeskách nese malířovo jméno.

Obr. 7: Zátiší s hrozny. Jaroslav Král 1935.

Obr. 8: Pradleny na Otavě. Jaroslav Král 1938.

46 Srov. HLUŠIČKA, J., c. d., s. 42, 45.

47 Srov. tamtéž, s. 30. S údajem publikace, která uvádí, že zde žil od r. 1926, nesouhlasí údaj na pamětní desce, datující počátek pobytu k roku 1923.

Josef Kudela (1886-1942)

Josef Kudela, profesor latiny a řečtiny na Prvním slovanském gymnáziu v Brně, od r. 1937 jeho ředitel, všestranně společensky se angažující, ruský legionář, účastník legendární Anabáze, protinacistického odboje, zemřel v Osvětimi v roce 1942.⁴⁸ Tak charakterizuje tuto osobnost publikace *Slavné brněnské vily*, v níž má nezastupitelné místo i Kudelův rodinný dům. Webové stránky Gymnázia Brno na třídě Kapitána Jaroše dále upřesňují: Přední historik 1. odboje, sokolský organizátor, spisovatel, spolupracovník a životopisec T. G. Masaryka.⁴⁹ Jméno J. Kudely se objevuje také v historické studii *Českoslovenští legionáři (1914-1920)* v souvislosti s jeho funkcí v propagační komisi odbočky exilové České národní rady zřízené v Kyjevě roku 1917.⁵⁰

Robert Konečný (1906-1981)

Robert Konečný se narodil v Brně. Jako významný básník, esejista a kulturní činitel se od 30. let až do února 1948 podílel na rozvoji české demokratické kultury.⁵¹ Pro angažovanost v protinacistické organizaci Obrana národa⁵² byl v listopadu 1939 zatčen a vězněn nejprve na Špilberku, poté v Kounicových a Sušilových kolejích, od února 1940 v Breslau. Jeho vzpomínky na dobu prožitou v nacistických věznicích za protektorátu byly v roce 2008 vydány pod názvem „Jeden z vás“.

Básnickou sbírku *Má vlast* vydal pražský Melantrich v roce 1946, sbírka *Tůně* byla poslední před jeho vnitřní emigrací. Po roce 1948, kdy musel odejít z filozofické fakulty, mohl pracovat pouze ve zdravotnictví. V Ústavu pro choromyslné v Brně-Černovicích se stal vůbec prvním klinickým psychologem, v 60. letech se věnoval psychologii jako vědecký pracovník a vedoucí Psychologické laboratoře ČSAV, v roce 1968 byl jmenován řádným profesorem.⁵³

48 Srov. SEDLÁK, J., c. d., s. 59.

49 Srov. *Brněnské ulice nazvané po profesorech a absolventech* [online]. 2011 [cit. 2011-05-25].

Gymnázium Brno, třída Kapitána Jaroše 14. Dostupné z WWW: <<http://www.jaroska.cz>>.

50 Srov. PICHLÍK, KAREL; KLÍPA, BOHUMIL; ZABLOUDILOVÁ, JITKA. *Českoslovenští legionáři (1914-1920)*. Mladá fronta, Praha 1996, s. 90. Tato publikace poutavým, erudovaným způsobem seznamuje čtenáře s významným obdobím bojů čs. legionářů za svobodu národa a vznik ČSR.

51 Po Mnichovu 1938 vytvořil s muzikologem Vladimírem Helfertem, Vladimírem Grohem, starostou sokolské župy Jindřichem Vaničkem a náměstkem brněnského primátora JUDr. Bohuslavem Ečerem Kulturní radu moravskou s cílem ochraňovat moravský kulturní život. Srov. KOPEČNÝ, PETR. Epilog. In: KONEČNÝ, ROBERT. *Jeden z vás*. Nakladatelství Akademia, edice Paměť, vydání 1., Praha 2008, s. 213, 219.

52 Jedno z prvních odbojových hnutí vzniklých hned po 15. březnu. Jeho členy byli zejména důstojníci a vojáci – bývalí legionáři, dále demokratická inteligence. Srov. SOLDÁN, LADISLAV. Epilog. In: KONEČNÝ, R., c. d., s. 207.

53 Srov. SOLDÁN, L., c. d., s. 204-205. Podobný obor – psychiatrii - zvolila za své životní poslání i jeho dcera, před několika lety zesnulá MUDr. Olga Kulísková.

C. Život obyvatel Masarykovy čtvrti

Složení obyvatel, kteří zvolili nově vznikající čtvrť za svůj domov, bylo velmi pestré. Usazovali se zde lidé různých povolání, movitější i chudší, mladí i dříve narození. Jak a čím asi žili, napovídá následující text.

Spolková a politická činnost

Kořeny spolkové činnosti v městě Brně sahají hluboko do středověku. Sdružování občanů do nejrůznějších bratrstev, společenství, spolků, hnutí, klubů se naplno rozvinulo v druhé polovině 19. století. Některé spolky zanikly, jiné „se zapsaly do dějin Brna písmem přímo zlatým“, např. Moravská jednota sv. Cyrila a Metoděje, první český spolek v Brně, nebo F. M. Kláčelem založené Českomoravské bratrstvo. Protože Brno bylo město průmyslové, nebyla nouze o spolky dělnické, řemeslnické a živnostenské. Vznikaly i spolky dobročinné, které podporovaly špitály, školy, staraly se o chudé, staré a osamělé lidi. Občanská sdružení působila nejvíce v oblasti kultury. Nejznámější byl Český čtenářský spolek, který - kromě významné role ve školství a společenském životě - postavil v letech 1871-1873 Besední dům, Moravský tělocvičný spolek založený dr. Ctiborem Helceletem v roce 1862 byl předchůdcem brněnského Sokola. Slavné byly spolky pěvecké, existovaly spolky okrašlovací, pohřební, pojišťovací, veteránské, náboženské aj. Žádný ze spolků stát nedotoval, byl dobrovolný a místem, kam lidé chodili rádi, pracovat pro něj bylo pokládáno za čest.⁵⁴

Co se týče Masarykovy čtvrti, v archiváliích doloženým spolkem je pouze kostelní jednota. Potvrdit existenci jiných spolků je již značně obtížné. Vzhledem k tomu, že místní komunita se teprve utvářela, můžeme předpokládat, že lidé byli zejména v prvních letech výstavby čtvrti členy spolků v jiných částech města.

Zajímavou a důležitou informaci ohledně místních organizací politických stran, které lze též počítat mezi spolky, poskytuje zápis z druhé valné hromady kostelní jednoty. Ve zprávě z roku 1930 se uvádí: „... jest potřebí, aby co nejvíce katolíků se přihlásilo do Kostelní jednoty pro Masarykovu čtvrť, jediného náboženského nepolitického spolku v tomto obvodu.“ Z politických stran jednatelská zpráva spolku KJ z téhož roku konkrétně jmenuje Čs. stranu lidovou, Stranu německých křesťanských sociálů a Čs. stranu křesťansko-sociální.⁵⁵ KJ si všimá si pouze stran křesťanských, nepochybně však zde působily i další strany tehdejšího politického spektra.

Činnost živnostenská

V rostoucí čtvrti našla své uplatnění živnostenská činnost řady místních i městských obyvatel. K představě, o které konkrétní služby šlo, nám může napomoci rubová strana pozvánky kostelní jednoty k její výroční schůzi z roku 1935 (obr. 9). Již nezjistíme, od kterého roku a které obchody nebo služby zde fungovaly, jistě docházelo v průběhu let ke

54

Srov. FLODROVÁ, M., *Brno v proměnách času*, c. d., s. 26-27.

55 Srov. KUBÍČKOVÁ, JANA. Starobrněnský klášter na cestě za menší farností. In: *Brno v minulosti a dnes. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna XIII.* Magistrát města Brna, AMB, Brno 2003, s. 170-171.

změnám. Přesnější údaje z pozdějších let (přibližně 1938-1948) nám poskytuje P. F. Fráňa, jehož rodiče žili ve čtvrti od roku 1934. Z jeho vzpomínek vyplývá, že nejvíce zastoupeny byly obchody s potravinami: Mlékárna Josef Dvořák na Babákově náměstí, později Mlékárna Konečná na Sedlákové ul., na téže ulici Potraviny Petr-Petrová, Reznictví a uzenářství Josef Hradecký na rohu Sedlákové a Rudišové ul., na protější straně Smíšené zboží-potraviny Stuchlík. Pekárnu s prodejnou pečiva vlastnili Šimovi, dnes je to opuštěný a zchátralý dům na Klácelově ulici. Obchod se zeleninou se nacházel na ulici Sedlákové a Havlíčkově. Drogerie byla na ul. Údolní a další, která nesla jméno U modré hvězdy – Josef Čtvrtníček, na rohu křižovatky Rudišova-Havlíčkovy. Jen kousek odtud nabízel obuvník Jež své služby ve Správkárně obuvi, na nám. Babákově provozoval Obuvnictví Šimon Budín, v těchto místech obyvatelům sloužila také Čistírna-žehlírna.⁵⁶

Obr. 9: Obchody a služby v Masarykově čtvrti. Rubová strana pozvánky kostelní jednoty na pátou valnou hromadu v roce 1935.

Vzpomínky z dětství aneb jak se zde žilo

Když se Nejezchlebovi v roce 1924 na Lerchovu ulici přistěhovali, byla již hodně zastavěná, s mnoha mladými rodinami.⁵⁷ Do školky chodilo dětí málo, většina matek zůstávala doma, a tak se děti mezi sebou dobře znaly. Zvláště ty z blízkého sousedství se scházely a často si spolu hrávaly na zahradě nebo chodily na vycházky se svými „strážnými anděly“ - mladými pomocnicemi v domácnosti. „U nás to byla Anežka, u Michalů Anička, pak Máňa, u Lacinů Rézi, u Bayerů Vlasta, u Nechutů Tonička. (...) Nejvíce jsem si hrávala s Miladkou a Věrkou Michalovými, Zorkou Bayerovou, Sylvou Lacinovou, Alenou a Darinkou Novotnými (...), z kluků pak to byl Míla Michal, Borek Lacina, Slávek Filkuka, Miloš Drhlík, malý Mirek Šlezinger.“

56 P. Fráňa, František. *Obchody v Masarykově čtvrti*. Písemný záznam ze dne 28. 3. 2011, soukromá dokumentace autorky.

57 Srov. Laudátová, Zdenka. *Vzpomínky na mé dětství (napsáno v červenci 1993)*, s. 2-8. Soukromá dokumentace rodiny Laudátových, ul. Lerchova.

Čtvrť se rozrůstala a děti přibývalo, škola na Starém Brně již nemohla všechny pojmout. Proto na žádost stavebního družstva Úřednická čtvrť byly provizorně zřízeny pro školní rok 1926/27 dvě první třídy v sále na Falkensteinerově ulici (dnes Vysokoškolský klub Grohova). V srpnu 1928 se započalo se stavbou nové školy. „Chodili jsme se dívat, jak stavba pokračuje, a psali úlohy nebo kreslili na téma 'Naše nová škola'. Pak přišlo konečně slavnostní otevření a nastěhovali jsme se do krásných vzdušných tříd“.⁵⁸

Přes školní povinnosti zbývalo dětem ještě dost času na hraní a zábavu. „Hráli jsme si nejen v zahradách, ale i na Lerchově ulici, kde tenkrát skoro žádná auta nejezdila a po obou stranách stály vzrostlé topoly, do kterých se dalo schovávat. A tak se hrálo na čmuchandu, škatule, hejbeta se, zloděje a strážníky, házeli jsem balónem, závodili. V zahradě jsme zase hráli divadlo. (...) Jednou jsme dokonce dali na branku plakat a přišel se ptát strážník,⁵⁹ co se to bude u nás dít.“ Děti také jednou uspořádaly maškarní rej na koloběžkách, s velkým úspěchem jezdily po celé čtvrti. V létě jim ke koupání sloužily lázně na Starém Brně, dalo se koupat i ve Svratce a na Riviéře. „Veselo bývalo i v zimě. Tehdy snad opravdu bývalo víc sněhu a mrzlo než teď, a tak jsme užili lyžování, sáňkování, buď na Kraví hoře nebo u Wilsonáku a na stráních ve vinohradech (dnes Rezkova, Martinů a Preslova ul.), kde tenkrát domy ještě nestály. (...) A pravým eldorádem bylo »Plivátko«, malé kluziště na dnešní Heinrichově ulici. Tam vládl po celý rok jako správce pan Jurášek, který měl k dětem téměř otcovský přístup. Bruslilo se odpoledne a večer od 19 do 21 hod., v neděli dokonce i dopoledne. Hrála tam reprodukováná hudba, a tak se nám to jezdilo. Chodily tam děti z celé čtvrti, téměř všichni jsme se navzájem znali, a tak jsme dělali hada, kozáčka, jezdili podle hudby valčík a trénovali skoky. Pan Jurášek se o led vzorně staral, a často mu při zametání a polívání kluziště pomáhali starší kluci. Na Plivátku se pořádal dokonce maškarní ples a celé kluziště bylo ověšeno lampióny. V létě to byly tenisové kurty a pan Jurášek dělal i trenéra.“ Slavnostní ráz míval konec školního roku. Všechny třídy si připravily na školním hřišti program, každý žák dostal párek a rohlík, na závěr byl uspořádán lampiónový průvod s dechovkou od školy po celé čtvrti.⁶⁰

Masarykova čtvrť se pro krásné prostředí a blízký les brzy stala oblíbeným výletním místem. Celé rodiny i s kočárky sem chodily zvláště v neděli na vycházky. Ulicí Barvičovou se chodilo z města pěšky, kdo se chtěl svézt, mohl tramvají na Babákovo náměstí, kde k pohoštění a odpočinku vítalo výletníky pohostinství U Svobodů, své služby nabízela i restaurace pana Valucha na nám. Karla Vaňka.⁶¹ Sestry roz. Mičanovy vzpomínají také na štědrovečerní odpolední vycházku k vánoční bohoslužbě na ulici Pellicovu, kde tehdy měla církev evangelická svou modlitebnu a sbor: „Bylo to moc hezké, nejezdilo se tolik dopravními prostředky, ale chodilo se pěšky. Když se šlo sem nahoru do čtvrti, tak jako skupiny. Děcka v jedné tlupě, maminky zase skupina, lidi si povykládali.“

Ti, kteří vzpomínají na léta meziválečného období, charakterizují život ve čtvrti jako místo, kde se všichni znali, pomáhali si, jeden druhého respektovali. „Generace našich

58 Stavební práce skončily v září roku 1929. V budově se nacházely také prostory pro mateřskou školu, o dva roky později byly na žádost rodičů přistavěny další tři třídy. Srov. tamtéž, s. 10.

59 Místní strážnice měla sídlo na ul. Sedlákově 27. Viz: *Seznam telefonních ústředí, hovoren a účastníků v obvodu ředitelství pošt a telegrafů v Brně a Opavě 1935*. Vydáno ředitelstvím pošt a telegrafů v Brně, s. 126.

60 Srov. Laudátová, Z., *Vzpomínky na mé dětství ...*, s. 2-8.

61 Srov. Pozvánka na valnou hromadu stavebního družstva Úřednická čtvrť. In: *Zpráva o desítileté činnosti...*, c. d., s. 2.

rodičů vyrůstala v Rakousku-Uhersku, čili měli spoustu známých a vzdálenějších příbuzných Němců. Tatínek se cítil jako Čech, chodil do české školy, jeho sestry do německé, za kamarádky měly Němky. Nikomu to nevadilo.⁶² Ve svých písemných vzpomínkách uvádí paní Zdenka Laudátová: „Tehdy žilo v naší čtvrti poměrně málo katolických rodin. Všichni naši sousedi byli evangelíci, několik rodin bylo v církvi československé nebo ateisté (...), ale nikdy nevznikaly kvůli náboženství nějaké mrzutosti.“⁶³ Celkovou atmosféru života v Masarykově čtvrti doplňuje architekt Lubor Lacina, který ve svém Výběru z díla píše: „Dětství jsem prožíval ve čtvrti rodinných domků zvané úřednické. Bylo to období, dalo by se říci, idylické, doba začátku první republiky prodchnutá entuziasmem z naší státní samostatnosti a masarykovskými ideály.“⁶⁴

Vzpomínky pamětníků, v té době dětí, jistě nemohou objektivně vystihnout celkovou situaci, jaká v Masarykově čtvrti, a tím i ve společnosti, v letech první republiky vládla. Problémy a těžkosti, s jakými se obyvatelé nově se utvářejícího státu potýkali, tyto děti stěží vnímaly. Přesto mnohé nasvědčuje tomu, že poměry za první republiky se skutečně blížily „idylické“ společnosti. Pavel Tigríd (1917-2003), který meziválečnou dobu zažil, uvádí ve své vzpomínkové knize: „Tehdy mladý člověk (...) nevěděl, co dřív. To už se »neotvírala okna« jako v devatenáctém století, aby se »národ probudil«, ale lítalo to ze všech stran, volně proudilo ze západu i z východu, ze severu i z jihu; co se kde znamenitého, a tudíž pozoruhodného, vymyslelo, napsalo, hrálo, postavilo, vystavovalo, debatovalo, přijímalo nebo zatracovalo, to se u nás dřív nebo později objevilo (...) - lhostejno, zda to přicházelo zleva nebo zprava, nikdo tento civilizační a kulturní uragán nekontroloval, nedisigoval, necenzuroval (...). ...Ovšem kultura (...), to jsou také civilizované vztahy mezi lidmi, společně uznávaná hierarchie hodnot (...), úcta k tradici, k poctivé práci i k poctivému slovu (...).“ A dále: „Byla vypracována (...) ústava zaručující politickou demokracii a pluralismus, rozdělení ústavní, soudní a výkonné moci, rovné přímé a tajné hlasovací právo, soudcovskou nezávislost, volnost pohybu i vystěhování, necenzurovaný tisk, literaturu i umění, svobodu vědeckého bádání, svobodu vyznání, náboženskou rovnost ..., a nic z toho nezůstalo jen na papíře.“ Další přednosti Pavel Tigríd vypočítává v oblasti hospodářské, průmyslové a sociální, uvádí mnoho jmen významných osobností domácího kulturního a politického života. V závěru svého vzpomínání říká: „Tohle vše v republice bylo – zdaleka ne v dostatečné a rovnoměrné míře – ale bylo.“⁶⁵

62 Rozhovor se sestrami roz. Mičanovými: paní Noemi Košťálovou (*1929), Ester Kamínkovou (*1931) a Lydií Smolařovou (*1936), Havlíčkova ul., ze dne 1. 12. 2010, soukromá dokumentace autorky.

63 Laudátová, Zdenka: *Několik osobních vzpomínek na mládí a dětství*. Písemný záznam ze dne 5. 8. 2009. Soukromá dokumentace autorky.

64 Publikace *Architekt Lubor Lacina - Výběr z díla*. Nakladatelství Bpress Brno (1996?), s. 7. L. Lacina, žák B. Fuchse, několik let první asistent prof. J. Krohy, se ve své bohaté tvorbě zaměřil na interiéry, obytné a kulturní stavby. Srov. tamtéž, s. 8-9. Na mnoha dílech spolupracovala jeho sestra, brněnská ak. sochařka Sylva Lacinová-Jílková, žijící dosud v jejich rodném domě na ul. Lerchově.

65 Srov. TIGRID, PAVEL. *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*. Odeon, Praha 1990, s. 274-276. První vydání vyšlo v Sixty-Eight Publishers Corp., Toronto 1988.

II. K POČÁTKŮM NOVÉ FARNOSTI

A. Opatství svatého Tomáše v Brně

Farnost sv. Augustina vděčí za svou existenci řádu augustiniánů-poustevníků, původně usazených na Moravském náměstí, později na Starém Brně. Ve stručnosti se vraťme i k působení tohoto řádu v naší zemi.

Řád augustiniánů v Čechách a na Moravě

Řád Ordo Eremitarum Sancti Augustini, dnes Ordo Sancti Augustini, vznikl v roce 1244. „Trvalou náplní činnosti augustiniánského řádu je hlásání Božího slova, kázání a výklad Písma svatého, důstojné slavení bohoslužby, pastorační péče ve městech i péče o vědu a umění, hluboké studium Písma a rozsáhlého díla sv. Augustina pro dobro a prospěch církve i všech lidí (...).“⁶⁶ Mnišství založené sv. Augustinem a jeho žáky se brzy rozšířilo. Zvláště v 11.-12. století mnoho nových řádů a náboženských společností zvolilo Augustinovu řeholi za základ svých stanov, např. dominikáni, premonstráti, křížovníci, serviti, paulíni, milosrdní bratři, piaristé, augustiniánští kanovníci,⁶⁷ augustiniánští eremité – postevníci. V Čechách a na Moravě byly kláštery augustiniánských eremitů v založeny ve 13. století. Zřejmě nejstarším je Ostrov (Svatá Dobrotivá) u Berouna, významným ve své době se stal klášter sv. Tomáše v Praze, z dalších míst v Čechách to byl například klášter v Domažlicích, v Bělé pod Bezdězem, v Dolním Ročově, v Sušici, v Litomyšli, v České Lípě, ve Vrchlabí; na Moravě v Jevíčku, Moravském Krumlově, v Osvětimanech⁶⁸ a v Brně.

Opatství svatého Tomáše na Moravském náměstí

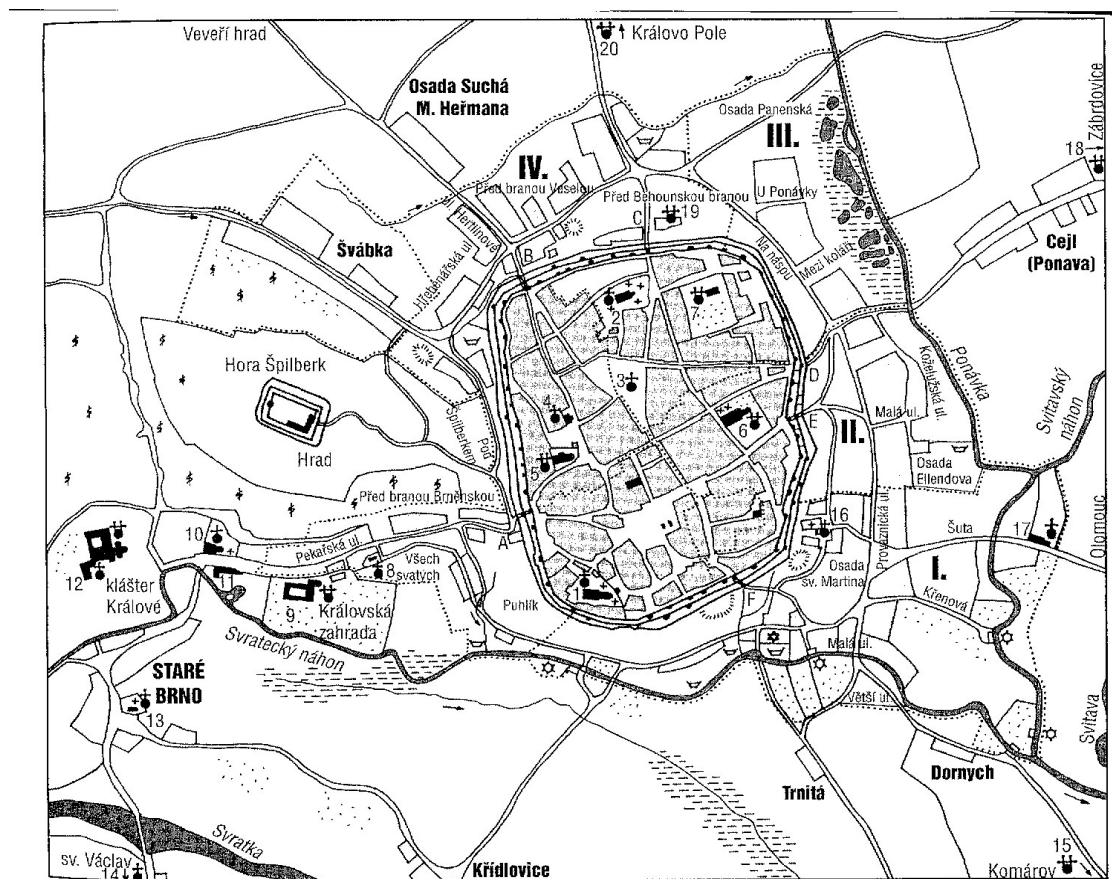
Klášter augustiniánských poustevníků na Moravském náměstí v Brně vznikl zakládací listinou markraběte Jana Jindřicha v roce 1356, který klášteru současně daroval pozemky v okolí Brna a osvobodil jej ode všech daní. Také císař Karel IV. vybudování kláštera svatého Tomáše a kostela podporoval. Kromě finanční pomoci věnoval augustiniánům

66 Publikace k životnímu jubileu opata augustiniánského kláštera na Starém Brně Lukáše Evžena Martince, OSA, příspěvky více autorů: *Ad honorem abbatis*. Vydáno s podporou OHL ŽS, Brno 2008, s. 11.

67 Augustiniánští kanovníci přišli do Čech ve 14. století. Během padesáti let vzniklo jedenáct kanovníckých klášterů, z toho tři na Moravě (Šternberk, Olomouc, Fulnek). Vznik podporovaly a iniciovaly významné osobnosti českých dějin – biskup Jan IV. z Dražic (1333 první založený klášter v Roudnici), král Karel IV., arcibiskup Arnošt z Pardubic a jiní. Augustiniánské kanovnícké kláštery, jejichž přičiněním došlo v zemi k velkému rozkvětu duchovního života, byly v letech 1784/85 císařem Josefem II. zrušeny. Srov. MACHILEK, FRANZ. Augustiniánští kanovníci v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. In: MARROW, HENRI. *Svatý Augustin*. Křesťanská akademie, Řím 1979, s. 166-173.

68 Klášter založil moravský markrabě Jan tím, že daroval kapli sv. Klimenta na vrchu u Osvětiman brněnským augustiniánům, aby zde šířili úctu ke slovanským věrozvěstům. Činili tak po sto let, než byli nuceni za husitských válek klášter opustit. Srov. KADLEC, JAROSLAV. Kláštery augustiniánů-eremitů v Čechách a na Moravě. In: MARROW, H., c. d., s. 189-190.

vzácný obraz Panny Marie Svatotomské mající titul Gemma Moravia (Perla Moravy) a Ochránkyně města Brna. Obraz je předmětem uctívání dodnes. Mniši, kteří přišli z různých klášterů domácích i zahraničních, se zde usadili roku 1357. Díky schopným převorům se klášter stal významným duchovním střediskem až do konce středověku. Úpadek nastal v 15.–16. století. Husitské války a požár budovy těžce poškodily, klášter byl zadlužen, utrpěl i za obležení města Švédy roku 1645. Postupná obnova kostela a kláštera trvala až do poloviny 18. století. V roce 1752, kdy byly budovy vysvěceny, udělil papež Benedikt XIV. převoru kláštera titul opata. V augustiniánském řádu je tak brněnské opatství jediné na světě. Augustiniáni se ze svého díla dlouho netěšili, výnosem císaře Josefa II. museli budovy opustit a přestěhovat se na Staré Brno do zrušeného kláštera cisterciáček.⁶⁹

Středověké Brno (k roku 1348); podle O. Vičara, 1958; 1 – kostel sv. Petra, 2 – kostel sv. Jakuba, 3 – kostel sv. Mikuláše, 4 – tzv. královská kaple, 5 – klášter dominikánů, 6 – klášter minoritů, 7 – klášter augustiniánek, 8 – kostel Všech Svatých, 9 – klášter dominikánek (tzv. Královská zahrada), 10 – špitální kostel sv. Jana Křtitele, 11 – dvorec křižovníků, 12 – klášter cisterciáček a starý kostel Panny Marie (nyní sv. Anny), 13 – kostel sv. Oldřicha a Prokopa, 14 – kostel sv. Václava, 15 – benediktské probošství na Luhu (Komárov), 16 – kostel sv. Martina, 17 – špitální kostel sv. Štěpána, 18 – klášter premonstrátů v Zábřovicích, 19 – klášter augustiniánů poustevníků (po roce 1350), 20 – klášter kartuziánů v Králově Poli; Městské brány: A – Brněnská, B – Veselá, C – Běhounská, D – Branka (bývalá Měnská), E – nová Měnská, F – Židovská; Římské číslice označují I.–IV. předměstskou čtvrti, tečkované linie jejich hranice.

Obr. 10: Středověké Brno.

69 Srov. KADLEC, J., Kláštery augustiniánů-eremitů..., c. d., s. 185-186.

Augustiniáni a Staré Brno

Po příchodu na Staré Brno v roce 1783 čekaly augustiniány nové práce a úpravy. Budovy i kostel Nanebevzetí Panny Marie bylo třeba zrekonstruovat, vybavit, upravit. Škody se podařilo zahladit až v polovině 19. století. V té době už byl klášter znovu na vrcholu zájmu, v popředí dění díky moudrému a schopnému opatu Cyrilu Františku Nappovi (1824-1867), podporovateli umění a pokroku. Klášter se stal sídlem vědy, řada členů komunity byla ve svém oboru významnými odborníky.⁷⁰ Lze připomenout zejména Johanna Gregora Mendela, „otce genetiky“, v hudebním světě známého Pavla Křížkovského a jeho žáka Leoše Janáčka. Ještě za působení augustiniánů na dnešním Moravském náměstí zde vznikla v 17. století nadace k podpoře rozvoje hudby, tzv. Augustiniánská thurnovská fundace. Fundatisté zvaní Modráčci provozovali duchovní hudbu a zpěv. Významně tím obohatili tehdejší brněnský hudební i hudebně-pedagogický život. Ředitel starobrněnského kůru opat C. F. Napp podporoval rozvoj této fundace, a tím položil základ hudebnímu životu augustiniánského kláštera. Jeho nástupcem ve funkci ředitele kůru a učitelem fundační školy se stal Pavel Křížkovský, dalším následovníkem byl jeden z fundatistů Leoš Janáček,⁷¹ rovněž učitel hudby a ředitel nově založené brněnské varhanické školy.

Obr. 11: Členové augustiniánského kláštera na Starém Brně v letech 1961-1864. Stojící zleva: Benedikt Fogler, Pavel Křížkovský, Tomáš Bratranek, Josef Lindenthal, Gregor Mendel, Anselm Rambousek, Antonín Alt, Matouš Klácel. Sedící zleva: Baptist Vorthhey, Cyrill Napp, Václav Šembera.

⁷⁰ Působil zde *Antonín Thaller*, profesor matematiky a průkopník brněnské botaniky. *František Matouš Klácel* byl výrazným představitelem literárního života na Moravě, jako profesor filozofie působil v brněnském filozofickém ústavu, redigoval časopis *Týdeník*, založil *Moravské noviny* a tzv. *Českomoravské bratrstvo*, jehož členem se stali *Božena Němcová*, *Jan Helcelet* aj. *František Tomáš Bratranek* se stal nástupcem F. M. Klácela ve funkci profesora filozofie na Biskupském gymnáziu, jeho odborností byla filozofie, estetika a historie německé literatury. *Tomáš Eduard Šilinger* byl významným moravským žurnalistou, politikem a vlastencem, řídil katolický deník *Hlas*, stal se říšským poslancem ve Vídni. Zdroj: ZAPLETALOVÁ, HANA. *Historie starobrněnské baziliky Nanebevzetí Panny Marie na Mendlově náměstí* [online]. 1999 [cit. 2009-12-11]. Opatství sv. Tomáše na Starém Brně. Dostupné z WWW: <<http://www.opatbrno.cz/opat-hist-html>>.

⁷¹ Ačkoliv L. Janáček nepatřil k brněnským řeholníkům, byl jeho život se starobrněnským klášterem úzce spjat. Díky augustiniánské nadaci se mu dostalo hudebního i gymnaziálního vzdělání. Srov. tamtéž.

Komunita augustiniánů z opatství sv. Tomáše na Starém Brně se svým duchovním, hudebním i vědeckým působením významně podílela na dějinách Brna i Moravy. Avšak 20. století již klášteru příliš nepřálo. „Laicizace kulturního a vědeckého dění i šíření nových myšlenek a filozofických proudů vedly ke ztrátě výjimečného postavení kláštera. Mezi dvěma světovými válkami se až příliš často dostávaly do popředí hospodářské starosti na úkor činnosti intelektuální.“⁷²

72 SAMEK, BOHUMIL. *Klášter augustiniánů v Brně*. Vydal klášter augustiniánů, opatství na Starém Brně, ve spolupráci s Památkovým ústavem v Brně 1993, s. 60.

B. Rozdělení duchovní správy augustiniánů

Římsko-katolická fara u kostela Nanebevzetí Panny Marie na Starém Brně vznikla v roce 1295, jejím patronem byl od počátku opat od sv. Tomáše. S příchodem augustiniánů roku 1783 připojením fary sv. Václava na Vídeňské ul. k tomuto obvodu náleželo Staré Brno s ulicemi Pekařská, Úvoz, Hlinky a Pisárky, obce Bohunice a Lískovec.⁷³ Na počátku 20. stol. do kompetence starobrněnského kláštera spadaly ještě zemská nemocnice u sv. Anny, všechny univerzitní kliniky, nově vznikající kaple (např. kaple u sester těšitelek, sv. Josefa na Žlutém kopci, v epidemické nem. na Červeném kopci, v soc. ústavech v Bohunicích, v onkologickém ústavu) a další kostely ve farnosti (kostel při klášteře Milosrdných bratří, sester alžbětinek, v ústavu bl. Zdislavy, v ústavu učitelského paedagogia a v něm. reálném gymnáziu).⁷⁴ Zajistit tak rozsáhlou duchovní správu bylo velmi obtížné. Proto snaha augustiniánů farnost zmenšit vyústila v rozhodnutí postavit na vzdálenějších místech farního obvodu kostel a zřídit zde samostatnou faru. Dříve než tak učinili v Masarykově čtvrti, byl postaven kostel a zřízena duchovní správa ve Starém Lískovci.

Stavba kostela a vyfaření Starého Lískovce s Bohunicemi

O stavbě kostela ve Starém Lískovci se uvažovalo již na konci 19. stol. Roku 1908 kostelní jednota založená z popudu augustiniánů již zakoupila pozemek, zahájení stavby v roce 1914 však zabránila 1. svět. válka. Myšlenku po válce oživil a stavby kostela se ujal opat Fr. Bařina. Za velké účasti lidu, včetně autora projektu arch. V. Fischera, byl v roce 1925 posvěcen základní kámen a stavba zahájena. Veškeré práce – zednické, tesařské, pokrývačské, elektromechanické aj. - platil starobrněnský klášter. „Místní katolíci tak nebyli pověřeni zakládajícím úkolem, ale spíše morální a hmotnou podporou stavby. Zavázali se zdarma vykonat práce spojené s kopáním písku a šterku, mnozí z nich věnovali hmotné a finanční dary určené především na zvony a částečně na vnitřní vybavení kostela.“ Kostel vysvěcený r. 1926, přijal patrocínium kaple zasvěcené ve Starém Lískovci sv. Janu Nepomuckému a kaple sv. Cyrila a Metoděje v Bohunicích.

Žádost o vyfaření Starého Lískovce s Bohunicemi ze starobrněnské farnosti byla podána v roce 1928. Po státním schválení podmíněném závazkem, že novou farnost bude nadále financovat starobrněnský klášter, zde samostatná duchovní správa vznikla v roce 1930. Prvním duchovním správcem se stal P. Benedikt Švanda.⁷⁵

73 Srov. *Římsko-katolická fara na Starém Brně*. AMB, fond S 6, inventář 1731-1952. Při sčítání lidu v r. 1926 se v uvedeném farním obvodu hlásilo k římsko-katolickému vyznání 22 140 obyvatel. Pro srovnání: K církvi československé se přihlásilo 1207 obyvatel, k československé 561, k něm. evangelické 630, obyvatel bez vyznání 1025, židovských 714, jiných 122. Srov. *Stavba kostela sv. Augustina, Brno 1934 a výkazy sčítání farního obyvatelstva*. AMB, fond S 6, Farní úřad u Nanebevzetí P. Marie Brno-Staré Brno, inv. č. 148.

74 Srov. KUBÍČKOVÁ, J., c. d., s. 166.

75 Srov. tamtéž, c. d., s. 167-168. Nový Lískovec s katastrálním územím Ústředního hřbitova zůstal ve farnosti starobrněnské. I zde byly snahy postavit vlastní kapli nebo kostelík. Roku 1925 založená kostelní jednota již měla zakoupený pozemek a zhotovený projekt, „dobrovolným“ rozpuštěním spolku počátkem r. 1952 již nebyl plán uskutečněn. Srov. tamtéž, s. 169.

Stavba kostela a zřízení duchovní správy v Masarykově čtvrti

Dalším místem zvoleným pro stavbu kostela a zřízení samostatné fary se stala rychle rostoucí Masarykova čtvrť. O stavbě kostela se uvažovalo již v roce 1927.⁷⁶ Podnětem k uskutečnění plánu se stalo 1 500. výročí úmrtí sv. Augustina, zakladatele řádu. Jubilejní kostel měl být tomuto významnému světcovi⁷⁷ důstojným pomníkem. Základní kámen kostela byl položen opatem Františkem Saleským Bařinou 28. srpna 1930. Stavba, s úředním povolením z podzimu roku 1932, započala podle dochovaných účtů již v létě téhož roku. Současně s kostelem rostla i farní budova. Stejně jako v případě kostela ve Starém Lískovci i zde veškeré práce hradil starobrněnský klášter. Stavební firma J. Zemana pod vedením stavbyvedoucího J. Trkala stavbu dokončila v červnu roku 1934 při celkových nákladech téměř 3,5 mil. korun.⁷⁸ Slavnost posvěcení kostela se za velké účasti věřících konala v neděli 5. května 1935. Hlavním celebrantem a světitelem byl brněnský biskup ThDr. Josef Kupka, kázání pronesl pražský převor Dr. Augustin Schubert, starobrněnské opatství zastupoval tehdejší převor kláštera P. Jan Dvořáček.⁷⁹

Dne 24. srpna 1936 zaslal augustiniánský klášter Biskupskému ordinariátu v Brně žádost o „rozdělení farnosti starobrněnské, zřízení a inkorporování nové farnosti u sv. Augustina kláštera.“ Opat kláštera F. S. Bařina v žádosti objasňoval situaci v nově vznikající čtvrti a z toho vyplývající nutnost řešení duchovní správy. Potvrdil v ní, že augustiniánský klášter vyhověl všem požadovaným podmínkám pro zřízení samostatné duchovní správy v Brně u sv. Augustina a „její trvání zajistí vtělením závazku udržovati osobní i věcné náklady (...)“, čímž „nebude nikdy dotčen náboženský fond, resp. státní pokladna.“⁸⁰ Z farnosti starobrněnské měly být vyňaty následující ulice a náměstí:

*Babákovo nám.*⁸¹ (nyní nám. Míru), *ul. Joži Barviče* (ul. Barvičova), *ul. Fran. Bílého* (Bílého), *Březinova* - pravá strana, *Gomperzova* (od r. 1949 *U prachárny*), *Helzeletova* (Helceletova), *Hlávkova*, *Kampelíkova*, *Klácelova*, *Lerchova*, *Lipová* č. 20-40..., *Lužická*, *ul. Dr. Bedřicha Macků* počínajíc číslem 64 a čísl. 89 (do r. 1939 *Údolní a Dr. B. Macků*, pak jen *Údolní*), *Matzenauerova*, *Pavlíkova*, *Preslova* počínajíc čís. 6 pravá strana, *Rudišova*, *Sedlákova*, *Soukopova*, *Stránecké Frant.*, *Strmá* (Náhorní), *Šeříkova* (Heinrichova), *Tůmova*, *U prachárny* (Mahenova), *Vondrákova* - lichá čísla (Mučednická), *nám. Karla Vaňka* (Vaňkovo nám.), *Wanklova*, *ul. Karla Wawry* (Havlíčkova), *Wieserova* (?), *Wolkrova*, *Miloše Wurma* (Wurmova) a *ul. Zábranského*.

Rozhodnutím biskupské konzistoře byla farnost sv. Augustina ke dni 18. srpna 1938 oficiálně zřízena.⁸² Prvním duchovním správcem se stal P. Karel Fanfrdla, 1. kooperátor na Starém Brně, který byl do úřadu uveden 1. září 1938 děkanem Rauschrem.⁸³

76 Srov. HUBÁČKOVÁ, BLAŽENA. *Kostel svatého Augustina v Brně*. Publikace vydaná vlastním nákladem, Brno 2005, s. 5.

77 „... muži citu a víry, vysoké inteligence a neúnavného pastoračního nasazení. Tento veliký světec a učitel církve je svou pověstí často znám i těm, kteří křesťanství neznají anebo k němu nemají důvěrný vztah, protože zanechal hlubokou stopu v kulturním životě Západu i celého světa.“ BENEDIKT XVI. Svatý Augustin: Život. In: *Otcové církve (Od Klementa Římského po Augustina)*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2009, s. 171.

78 Srov. HUBÁČKOVÁ, B., c. d., s. 4nn.

79 Kronika farnosti, s. 1.

80 Srov. *Rozdělení farnosti starobrněnské a zřízení nové farnosti u sv. Augustina*. ABB, E 80, Ordinariát Brno, inv. č. 161, sg. A 42/8, kart. 75.

81 Dřívější názvy ulic zdroj: Brněnské ulice [online]. 2004 [2010-03-31]. Encyklopedie dějin města Brna – ulice. Dostupné z WWW: <<http://www.encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=ulice>>.

82 *Rozdělení farnosti starobrněnské...*, cit.

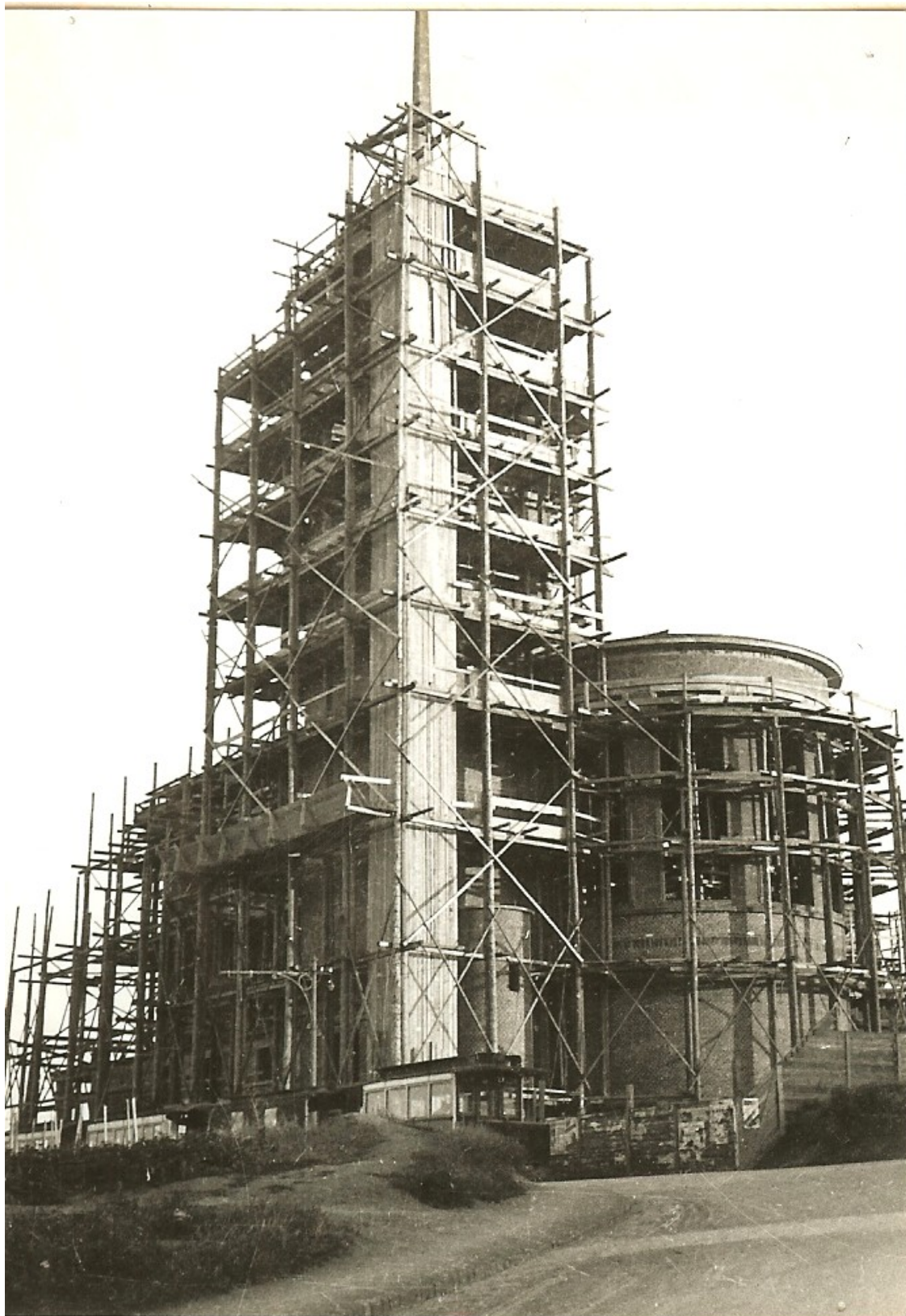
83 *Kronika farnosti*, s. 2.

Obr. 12: Stavitel Trkal s otci augustiniány.

Obr. 13: Stavba kostela léto 1932.

Obr. 14: Pohled na stavbu z ulice Březinovy.

Obr. 15: Biskup Dr. J. Kupka při svěcení.

Obr. 16: Kostel sv. Augustina 5. 5. 1935.

Obr. 17: Slavnost posvěcení kostela 5. 5. 1935.

C. Kostel sv. Augustina

„Farní kostel sv. Augustina je vynikajícím příkladem sakrální architektury individuálního architektonického projevu meziválečného období. Pozoruhodný harmonický soulad mezi exteriérem a interiérem, bohatě prosvětlený vnitřní prostor chrámu, výtvarná výzdoba – malířská a sochařská díla brněnských umělců, převážně farníků, a pasířské práce provedené dle návrhů autora – spoluvytvářejí obraz chrámu sv. Augustina.“⁸⁴

Autor architektonického řešení stavby a interiéru kostela

Ing. Dr. Vladimír Fischer (1870–1947) po studiu na Českém vysokém učení v Praze získal cenné zkušenosti při několikaletém pobytu ve Vídni. Praxe u renomovaných vídeňských architektů F. Fellnera a H. Helmera, jejichž styl pozdního historismu byl znám po celém území Rakousko-Uherska, zřejmě výrazně ovlivnila jeho vývoj. Po návratu krátce působil v otcově stavební firmě, od roku 1901 se stal zaměstnancem stavební služby při Moravském místodržitelství v Brně. Postupně dosáhl postavení vrchního inženýra a přednosty oddělení pro pozemní stavby při Zemské správě politické, byl redaktorem časopisu *Architektonický obzor*. Jako profesor na České vysoké škole technické v Brně působil v letech 1923-1939. Opakovaně byl zvolen děkanem odboru architektury, v akad. roce 1931/1932 zastával funkci rektora. Působil i v dalších kulturních a veřejně prospěšných institucích (Družstvo českého národního divadla, Mensa akademická, Sdružení výtvarných umělců moravských v Hodoníně aj.). Projektoval např. Augustiniánský dům v Luhačovicích (1903-06), tzv. Švédský dům na Smetanově ul. v Brně (1910), kapli v Brně-Králově Poli (1915), kostel sv. Jana Nepomuckého v Brně-Starém Lískovci (1923-25), dívčí domov Kounicových studentských kolejí v Brně (1924), radnici v Ostravě (1924-30), cyrilometodějské školy na Lerchově ul. č. 63 a 65 (1925 a 1934), ve spolupráci s Bedřichem Rozehnalem onkologickou léčebnu zvanou Dům útěchy na Žlutém kopci v Brně (1929-35).⁸⁵ Jako odborník v oblasti sakrálních staveb realizoval zakázky zejména římsko-katolické církve. Patří k nim, kromě výše jmenovaných, např. kostel ve Vnorovech, Rohatci, Tvarožné Lhotě, restaurace arcibiskupské rezidence v Olomouci, přístavba kláštera na Starém Brně.⁸⁶

Projekt kostela sv. Augustina Dr. V. Fischer vypracoval v letech 1929-1930. Součástí exteriéru byly i čtyři sochy světců: sv. Cyrila a Metoděje, sv. Ludmily a sv. Václava, umístěné nad vstupním průčelím. Od původního plánu zhotovit je z bronzu se ustoupilo, v blízkosti se válece hrozilo, že budou roztaveny. Proto byly vytvořeny ak. sochařem Pelikánem z vápence. Již hotové a zaplacené nemohly být v padesátých letech instalovány.⁸⁷

84 Srov. HUBÁČKOVÁ, B., c. d., s. 8.

85 Srov. tamtéž, s. 27-28.

86 Srov. KUBÍČKOVÁ, J., c. d., s. 173.

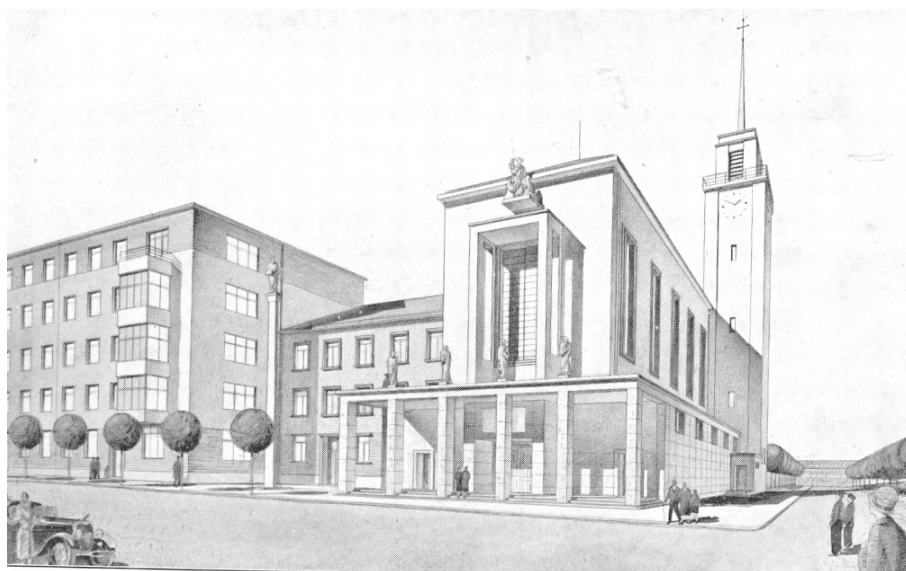
87 Sochy byly údajně odvezeny do Velkého Újezdu a umístěny v parku sester františkánek. O jejich dalším osudu se neví. Rozhovor s P. Františkem Fráňou (*1938) ze dne 25. 10. 2009, soukromá dokumentace autorky, dále jen: P. F. Fráňa 25. 10. 2009.

Řešení exteriéru

Prostor kostela je vyřešen po vzoru starokřesťanské trojlodní baziliky.⁸⁸ Délka kostela je 34 m, šířka trojlodí 18,80 m, hlavní loď odděluje od kněžiště 18 m vysoká půlkruhová apsida. Na boční loď navazuje vlevo kaple Panny Marie, vpravo kaple Božího hrobu. Fara tvoří s kostelem jeden celek, přízemím je propojena. Celý kostel i s věží má železobetonovou kostru vyplněnou cihlovým zdivem. Řada pilířů odděluje hlavní loď od lodí bočních. Plochý strop je tvořen dřevěnými tmavě mořenými modřínovými kazetami.

Vstupní průčelí tvoří lodžie se třemi vchody, nad hlavním vstupem je umístěna bronzová deska s nápisem *Domvs Dei porta coeli* (Dům Boží brána nebes). Podle původních plánů bylo počítáno ještě s venkovními plastikami, k realizaci však nedošlo. Kostel má hladkou bílou omítku. Šest čtvercových sloupů, portál hlavního vchodu a stěny kostela jsou obloženy do výšky 1,6 m kamenem. Podobně je řešena fasáda farní budovy.

Dominantu kostela tvoří 50 m vysoká hranolová věž. Nad zvonici s akustickými žaluziemi je ve výši 32 m od země ohoz. Do věže byly po dokončení stavby zavěšeny čtyři zvony: Sv. Josef (475 kg, ladění a^1), Sv. Augustin (1 380 kg, c^1), Panna Maria (1 266 kg, e^1) a Sv. Monika (644 kg, g^1).⁸⁹

Obr. 18: Pohlednice s původním plánem kostela, 1938.

88 Srov. HUBÁČKOVÁ, B., c. d., s. 9-15. Ing. arch. Blažena Hubáčková, PhD., je vedoucím kabinetu architektonické tvorby Ústavu pozemního stavitelství na Fakultě stavební VUT v Brně. Předmětem jejího odborného zájmu je oblast architektury meziválečného období funkcionalismu. Vedle práce pedagogické se věnuje i knižní publikační činnosti. Srov. tamtéž, s. 32. Následující stať popisující kostel jako celek vychází z citované publikace.

89 Zvony již byly na elektrický pohon, což ještě nebylo běžné. Srov. Kronika farnosti, s. 2.

Interiér

je v souladu s projektem celé stavby. Hlavním rysem je jednoduchost tvarů a přísně geometrická linie. Tmavý kazetový strop lodí vhodně kontrastuje s bílou výmalbou. Stěny presbytáře a pilíře hlavní lodi jsou obloženy červenohnědým mramorem. Bílým mramorem je obložen hlavní oltář a oltářní stěny. Boční oltáře pokrývá mramor šedý, s výraznou kresbou. Kazatelna je obložena mramorem světlým. „Pozoruhodnou konstrukcí je nárožní konzolovitě vysunutá kruhová deska baldachýnu nad kazatelnou. Plní funkci ozvučné desky (...).“ Dlažbu kostela tvoří čtvercové desky bílého mramoru kombinované s tmavými pruhy. Prosklené stěny se vsazenými dveřmi spojují prostor mezi presbytářem a kaplemi (vlevo kaple Panny Marie, vpravo kaple Božího hrobu), umožňují tak vizuální kontakt a přímý vstup. Interiér doplňují mosazné prvky tvořící jednotný celek: mosazná branka ke schodišti na kazatelnu, zábradlí kůru, kování oken a dveří. Mosazná mřížka s brankou oddělovala původně kněžiště od hlavní lodě. Podle návrhů prof. Fischera byly zhotoveny mosazné kříže, křížky na stěny, kropenky, tvarově jednotné skupiny svícňů, velký paškálový svícen, stojany pro věčné světlo, schránka svatostánku a mešní nádoby.⁹⁰

Vysoká okna presbytáře zdobí figurální malba podle návrhu profesora Umělecko-průmyslové školy v Brně Františka Süssera.⁹¹ Kompozice zobrazuje Nejsvětější Trojici, od které sv. Augustin čerpá moudrost a víru. Výkladu naslouchají zprava stojící jeho matka sv. Monika, sv. Mikuláš Tolentinský a sv. Klára z Montefalko, na levé straně je sv. Tomáš – biskup z Villanovy, sv. Jan Fakundus a sv. Rita z Kassie, všichni význační světci augustiniánského řádu. Okna lodě kostela doplňují drobné kresby křesťanských symbolů. Oltáři dominuje bronzová plastika ukřižovaného Krista od brněnského akademického sochaře Josefa Axmanna, od téhož autora je plastika ležícího Krista v kapli Božího hrobu. Bronzová reliéfní křížová cesta zavěšená na stěnách bočních lodí je společným dílem sochařů J. Axmanna a H. Macha.⁹² Kazatelnu zdobí reliéfy čtyř evangelistů zhotovené akademickým sochařem Františkem Fabiánkem.

Interiér kostela doplňují varhany. Nástroj se dvěma manuály a pneumatickou trakturou dodala pražská firma E. S. Petra.⁹³

90 HUBÁČKOVÁ, B., c. d., s. 16-26.

91 Farník F. Süsser podle informace M. Hnátky do této figurální malby včlenil sebe a svého syna. Jsou to postavy klečící po levé straně. Rozhovor s panem Milanem Hnátkem (1927-2009) ze dne 7. 7. 2009, soukromá dokumentace autorky, dále jen: M Hnátek 7. 7. 2009.

92 Podle rozsáhlé fotodokumentace nacházející se v Podhoráckém muzeu v Předklášteří (součást sbírky Umění) a z textů, které uspořádala Ludmila Machová, manželka V. H. Macha, je autorství obou sochařů zřejmé, ačkoliv u totožných reliéfů nacházejících se ve Smírné kapli v Jeruzalémě, v kostele sv. Jiljí v Brně-Lišní a v Brně-Zábrdovicích je jako autor uváděn pouze J. Axmann. Zajímavý je postup, který oba umělci zvolili. Každý navrhl polovinu zastavení, kterou pak spoluautor realizoval. Srov. <http://email.seznam.cz> ze dne 1. 10. 2009, 16. 10. 2009, soukromá dokumentace autorky. Více o V. H. Machovi viz: Mlatečková Jana. Nedoceněná osobnost brněnského sochaře Václava Hynka Macha. In: *Muzeum Brněnska. Sborník 2004, Předklášteří 2004*, s. 115-122. Na společné autorství poukazují zastavení I., III., VIII., IX., XI., XIV. křížové cesty v kostele sv. Augustina, která jsou označena „Axmann-Mach“ (pozn. autorky).

93 V žádosti z r. 1963 o opravu těchto varhan P. Uher uvádí, že byly postaveny v r. 1930 brněnskou firmou Petřík. Viz *Generální oprava varhan - povolení*. ABB Rajhrad, Biskupská konzistoř Brno, inv. č. 3934, sg. B 961, ev. j. 1024. Údaj uvedený v textu je převzat z publikace B. Hubáčkové.

Obrazová výzdoba

Umělecká obrazová díla jsou umístěna v prostoru bočních lodí a v kaplích. Obrazy na stěně pod kůrem od akademického malíře Karla (?) Kolaříka zobrazují biblické výjevy „Petrovo zapření“, „Ježíš a cizoložnice“, „Přijetí Ducha sv.“, „Marnotratný syn“, podle signatury na jednom z obrazů byly namalovány v roce 1946, a výjevy ze života sv. Augustina „Vezmi a čti“, „Smrt sv. Augustina“, „Křest sv. Augustina“, „Sv. Monika“ z roku 1948. Autorem obrazů nad vstupem do zákristie a do kaple Panny Marie je prof. František Süsler. Jeden znázorňuje Pannu Marii s Ježíškem, klečící sv. Moniku a sv. Augustina, druhý svatbu v Káni Galilejské. Obrazy na bočních oltářích jsou kopíi původních, mnohem menších obrazů⁹⁴ ak. malíře Františka Myslivce. Obraz Božského Srdce Ježíšova namaloval v letech 1944-1945 ak. malíř Petr Pištělka, autorství obrazu Svaté Rodiny a obrazu Panny Marie v kapli Božího hrobu patří opět ak. malíři K. Kolaříkovi. Původní obraz Madony v Mariánské kapli ak. malířky Mileny Šimkové-Elgrové z r. 1935 krátce po válce přemalovala ak. malířka Božena Krasická.

Obr. 19: Původní obraz Madony v Mariánské kapli.

94 P. F. Fráňa 25. 10. 2009. P. Fráňa objasňuje také původ betléma, působícího značně nesourodě. Z jeho paměti vyplývá, že autorem jsou dva řezbáři. Pan Prosecký vytvořil pastýře a tři krále úmyslně větší než ostatní postavy – mělo tím být dosaženo určité perspektivy, pan Vaněk betlém v 50. letech doplnil postavami na první pohled odlišnými, s jemnějšími rysy. Rozhovor s P. F. Fránou ze dne 21. 1. 2011, soukromá dokumentace autorky, dále jen: P. F. Fráňa 21. 1. 2011.

Obr. 20: Interiér kostela po dokončení.

Kostel sv. Augustina je přiřazován k významným stavbám meziválečného funkcionalismu. Historik umění Karel Rechlík jej srovnává s kostelem sv. Václava (Josef Gočár 1928) v Praze: „Na Moravě se s ohlasem Gočárových myšlenek můžeme setkat u kostela sv. Augustina v Brně (...). Svěrázně zde působí kombinace moderních stavebních forem lodí a jejího plochého zastropení, připomínky starokřesťanských bazilik.“ K dalším architektonicky ceněným sakrálním stavbám v Brně patří Husův sbor (Jan Víšek 1929) na Botanické ulici a pravoslavný kostel sv. Václava.⁹⁵

Ve stejném roce jako sv. Augustin byl posvěcen kostel sv. Cyrila a Metoděje architekta Klaudia Madlmayera v Brně-Židenicích.⁹⁶

95 Srov. Kostel jako obraz sebepochopení církve. Rozhovor s Karlem Rechlíkem. In: HANUŠ, JIŘÍ. *Mezi tradicí a reformou. Rozhovory o moravském katolicismu ve 20. století*. CDK, Brno 2002, s. 126.

Autorem projektu kostela sv. Václava (1931) je ruský architekt Petr Levický. Srov. *Brno, pravoslavný chrám sv. Václava* [online]. 2011 [cit. 2011-12-03]. Dostupné z WWW:

<<http://www.nockostelu.cz/index.php?pg:chram-sv-vaclava>>.

96 Srov. *Dějiny chrámu Páně sv. Cyrila a Metoděje v Brně-Židenicích 1910-1953*, s. 11, 19. Soukromá dokumentace Římskokatolické farnosti u kostela sv. Cyrila a Metoděje Brno-Židenice, Nopova 3068/84. Podle návrhu K. Madlmayera byl zhotoven náhrobek arcib. A. C. Stojana a vitrážní okna v kapli velehradské baziliky na Velehradě. P. F. Fráňa uvádí, že bydlel na nám. Míru 2.

D. Vhled do situace katolické církve v českých zemích za první republiky

Čím byla a čím žila česká a moravská katolická církev v době vzniku farnosti sv. Augustina? K přesnější představě nám dopomůže kromě odborného úvodu prof. F. X. Halase zejména oběžník brněnského biskupství *Acta curiae episcopalis Brunensis*⁹⁷ z let 1934-1939, dalším zdrojem cenných informací je *Pamětní spis o Katolické charitě (milosrdné lásce) v zemi moravsko-slezské* z r. 1930 a III. ročník časopisu *Hlas svatého Petra* z roku 1938.

Od krize k obnově

Vznik Československé republiky znamenal pro národ nejen samostatnost, ale i těžké otřesy ve vztahu ke katolické církvi, která byla v myslích lidí s rakousko-uherskou monarchií úzce spjata. V prvních deseti letech z ní vystoupilo přes milion věřících, v roce 1930, při sčítání lidu, ve srovnání s předválečnými údaji to byl asi milion sedm set padesát tisíc.⁹⁸ Část jich zůstala bez vyznání, někteří vstoupili do znovu zorganizované církve českobratrské evangelické, rozkol v řadách katolických kněží usilujících o modernizaci církve vedl ke vzniku české pravoslavné církve⁹⁹ a církve československé. Velký vliv na odpad měl i postoj některých vůdčích politiků, zvláště T. G. Masaryka, který se více klonil k morálním hodnotám české reformace.¹⁰⁰

Politici vůči katolické církvi byli realisty, stát přese všechno zůstal katolický. U vědomí nutnosti spolupráce a vzájemné potřeby v roce 1928 stát uzavřel s Vatikánem dohodu – Modus vivendi, která dávala volný prostor veškerým náboženským aktivitám. Kromě mnoha výhod existovala např. duchovní správa v armádě, stát zajišťoval církev hmotně tzv. kongruou (příspěvkem na financování duchovenstva). Postoj státu, který dohodu plně respektoval, vyjadřuje ujištění ministra zahraničí E. Beneše „zajistiti svým občanům svobodný vývoj a respektování jejich víry, jejich citů a zájmů náboženských“¹⁰¹

Ve druhém desetiletí se stali oporou církve stále více se prosazující jednotlivci intelektuálové, skupiny laiků, kněží a řeholníků, kteří „proti liberálům, pozitivistickým, socialistickým idejím stavěli myšlenkovou hloubku katolické víry, oproštěnou od pohodlnosti pouhého zvyku“. Pro intelektuální obrodu církve mělo rozhodující význam *Dobré dílo* Josefa Floriana ve Staré Říši, který s mnoha nadšenými spolupracovníky uváděl do české kultury překlady starověkých a středověkých věroučných spisů i současných děl zejména z němčiny a francouzštiny (nejvíce Léon Bloy, Charles Péguy, Georges Bernanos, Paul Claudel). Později zde vycházela také díla českých autorů Jaroslava Durycha, Bohuslava Reyneka, Jana Čepa, Jana Zahradníčka a dalších. Svě

97 První číslo nazvané Kurrenda (oběžník) vyšlo r. 1833, zavedl jej brněnský biskup F. A. Gindl. Až od 73. ročníku (1907) za biskupa Huyna je užíván název ACEB. Srov. CHAROUS, JINDŘICH ZDENĚK.

Pohledy do dějin brněnské diecéze. In: Kol. autorů. *Brněnská diecéze (1777-2007) historie a vzpomínky*. Biskupství brněnské, Brno 2006, s. 14.

98 Srov. HALAS, FRANTIŠEK XAVER. České země a Vatikán. In: *Fenomén Vatikán*. CDK, Brno 2004, s. 539.

99 Představitelem této konzervativní větve biskup Matěj Pavlík-Gorazd byl popraven nacisty za poskytnutí azylu parašutistům po jejich atentátu na R. Heinricha. Srov. HALAS, FRANTIŠEK XAVER. *Neklidné vztahy (K jednomu aspektu výročí 28. října 1918)*. Trinitas, Svitavy 1998, s. 44.

100 Srov. tamtéž, s. 40.

101 Srov. tamtéž, s. 52-55.

významné místo v intelektuální obrodě katolicismu nalezla četná periodika a časopisy, např. Akord, Rozmach, Řád, Na hlubinu. Tímto kulturním úsilím si církev postupně získala respekt i u těch, kdo v jejích řadách nestáli.¹⁰²

Katolická charita

U počátků Katolické charity v Čechách, na Moravě a ve Slezsku stál P. Ludvík Antonín Bláha, od r. 1919 kaplan na Svatém Kopečku.¹⁰³ Prvním jeho počinem v této oblasti byly dotazníky, které zaslal do všech řeholních domů v zemi, bylo jich na dvě stě, aby získal přehled jejich humanitních činností. V olomoucké diecézi pak začal pořádat přednášky, propagoval charitu letáky a časopisy. Když se o této jeho činnosti dozvěděl arcibiskup Dr. A. C. Stojan, pozval si jej na poradu. Výsledkem bylo jeho rozhodnutí zařadit charitativní činnost jako jednu z nejdůležitějších složek církve ve veřejném životě a vytvořit z charity hlavní složku praktického života katolíků. Již v roce 1922 byl založen Svaz charity v Olomouci a diecézní Svaz charity v Brně, kde se jeho prezidentem stal P. František Saleský Bařina, starobrněnský opat. Mezi členy kuratoria (výboru) patřil městský rada Čeněk Landa, iniciátor vzniku kostelní jednoty v Masarykově čtvrti.

Oba svazy ihned zahájily činnost. V katolických farnostech byly zakládány nejmenší jednotky charity – farní odbory pojmenované Ludmila. Prakticky v každé vesnici se nacházel chudinský ústav.¹⁰⁴ Charita zřizovala vývařovny, polévkové ústavy, její členové zdarma pečovali o chudé a nezaměstnané, hradili výdaje za léky, ošetřovali nemocné.¹⁰⁵ Díky obětavým řádům a darům příznivců charita např. v roce 1939 vydržovala tři ústavy, na její náklady bylo umístěno 53 sirotků a mentálně postižených dětí.¹⁰⁶ *Acta curiae* brněnského biskupství v roce 1936 uvádějí, že církev každoročně shromáždí a vydá na charitativní účely průměrně 80 mil. korun.¹⁰⁷

Katolická akce

Katolickou akci - spolupráci laiků při hlásání evangelia - upravil papež Pius XI. encyklikou *Ubi arcano* v roce 1922.¹⁰⁸ V roce 1928 v brněnské diecézi proběhl 4denní kurz „*De actione catholica*“.¹⁰⁹ Konkrétní směrnice poté určila II. diecézní synoda v roce 1934. Episkopát ČSR ve svém pozdravu a požehnaní duchovenstvu a věřícím vyzývá „aby každý využil času, schopností a sil, jež mu zbývají po vyplenění povinností svého stavu, k činnosti pro církev a pro duše spolubližních“.¹¹⁰

Katolická akce spočívala v součinnosti kněží a laiků na uskutečnění myšlenky papeže Pia X. „*Omnia instaurare in Christo*“ – Všechno obnovit v Kristu. Základem byla farnost s jejím duchovním správcem. Jednotlivé odbory měly do své činnosti začleňovat všechny oblasti náboženského života. Důraz byl kladen na kvalitu členů, kteří měli neustále

102 Srov. HALAS, F. X., *Neklidné vztahy...*, c. d., s. 48-50.

103 Srov. BREJCHA, LEANDER, OFM. *Pamětní spis o Katolické charitě (milosrdné lásce) v zemi moravsko-slezské*. Přerov 1930, s. 14nn.

104 Srov. tamtéž.

105 Srov. *Acta curiae episcopalis Brunensis* (dále ACEB), Annus 102/1934, s. 160.

106 Srov. ACEB, Annus 107/1939, s. 114-115.

107 Srov. ACEB, Annus 104/36, s. 181.

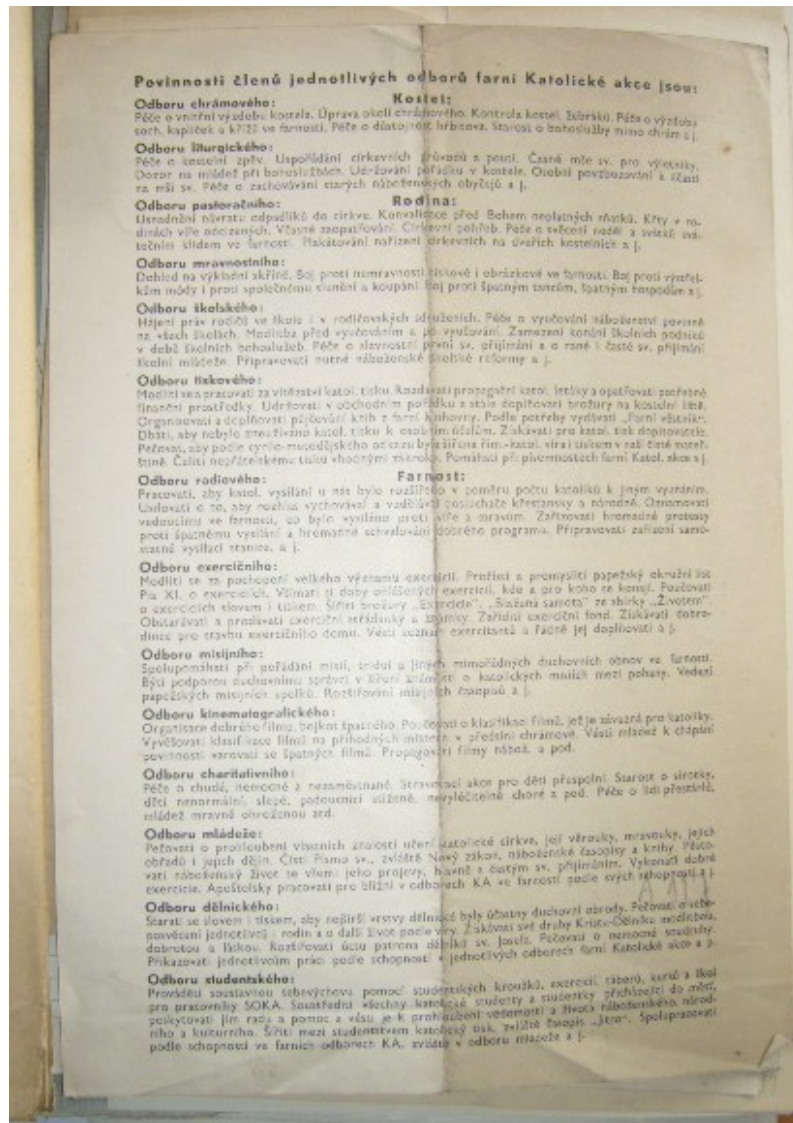
108 Srov. FRÜHLICH, ROLAND. *Dva tisíce let dějin církve*. Vyšehrad 1999, s. 266.

109 Obširná debata nad budoucí podobou Katolické akce v diecézi brněnské je zaznamenána a uložena v: *Katolická akce*. ABB, Biskupský ordinariát Brno, inv. č. 363, sign. A 136, ev. j. 108.

110 Srov. ACEB, Annus 103/1935, s. 139-140.

pečovat o vzdělání rozumové i duchovní přednáškami, misii, exerciemi, častým přijímáním eucharistie. Součástí všech farností se Katolická akce měla stát do roku 1938.¹¹¹

Výsledky činnosti Katolické akce ukazuje zpráva v oběžníku biskupství brněnského z roku 1939. Byla např. dokončena jednání s úřady o možnosti vyvěšení pořadu katolických bohoslužeb brněnských kostelů na nádražích a v čekárnách; podána žádost, aby při společných svatých přijímání dětí byly dětské promluvy; v únoru 1939 dokončena akce zavěšování křížů do tříd; ve spolupráci se spolkem katolických profesorů zahájena jednání k zavedení povinného náboženství ve všech školách; vydána exerciční brožura pro různé stavovské obnovy; misie zřízeny ve 46 farnostech; vydávání společného listu Katolické akce pro obě moravské diecéze s názvem Rozsévač.¹¹²

Obr. 21: Povinnosti členů jednotlivých odborů farní Katolické akce.

111 Srov. ACEB, Annus 104/1936, s. 196-197.

112 Srov. ACEB, Annus 107/1939, s. 89-90.

Dílo šíření víry

Misijní výstavou v roce 1925 a misijní encyklikou *Rerum ecclesiae* z roku 1926 zahájil papež Pius XI. svou velkorysou misijní činnost.¹¹³ Dílo šíření víry mělo nalézt své působiště v každé farnosti. Součástí misijního díla se stala Misijní neděle, předposlední neděle měsíce října, která měla být obzvláště věnována potřebám misií. Výroční zpráva o Díle šíření víry v roce 1937¹¹⁴ s uspokojením konstatovala vzrůstající zájem farností o misijní spolupráci. Uskutečnily se přednášky, akademie, besídky, misijní tematika se objevovala v časopisech *Anděl strážný* a *Den*, vydáván byl vlastní časopis *Katolické misie*, konány pravidelné sbírky. Bohoslovci se na misijní dílo připravovali v misijních kroužcích, studenti se věnovali misiím ve spolku Svatého dětství např. sběrem poštovních známek, uspořádáním misijní výstavky. Dílo šíření víry podporoval i *Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje*, svou činností zaměřený na úsilí o jednotu křesťanů. Unijní dílo bylo podporováno zejména unionistickými sjezdy na Velehradě, přednáškami, finanční pomocí. Stejný cíl si kladl *Apoštolát jednoty*.

Péče o duchovní život věřících

Dětem byl věnován časopis *Anděl strážný*, Liga Tarziů organizovala pro děti poutě. Pro školní mládež byly pořádány adorace (na začátku školního roku), duchovní přípravy na církevní slavnosti (velikonoční a adventní triduum). Spolky katolické mládeže v Čechách a na Moravě vydávaly časopis *Dorost* a *Naše omladina* s cílem budit náboženské vědomí a „...skrze jasné a nesmlouvavé katolictví udržet národní bytí“.¹¹⁵ Duchovní cvičení pro vycházející žáky, studenty středních i vysokých škol nabízely exerciční domy v Brně, v Rajhradě, v Nové Říši, byly organizovány prázdninové tábory. Katolické studenty finančně podporovaly každoročně konané sbírky Mikulášský dar.¹¹⁶

Stejně jako pro mládež byla i pro dospělé pořádána řada kurzů duchovní obnovy. Hojně navštěvovaným místem již od třicátých let zůstal Stojanov - exerciční dům na Velehradě.¹¹⁷ Duchovní život podporoval katolický tisk, úctu k Eucharistii prohluboval spolek Věčného klanění Nejsvětější svátosti.¹¹⁸

Dobové periodikum „Hlas sv. Petra“ 1938

Mezi mnohá katolická periodika předválečných let patřil měsíčník *Hlas svatého Petra* zaměřený na výchovu a apoštolát dětí, vydávaný od roku 1935.

Nejvíce diskutovaným tématem třetího ročníku je otázka časného svatého přijímání, ke kterému dal podnět v roce 1910 dekret papeže Pia X. *Quam singulari*. Jak z jednotlivých článků vyplývá, časně a časté svaté přijímání bylo mnoha věřícími s nadšením přijímáno, mělo však i své odpůrce („Čechové a časně svaté přijímání“,

113 ACEB, Annus 106/1938, s. 43; ACEB, Annus 102/1934, s. 33.

114 ACEB, Annus 106/1938, s. 42-43.

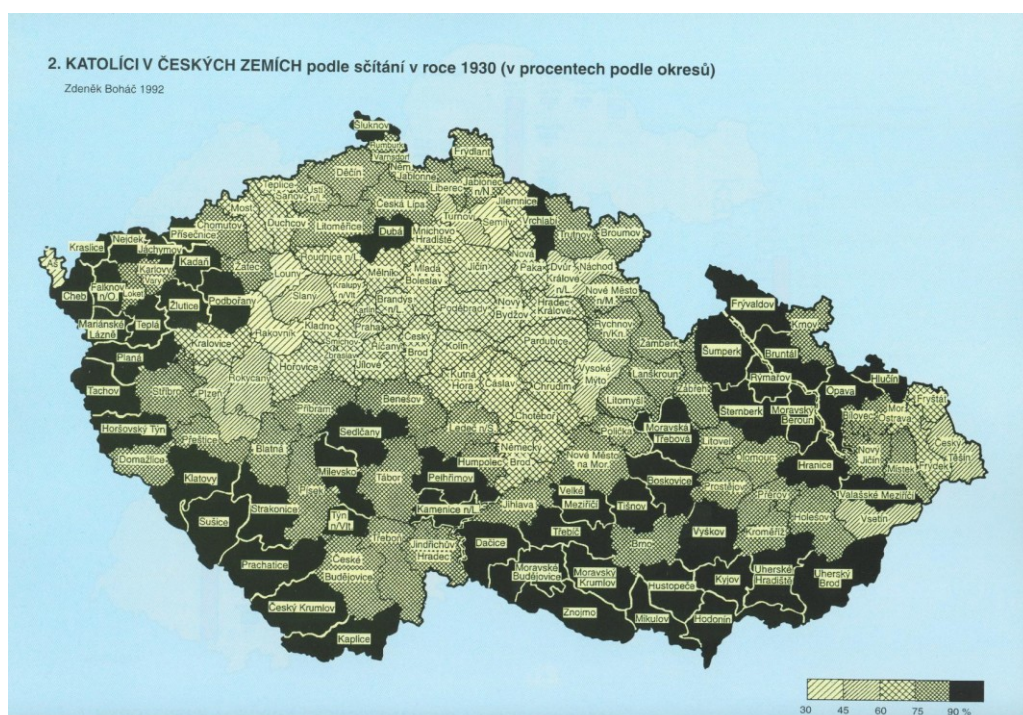
115 ACEB, Annus 107/1939, s. 62-63.

116 ACEB, Annus 108/1940, s. 241. Sbírkou na podporu studentů byly v celé diecézi pořádány v neděli po svátku sv. Mikuláše. Srov. CHALUPOVÁ, PETRA. *Katolická církev v českých zemích v letech 1945 - 1948. Brněnská diecéze – církevní školství a činnost církve pro mládež*. [nepublikovaná diplomová práce] Brno, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Historický ústav 2008, s. 76.

117 K duchovní obnově se každoročně hlásilo přes 2 000 věřících. ACEB, Annus 102/1934, s. 159.

118 ACEB, Annus 106/1938, s. 157.

s. 114). Opakovaně zmiňován je 34. Eucharistický světový kongres konaný v témže roce v Budapešti, několik stran je věnováno tehdy ještě blahoslavenému Janu Sarkandroví („Dej Bůh, aby brzy byl zapsán bl. Jan Sarkandr mezi světce!“; s. 26). Článek Dr. Alfréda Fuchse nazvaný „Tři sloupy dnešního světa“ odkazuje na projev papeže Pia XI. k zástupcům Papežského Díla šíření víry: „Pravil v podstatě, že práce misijní jest mu velikou útěchou v době, kdy se musí tázati, zda Evropa za sto let nebo za dvě stě let bude ještě křesťanským dílem světa, či zda jiný díl světa ponese snad tento čestný titul. Papež vylíčil tragický stav dnešní Evropy, kde mnozí lidé neznají Božích přikázání, ani jich znáti nechtějí, ba stavějí se k Bohu nepřátelsky.“ Třemi sloupy v projevu papeže byla máněna láska a úcta k Eucharistii, misie a Katolická akce.¹¹⁹

Obr. 22: Katolíci v českých zemích v roce 1930.

Celostátní sjezd katolíků 1935

Vyvrcholením díla obnovy církve se stal ve dnech 26. 6.-2. 7. 1935 první celostátní sjezd katolíků.¹²⁰ Velkolepá událost byla vnímána velmi pozitivně celým národem, politickou reprezentací, světem i samotným papežem¹²¹

Před vlastním sjezdem proběhla důkladná příprava duchovní, spočívající ve farních misiích, modlitbách, pobožnostech, smírných adoracích, kajících triduí a poutích, a příprava organizační. V souvislosti s budoucí farností sv. Augustina se setkáváme se jménem P. K. Fanfrdly, který v brněnském diecézním výboru vedl komisi pro

119 Srov. *Hlas svatého Petra*, Brno 1938, s. 96. Soukromá dokumentace paní Marie Široké, ul. Sedlákova.

120 Srov. ACEB, Annus 103/1935, s. 105nn.

121 Své uznání a pochvalu olomouckému arcib. L. Prečanovi, stojícímu v čele příprav, písemně vyslovil jménem papeže Pia XI. Evžen kardinál Pacelli. Srov. Celostátní sjezd katolíků, tamtéž, s. 105.

náboženskou přípravu sjezdu, komisi pro církevní slavnosti a pobožnosti předsedal P. Dr. Josef Jančík, profesor a později ředitel řádového dívčího gymnázia na Lerchově ulici, v komisi pro účast mládeže se angažoval prof. J. Veselka, dirigent Moravana a zdejší farník. Bylo vytvořeno mnoho dalších komisí, např. umělecká, pro dopravu, pro tisk a propagandu, pro ubytování, pro styk se zahraničím.¹²²

Hlavní bohoslužbě na strahovském stadionu, za přítomnosti celé vlády, předsedal papežský vyslanec pařížský kardinál Verdier. Chorální zpěv, obnova křestního slibu a evangelium v jazycích státu,¹²³ četná svatá přijímání, to vše za účasti 400 000 věřících bylo „velkolepým triumfem Kristu Spasiteli“ Další mohutné setkání za účasti tisíců kněží se k oslavě Krista v Nejsvětější svátosti uskutečnilo na Václavském náměstí. Sjezd však nespočíval jen v bohoslužebném slavení. Konaly se zde schůze jednotlivých stavů, kněží, učitelů, svobodných povolání, na kterých byly projednávány mravní a sociální úpravy, stavovské poměry a cesty k jejich zlepšení.

Celostátní sjezd katolíků, dílo Katolické akce jednotlivých diecézí, kněžstva a farních výborů, se stal mocnou vzpruhou náboženského života. Mnozí z účastníků jej hodnotili jako nejdojemnější a nejmohutnější událost, kterou kdy zažili. Spokojeni byli i představitelé státu – viděli, že církev sjednocuje ke spolupráci různé stavy a národnosti. Sjezdem se značně změnilo i veřejné mínění, dříve plné předsudků a odporu vůči církvi, změnil se i pohled na naši vlast, vnímanou světem jako zem náboženské roztříštěnosti a protináboženských bojů.¹²⁴

Episkopát ČSR v roce 1935

K celkové stabilizaci postavení katolické církve ve společnosti přispěla obnova episkopátu a přizpůsobení hranic diecézí hranicím státním. V roce 1935 jsou pod celkovým zhodnocením sjezdu katolíků zveřejněným v oběžníku brněnského biskupství *Acta curiae* podepsáni tyto ordináři.¹²⁵

za arcidiecézi pražskou arcib. Karel Kašpar
za arcidiecézi olomouckou arcib. Leopold Prečan
za diecézi českobudějovickou biskup Šimon Bárta
za diecézi banskobystrickou b. Marian Blaha
za diecézi nitranskou b. Karel Kmeťko
za diecézi spišskou b. Jan Vojtaššák
za diecézi brněnskou b. Josef Kupka
za část trnavskou apoštolský administrátor¹²⁶ Pavel Jantausch
za část košickou ap. adm. Josef Čársky
za část rožňavskou ap. adm. Michael Bubnič
za část prešovskou ap. adm. Pavel Gojdič
za diecézi královéhradeckou b. Mořic Pícha
za diecézi litoměřickou b. Anton Weber
za diecézi mukačevskou b. Alexander Stojka

122Srov. ACEB, Annus 102/1934, s. 134 nn.

123V jazyce českém, slovenském, rumunském, německém, maďarském a polském. Srov. ACEB, Annus 103/1935, s. 111.

124Srov. tamtéž, s. 110-137.

125Srov. Arcibiskupové a biskupové duchovenstvu a věřícím – pozdrav a požehnání. ACEB, Annus 103/1935, s. 140.

126,,Apoštolská administratura je určitá část božího lidu, kterou ze zcela zvláštních a závažných důvodů papež nezřídil jako diecézi, ale byla svěřena do pastýřské péče apoštolského administrátora, který ji řídí jménem papeže.“ Kodex kanonického práva CIC, kánon 317, § 2. Rozhraničení slovenských diecézí se uskutečnilo v r. 1937. Viz HALAS, F. X. *Neklidné vztahy*, c. d., s. 55.

za část užhorodskou ap. adm. František Svoboda
za čsl. část arcid. vratislavské arcib. Adolf kardinál Bertram

Co říci závěrem? Jaké místo zastávala katolická církev v tehdejší společnosti? Čím přispěla k rozvoji nového státu? Několik stran textu ukazuje jen v nejhrubších obrysech, v jak mnoha aktivitách se věřící angažovali, co všechno ve své ochotě přispět dobré věci obsáhli, ať už to bylo v oblasti duchovní, sociální nebo kulturní. Nezůstalo v našem národě z toho všeho přece jen něco? Vzpomeňme na povodně, kolik ochotných rukou se našlo, kolik štědrých dárců - i v době ekonomické krize - postižené podpořilo. A to není všechno. Stále rostoucí částky vybrané při tříkrálových sbírkách, pomoc nejen finanční po světových katastrofách, dobročinné organizace Adopce na dálku, Adra, Člověk v tísni, Misijní dílo dětí, mohli bychom jmenovat další a další. V těchto dnech se zdravé, dobré jádro národa ukazuje znovu. Před několika dny jsme se rozloučili s Václavem Havlem. Vděčnost a dojetí vyjadřované po celý týden v celé zemi, mohutný zástup doprovázející jej na poslední cestě, potlesk, slzy, trikolóry a zvonění klíčů jako připomínka sametové revoluce, jíž se stal vůdcem a symbolem, to vše je důkazem, že jeho heslo „Pravda a láska musí zvítězit nad lží a nenávistí“ bere národ za své. Kéž by tento projev souhlasu a souznění s hodnotami, které Václav Havel svým životem hlásal, nebyl jen chvilkovým záchvěvem, ale stal se základem pro ozdravení duše celého národa.

III. FARNOST V LETECH 1938-1948

A. Život křesťanského společenství před 2. svět. válkou

V našem bádání o historii farnosti sv. Augustina se již dostáváme k podstatné části, k jejímu konkrétnímu životu. První část kapitoly třetí přibližuje postavy duchovních správců a kněží, kteří ve farnosti působili, seznamuje s průběhem slavení církevního roku a v neposlední řadě uvádí bohaté - potvrzené i předpokládané - aktivity členů farního společenství.

Duchovní správa a kněží ve farnosti žijící a působící

P. Karel Ignác Fanfrdla, OESA (1893-1973), se narodil v Náměšti nad Oslavou. Po absolvování bohosloveckého ústavu působil 17 let na Starém Brně.¹²⁷ Byl členem mnoha spolků, přednášel,¹²⁸ v roce 1934 se na VI. sjezdu Orla stal jeho prvním ústředním jednatelem.¹²⁹ Pověřen duchovní správou u sv. Augustina byl „pro svou praxi, pro své vědomosti, organizační schopnosti a činnost.“¹³⁰ Úřadu se ujal v září roku 1938, „a bylo mu svěřeno 5 000 duší“¹³¹

Všichni, kteří působení P. Fanfrdly ve farnosti pamatují, se shodují, že to byl člověk nejen vzdělaný, společenský, ale také obětavě pomáhající a starající se o potřeby svěřených farníků.¹³² Na srdci P. Fanfrdlovi leželo zejména náboženské vzdělávání věřících a jejich duchovní růst. Náročná témata v jeho kázáních se týkala oblasti věrouky, křesťanské morálky, liturgického slavení církevního roku, života významných světců.¹³³ Úkoly a požadavky vyplývající z jeho četných funkcí však vyžadovaly svůj čas. Hlavní tíha pastorační tak ležela na bedrech P. Josefa Gabriela, který přišel do farnosti současně s P. Fanfrdlou jako kaplan a katecheta.

P. Josef František Gabriel, OESA (1906-1972), pocházel z Bosonoh u Brna. Náboženství vyučoval jak v základní škole na Babákově náměstí, tak v řádovém dívčím gymnáziu na Lerchově ulici.¹³⁴ Pro svoji radostnost a dobrosrdečnost byl u dětí velmi oblíbený, dospělí oceňovali také jeho poctivost a svědomitost. P. Gabriel se staral

127 Srov. HUBÁČKOVÁ, B., c. d., s. 8.

128 P. F. Fráňa 25. 10. 2009.

129 Srov. RÁJA, MARTIN. Karel Fanfrdla. In: PEHR, MICHAL a kol. *Cestami křesťanské politiky. Biografický slovník k dějinám křesťanských stran v českých zemích*. Akropolis, Praha 2007, s. 69.

130 KUBÍČKOVÁ, J., c. d., s. 173. Na CMTF v Olomouci obhájil disertační práci z morální a pastorální teologie, studia teologie v Innsbrucku musel pro nedostatek kněží v rozsáhlé starobrněnské farnosti přerušit. Tamtéž.

131 Srov. Kronika farnosti, s. 2. Počet farníků upřesňuje záznam ABB *Charta statistica* Biskupské konzistoře Brno, inv. č. 14 188, k. 3 119-3 120 1938, kde je roku 1938 ve farnosti sv. Augustina uváděno 4203 katolíků.

132 Rozhovor s s panem Ladislavem Ševčíkem (1916-2011) ze dne 29. 10. 2008, soukromá dokumentace autorky, dále jen: L. Ševčík 29. 10. 2008.

133 Srov. *Conciones. Farnost svatého Augustina 1908–1961*. AMB, S 10 inv. č. 7, nesig., karton 1.

134 Rozhovor s paní Marií Širokou (*1930) ze dne 16. 10. 2009, soukromá dokumentace autorky, dále jen: M. Široká 16. 10. 2009.

o výchovu ministrantů, pro zájemce z řad věřících pořádal na faře duchovní cvičení.¹³⁵

Záliba P. Gabriela ve zkoumání životopisů světců jej dovedla k zajímavému poznatku týkajícího se sv. Rity. Dozvěděl se, že v kostele, ve kterém je tato světička augustiniánského řádu vyobrazena, je možné na její svátek 22. května světit růže.¹³⁶ Tento ojedinělý obřad, po kterém byly svěcené růže rozdávány věřícím a roznášeny i nemocným, P. Gabriel ve farnosti zavedl. Novou tradicí související s dalším členem augustiniánského řádu – sv. Mikulášem Tolentinským – bylo svěcení malých bochánek chleba, jehož části se opět rozdávaly. Svátek tohoto svätce připadal na 10. září, a kromě chleba se žehnaly i oděvy.¹³⁷

Obr. 23: P. Karel Fanfrla. (Foto 1955)

Obr. 24: P. Josef Gabriel. Průvod o slavnosti prvního svätého přijímání. (Foto 1954)

Ve farnosti žili nebo přímo vypomáhali i další kněží. Ve farní kronice se dočítáme o dlouholetém obětavém pomocníku profesorovi náboženství *P. Karlu Žákovi*. Setkáváme se s ním i v souvislosti s jeho dvěma přednáškami o Katolické akci na valné hromadě spolku kostelní jednoty v roce 1938.

Na ulici Sedlákově č. 35, ve stejném domě jako rodina Fráňova, bydlel profesor náboženství *P. Josef Lorenc*. Vyučoval náboženství na některém z brněnských gymnázií, v jezuitském kostele sloužil mši svätou pro studenty.¹³⁸

V rajhradském archivu Biskupství brněnského se nachází v jednom z dokumentů

135 M. Hnátek 7. 7. 2009.

136 Obřad se stal později zvykem i na Starém Brně, je jím dodnes. P. F. Fráňa 25. 10. 2009.

137 P. F. Fráňa 25. 10. 2009.

138 Srov. Kronika farnosti, c. d., s. 8. P. Fráňa doplňuje, že P. Žák měl na starosti také duchovní správu kaple v Žabovřeskách. Srov. P. Fráňa, František: *Doplňk k práci „Brno u sv. Augustina – historie farnosti“*, 21. 1. 2011, s. 4, soukromá dokumentace autorky.

zmínka o *P. Janu Odstrčilovi*, který zde kolem roku 1939 působil jako výpomocný katecheta.¹³⁹

U rodiny Rukavičkových (Sedláková 5) bydlel v podnájmu *P. František Strnad*. Původně ustanovený kaplanem v Boskovicích do Brna odešel ze zdravotních důvodů. Již tam se hodně zasazoval o časné svaté přijímání dětí, zde začal vydávat časopis *Hlas malého Petříka*, od roku 1935 nazvaný *Hlas sv. Petra*. Jeho apoštolát ocenil v odpovědi na dopis dětí i sám papež Pius XI.¹⁴⁰ V duchovní správě farnosti sv. Augustina přímo nepůsobil, byl však znám v širokém okolí jako skromný, obětavý kněz a vyhledávaný exercitátor.¹⁴¹

Na P. Strnada s úsměvem vzpomínal kardinál Tomáš Špidlík, tehdy student češtiny a latiny. S bývalým kaplanem, který ho už v dětství hodně ovlivnil, se setkal v brněnské tramvaji: „Hned mě poznal a okamžitě ke mně zamířil s přímou otázkou: «Co tu děláš?» - »Studuji na univerzitě.« - »Tak tys nešel za panáčka? Za tebe jsem se modlil.« A nato mi dal bez řeči dva pohlavky k údivu všech spolucestujících. Budoucnost ukázala, že když ne modlitba, tak jeho pohlavky nezůstaly bez účinku.“¹⁴²

Bohoslužby a slavení liturgického roku

Než byl kostel sv. Augustina vystavěn, mnozí věřící, pro velkou vzdálenost farního kostela na Starém Brně, chodili na nedělní mši svatou do kláštera sester sv. Cyrila a Metoděje na Lerchově ulici.¹⁴³ Přístupná veřejnost byla také kaple bratří těšitelů na ulici Sedlákově, další možnost účasti na nedělní bohoslužbě nabízela saleziánská oratoř v Žabovřeskách.¹⁴⁴ Rozhodnutí augustiniánů postavit zde kostel bylo tedy uvítáno a sbírkami podporováno, a to i těmi, kdo do řad katolické církve nepatřili.¹⁴⁵

Bohoslužby o nedělích, slavnostech a všedních dnech

Bohoslužby v novém kostele zajišťovali augustiniáni již od jeho posvěcení.¹⁴⁶ Nedělní mše svaté v 7.30 a v 9.30 začínaly nejdříve půlhodinovým kázáním v 7.00 a v 9.00 hod.¹⁴⁷ K porozumění latinským textům, včetně evangelia a čtení, sloužily věřícím latinsko-české misálky, byly ale k dispozici jen v omezeném množství. Součástí nedělního slavení bylo večerní požehnání v 18.00, kterému předcházela v 17.30 modlitba svatého růžence, do bohoslužebného pořádku všedních dnů spadaly mše svaté v 6.00 a v 6.45 hod.¹⁴⁸

139 Srov. *Žádost o binační fakultu*. Biskupská konzistoř Brno, inv. č. 3934, sg. B 961, event. j. 1024, s. 1.

140 Srov. ACEB, Annus 102/1934, s. 99-100.

141 M. Šířková 16. 10. 2009.

142 Srov. PAULAS, JAN. Bůh mi nedal peníze, ale mnoho přátel. In: *Katolický týdeník*, 17/2010. Článek o životě prof. ThDr. Tomáše Josefa kardinála Špidlíka, SJ, narozeného v Boskovicích 17. 12. 1919, byl napsán jako nekrolog po jeho úmrtí 16. 4. 2010.

143 M. Hnátek 7. 7. 2009.

144 Rozhovor s paní Marií Šulákovou (*1944) ze dne 27. 7. 2009, soukromá dokumentace autorky, dále jen: M. Šuláková 27. 7. 2009.

145 Rozhovor s paní Zuzanou Konečnou (*1946) ze dne 6. 7. 2009, soukromá dokumentace autorky, dále jen: Z. Konečná 6. 7. 2009.

146 Srov. *Rozdělení farnosti starobrněnské...*, cit.

147 Srov. *Žádost P. Karla Fanfrdly o nové uspořádání nedělních mší sv.* Biskupská konzistoř Brno, inv. č. 16 949, sg. B 691, k. 5378, nečíslováno. Žádost hovoří o těchto uvedených časech jako o původních, pravděpodobně tedy myšleno od vzniku farnosti. Dosvědčují to, s malými odchylkami, i oslovení farníci.

148 M. Šuláková 27. 7. 2009.

Během bohoslužby se hodně zpívalo, zpěvníky¹⁴⁹ nahrazovaly písně na lístcích rozdáváných ministranty. Ačkoliv zpěv při liturgii byl P. Fanfrdlou velmi podporován, tradice pěveckého sboru ve farnosti vznikla až v šedesátých letech. Na varhany zde hrál již od roku 1935 hudební skladatel Miroslav Příhoda, zdejší farník, později ustanovený ředitelem kůru na Starém Brně.¹⁵⁰

Conciones.					Pag.
Anus, dies, locus	Dominica vel Festum	Thema	Partitio	Concionator	
3. Martii	Secutio mhororum Sancti Loucis	Apokalyptické jazyky musa nase, o'bric, ...	1) apokalyptický náhled na svět svět v apokalyptice o P. Bohem 2) život v náhledu o P. Bohem	P. Josef	
5. Martii	II. Dom. Quadragesimalis	Křesťan' věřící má byti ochoten spoluprásohotiti v katolické akci.		P. Karel	
12. Martii	III. Dom. Quadragesimalis	Nýhled postního přídávání a postní řád v naší diecesi.		P. Karel.	
19. Martii	IV. Dom. Quadragesimalis	Obnovení list o raném sv. přijímání dětí „quam singulari...“		část P. Karel.	
26. Martii	Dominica Passionis	Příprava na Velikonoce sv. spovědi a sv. přijímání		P. Karel	
2. Aprilis	Dominica Palmarum	Příjez - sea křesťan'.			
		Postní křesťan' v r. 1939:			
26. Februarii	I. Ientis Carnuaria- Quinquagesimalis	Prava	1) odprizda ma vsta ztu „Quam ad causam panna?“ 2) stýti o životě novicij' tui mač	P. Josef	

Obr. 25: Conciones - kniha nedělních kázání.

149 V židenické farnosti byl Cyrilometodějský kancionál používán od r. 1954. Pravděpodobně tomu tak bylo i v jiných farnostech. Srov. *Pamětní kniha farnosti Brno-Židenice-Julianov*, s. 21. Soukromý archiv Římskokatolické farnosti u kostela sv. Cyrila a Metoděje Brno-Židenice, Nopova 3068/84.

150 M. Hnátek 7. 7. 2009.

Průběh liturgického roku

Liturgický rok zahajovaly v době adventní roráty - mše ke cti Panny Marie, a to již v brzkých ranních hodinách v 5.45 hod. Doba vánoční započala slavnostní půlnoční mší. Kostel byl prý tak plný, že se jím nedalo ani projít. Svěcení kadidla, křídý a vody o slavnosti Tří králů (Zjevení Páně), svěcení svící a průvod kostelem o Hromnicích (Uvedení Páně do chrámu), svatoblažské požehnání, Popeleční středa a doba postní, v tom všem se průběh liturgického roku od dnešního příliš nelišil. Podstatný rozdíl byl ve způsobu slavení Zmrtvýchvstání. Oheň se světil na Bílou sobotu již brzy ráno, před svítáním.¹⁵¹ V podvečer se pak konal slavnostní průvod s monstrancí. Vycházel z kaple Božího hrobu a za zpěvu písně „Vesel se, nebes královno“, „*Vstalt' jest této chvíle*“, „*Aleluja, živ bud' nad smrtí slavný vítěz*“ pokračoval ulicí Rudišovou, Havlíčkovou a Wurmovou zpět do kostela. Zde byl ukončen chvalozpěvem „*Te Deum*“ a svátostným požehnáním.¹⁵²

Podobně jako o Velikonocích se konal průvod s monstrancí v neděli po svátku Božího Těla,¹⁵³ s tím rozdílem, že se věřící řadili na ulici Wurmově. Průvod procházel Babákovým náměstím (nám. Míru) k prvnímu oltáři, který stál u kláštera sester sv. Cyrila a Metoděje na rohu ulice Lerchovy a Rudišovy, druhé zastavení bylo u oltáře na ulici Sedlákové (v blízkosti křižovatky s ul. Rudišovou), další u Štrosů na začátku ul. Wurmovy a poslední, čtvrtý oltář připravili Reichlovi na konci téže ulice. Další průvod tvořily děti o slavnosti prvního svatého přijímání, do kostela přicházely od školy. Tradicí, sahající možná až do doby před zřízením nové farnosti, se stal prosebný průvod 15. 8. na Staré Brno k Panně Marii Svatotomské, vycházející o 8. hod. ranní a procházející ulicemi Lerchova, Rašínova,¹⁵⁴ Tvrdeho a Úvoz.¹⁵⁵

Pobožnosti, požehnání, duchovní přípravy před církevními slavnostmi nebo svátky světců byly samozřejmě součástí duchovního života farníků. Křížová cesta o postní neděli začínala v 17.30 modlitbou sv. růžence. Výjimku tvořil Velký pátek, kdy se věřící k pobožnosti sešli odpoledne, s největší pravděpodobností v 15.00 hod. Po křížové cestě následovalo kázání, svátostné požehnání a uctívání ostatků Svatého kříže. Podobně probíhala pobožnost májová v květnu a k Nejsvětějšímu Srdci Páně v červnu, tedy nejdříve modlitba sv. růžence, pak duchovní četba nebo kázání, litanie a svátostné požehnání. Před slavností Seslání Ducha svatého, Božského Srdce Páně a před svátkem sv. Rity se konala devítidenní příprava – novéna, před svátkem patrona farnosti sv. Augustina triduum – třídní pobožnost. Za zemřelé se farníci modlili o dušičkové pobožnosti v kostele, jen při svíčkách, u tzv. tumbly – napodobeniny rakve.¹⁵⁶

Představu o tom, jak v brněnské diecézi, a tedy pravděpodobně i ve farnosti sv. Augustina, probíhal církevní rok, nám upřesňuje kronika farnosti židenické. Dočítáme

151 K reformě obřadů Velké noci došlo v r. 1951, do té doby se liturgie velik. vigilie slavila v sobotu ráno.

Srov. Symbolické jednání ve společenství. Rozhovor s Františkem Kunetkou. In: HANUŠ, JIŘÍ. *Mezi tradicí a reformou. Rozhovory o moravském katolicismu ve 20. století*. CDK, Brno 2002, s. 85.

152 Srov. P. Fráňa, F., *Doplňk k práci ...*, cit., s. 8.

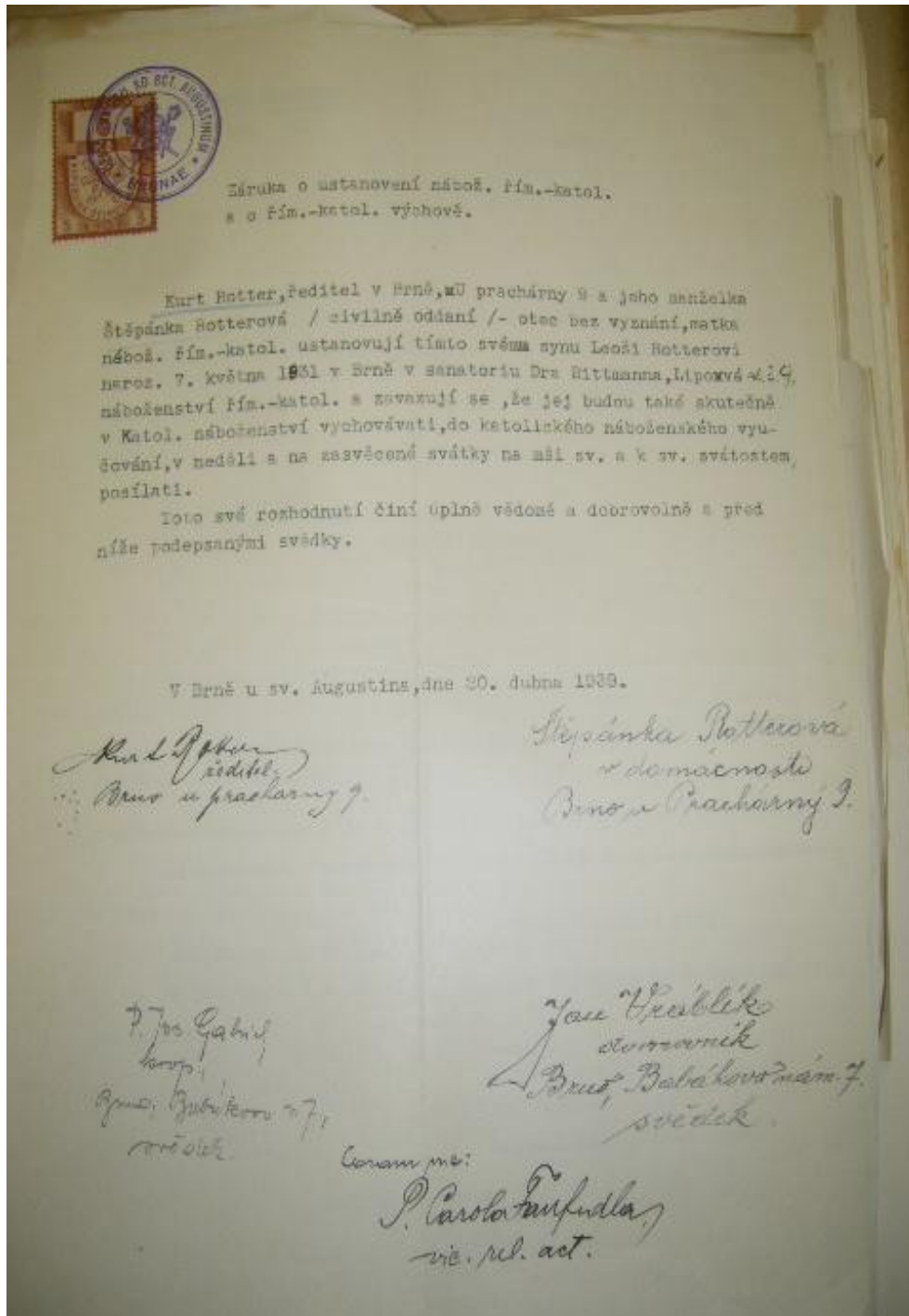
153 Viz *Žádost o povolení průvodu*. ABB Rajhrad, Biskupská konzistoř Brno, inv. č. 3934, sg. B 961, ev. j. 1024. Žádost je z r. 1939.

154 Původně se tato ulice nazývala U prachárny. Na Rašínova byla přejmenována v r. 1946 a současný název Roubalova nese od r. 1953. Viz *Ulice*. [online]. 2011 [cit. 2011-12-13]. Rašínova-Encyklopedie dějin města Brna. Dostupné z WWW: <<http://www.encyklopedie.brna.cz>>.

155 Viz: *Oznámení P. J. Gabriela ředitelství národní bezpečnosti v Brně ze dne 27. 7. 1949*. ABB Rajhrad, Biskupská konzistoř Brno, inv. č. 16 949, sg. B 691, k. 5378. Žádost uvádí datum 14. 8., přitom slavnost Nanebevzetí Panny Marie připadá na 15. 8. Po uchopení moci komunisty byl tento svátek jako den pracovního volna zrušen, slavení v církvi se tak přesouvalo na neděli. Více o úpravě svátkového práva viz: CHALUPOVÁ, P., c. d., s. 24-33.

156 Srov. P. Fráňa, F., *Doplňk k práci ...*, cit., s. 12-13.

se například, že 25. 12. 1935 je „jitřní mše sv. v 5 hod. ráno, jako (...) vždy ve všech farních kostelech.“¹⁵⁷ Další informaci přináší zmínka o oktávu v okruhu slavnosti Božího Těla,¹⁵⁸ o večerní adoraci k Božskému Srdci na první pátek v měsíci, o triduu ke cti sv. Josefa.¹⁵⁹

Obr. 26: Z dokumentace farního úřadu.

157 Srov. *Dějiny chrámu Páně sv. Cyrila a Metoděje ...*, cit., s. 21.

158 Srov. tamtéž, s. 23. Po II. vat. koncilu slavíme oktáv jen po Narození a Zmrtvýchvstání Páně.

159 Tamtéž, s. 22.

Laická hnutí ve farnosti

O zapojení věřících nové farnosti do života církve v meziválečném období máme k dispozici jen velmi málo dokladů. Ani Archiv Biskupství brněnského, Moravský zemský archiv či Archiv města Brna neposkytují dostatečný zdroj informací, mnoho nám toho nepoví ani farní kronika, obsahuje více údajů až od roku 1961. Zřejmě ojedinělou archiválií, která nám napomáhá nahlédnout do počátků tvořícího se křesťanského společenství, jsou zápisy ze schůzí kostelní jednoty, ustanovené v Masarykově čtvrti již v roce 1930. Stručný nástin dalších aktivit věřících podávají pamětníci, zde je však obtížné přesněji vymezit časové období, ve kterých vznikly.

Spolek „Kostelní jednota v Brně u sv. Augustina“

Podnět k založení kostelní jednoty dal Čeněk Landa z Wanklovy ul. č. 1, který v červnu 1930 zaslal na policejní ředitelství písemné oznámení o zamýšlené ustavující schůzi. Zde je jeho doslovné znění: „Péči Jeho Milosti pana preláta F. Bařiny, přispěním kláštera na Starém Brně vybudován bude v Masarykově čtvrti velkým nákladem chrám Páně. Je proto svatou povinností nás katolíků bez rozdílu národnosti a politického přesvědčení, abychom byli nápomocni při tomto bohumilém díle a abychom věnovali tak důležité otázky plný zájem, zvláště když již letos v srpnu má dojít ke kladení základního kamene. Je po této stránce třeba jednati a založiti kostelní jednotu.“¹⁶⁰ Jak vyplývá z další historie spolku, lidé ochotní pomoci se našli. Ustanovující valná hromada spolku za přítomnosti prvních 32 přihlášených členů se konala 3. 7. 1930 v restauraci na Babákově nám. č. 1. Prvním čestným předsedou byl zvolen P. Jan Dvořáček ze Starého Brna, výkonným předsedou Jan Strouhal, jednatelem Adolf Žarapach, pokladníkem Alois Jiroušek.¹⁶¹

Kostelní jednota zahájila svou činnost po schválení úřady 2. 8. 1930.¹⁶² V čem konkrétně tato činnost spočívala? Stanovy uváděly: „Účelem spolku jest podporovati stavbu ř.-k. farního chrámu Páně sv. Augustina v Brně, starati se o stavbu farní budovy a po vystavění o udržování tohoto katol. chrámu Páně.“ Jako prostředky k dosažení tohoto účelu měly sloužit příspěvky dobrodinců a zakladatelů, organizování sbírek v kostele, na ulici i po domech, milodary, odkazy, nadace, naturální dary, konání veřejných schůzí, pořádání vzdělávacích a kulturních přednášek.¹⁶³

Aby spolek mohl účinně pracovat, bylo jeho prvním úkolem získat další členy. Výsledek akce uspořádané k soupisu katolíků Masarykovy čtvrti hodnotí první jednatelská zpráva z r. 1930: „Pro situaci náboženskou je v Masarykově čtvrti příznivá půda, jednak občanstvo je konservativní, inteligentní, ze ¾ katolíci (z nichž asi ¼ jsou katolíci matrikoví). Pro orientaci může sloužit i politická konstelace: z voličů jest 13,5 % čs. strany lidové (nejsilnější strana vůbec), 11,5 % něm. křesťanských. sociálů a 2 % čs. strana křesťansko sociální, úhrnem 27 % voličů.“ Druhá valná hromada v roce 1932 také „zdůrazňuje potřebu pracovníků a prosí, aby členové dávali adresy nově přistěhovaných katolíků k dispozici výboru a vychovávali mládež v Orle, budoucí dorost kostelní jednoty“¹⁶⁴

Pozvánka na 5. valnou hromadu kostelní jednoty, čítající v roce 1935 již 185 členů, shrnuje její dosavadní činnost: „Za 5 let KJ uspořádala akci ku soupisu katolíků Masarykovy čtvrti, k získání nového členstva a konala 5 valných hromad, 48 schůzí

160 Srov. *Kostelní jednota*. MZA, fond B 26, Policejní ředitelství, sign. 75/51, kart. 3255, č. 31.

161 Srov. KUBÍČKOVÁ, J., c. d., s. 171.

162 Srov. *Kostelní jednota*. MZA, fond B 26..., č. 28.

163 Srov. tamtéž, č. 3.

164 Srov. KUBÍČKOVÁ, J., c. d., s. 170.

výboru a 6 členských.“ Příjem ze sbírek a darů činil 57 329 Kč, výdej 48 804 Kč. Jednota pořídila zvon „Panna Maria“ a dvě sady kostelních paramentů.“¹⁶⁵ V roce 1939 se čestným předsedou stal farář nové farnosti P. Karel Fanfrdla, výkonným předsedou až do jejího rozpuštění zvěrolékař MUDr. Metoděj Reichel.¹⁶⁶ V seznamech každoročně voleného 15členného výboru se často setkáváme se jmény Marie Hnátková, Hynek Konečný, Marie Rukavičková, Jan Štroša.¹⁶⁷

Zajímavou a obyvateli jistě vítanou činností spolku byly přednášky s tématy náboženskými, vzdělávacími či výchovnými, uskutečňované v rámci každoroční valné hromady, na kterou výbor srdečně zval nejen členy kostelní jednoty. Pestrost i náročnost témat můžeme odvodit z jejich názvů. Přednášku „O stavbě chrámu sv. Augustina“ přednesl vzácný host první řádné valné hromady v r. 1931 arch. prof. Fischer, název „Význam kostela v dnešní době“ nesl příspěvek P. Chládky na druhé valné hromadě, „O zvonech“ hovořil továrník Manoušek, přednáška P. Karla Fanfrdly „Život sv. Augustina a jeho význam pro naši dobu“ byla spojena s prohlídkou vnitřku dostavěného kostela, v r. 1936 hovořil P. Fanfrdla na téma „Spolupráce věřících s farářem ve farnosti“, „Křesťanskou nauku sociální“ rozebral v r. 1937 dr. P. J. Jančík.¹⁶⁸ Dvě přednášky prof. P. Karla Žáka „Význam farní katolické akce“ (1938) a „Ustavení katolické akce v naší farnosti“ (1939)¹⁶⁹ dokazují zapojení i zdejších věřících.

Než byl dostavěn kostel a fara, měl spolek své sídlo v klášteře sester sv. Cyrila a Metoděje, v tzv. Cyrilometodějském domě na Lerchově ul. č. 65. Zde se také v sále konaly jeho řádné valné hromady kromě let, kdy budova byla zabrána Němci.

Katolická akce

Cenným dokladem o zapojení zdejších farníků do tohoto celosvětového laického hnutí jsou výše zmíněné přednášky prof. P. K. Žáka a výzva P. K. Fanfrdly v jednom z jeho nedělních kázání (viz obr. č. 25). Otázkou zůstává, nakolik se činnost odborů Katolické akce mohla ve farnosti rozvinout, když země a celá Evropa stály na prahu druhé svět. války. Vyjma údaje o zřízení vývěsky o pořadu bohoslužeb u domu rodiny Štrosových, Reichlových (ul. Wurmova) a Fráňových (ul. Sedláčkova),¹⁷⁰ další zprávy o Katolické akci ve farnosti nejsou k dispozici.

Tělovýchovná jednota Orel

Ve farnosti fungoval dívčí i chlapecký oddíl.¹⁷¹ Cvičilo se v tělocvičně dívčího gymnázia na Lerchově ul., duchovní a osvětová činnost byla spojována s láskou k církvi a vlasti. Organizaci vedl dr. Stanislav Zháněl z Havlíčkovy ulice.¹⁷²

Katolický Junák - Skaut

Tvořily jej také dva oddíly – dívčí a chlapecký. Klubovnu měli na Havlíčkově ulici u Sofků v podkroví. Chlapci mimo jiné drželi na Velikonoce čestnou stráž u Božího hrobu,

165 Srov. *Kostelní jednota..* MZA, fond B 26..., č. 46.

166 Srov. KUBÍČKOVÁ, J., c. d., s. 171.

167 Srov. *Kostelní jednota..* MZA, fond B 26..., č. 12, 76 aj.

168 Srov. tamtéž, č. 35nn.

169 Srov. tamtéž, č. 52, 55.

170 Srov. P. Fráňa, F., *Doplňěk k práci...*, cit., s. 9. Vývěsky měli zajišťovat členové chrámového odboru KA.

171 Orel vznikl v r. 1909 jako reakce na neúspěšnou snahu dát TV cvičením v jednotách Sokola náboženský rozměr. Srov. LARISCH, JAN. *P. Ferdinand Chýlek*. Vydala Řím.-katol. farnost Kozlovice a Přerov, Kozlovice 2011, s. 21.

172 Srov. P. Fráňa, F., *Doplňěk k práci...*, cit., s. 8.

děvčata pomáhala s výzdobou kostela. V létě skauti jezdili na tábor.¹⁷³

Zapojení věřících do života a potřeb farnosti jistě nebylo otázkou jen spolků a organizací. Kromě snahy o duchovní růst hojnou účastí na bohoslužbách, pobožnostech a slavnostech církevního roku o ochotné pomoci svědčí veliká brigáda, která se konávala před svátkem sv. Augustina několik dní předem, vždy od pěti hodin odpoledne: „Lidé chodili, jak jim to bylo možné, drhlo se, cídilo, všechno se lesklo, křížová cesta, oltář, bylo to úžasné.“¹⁷⁴ O konkrétních službách ve farnosti víme pouze to, že o farní domácnost se starala paní, která s otci přišla ze Starého Brna, a že prvním kostelníkem byl pan Jan Vráblík, po něm pan Stanec a po válce se jím stal pan Josef Hetmer.¹⁷⁵

173 Srov. P. Fráňa, F., *Doplněk k práci...*, cit. , s. 8.

174 M. Šuláková 27. 7. 2009. Vzpomínky M. Šulákové se týkají až pozdějších let, můžeme však předpokládat, že tyto brigády se konaly již od založení farnosti, ne-li od posvěcení kostela.

175 Srov. P. Fráňa, F., *Doplněk k práci...*, cit., s. 8.

B. Řeholní komunity a církevní školská zařízení na území farnosti

Na území farnosti sv. Augustina žilo a působilo několik řeholních společenství, vznikly zde církevní školy, pro katolické studenty byla postavena kolej. Pod zdejší duchovní správu žádná z těchto institucí nespadala, přesto mají v historii farnosti nezastupitelné místo.

Kongregace sester Těšitelek Božského Srdce Ježíšova

Do Masarykovy čtvrti se první sestry nové kongregace přistěhovaly v roce 1915, kdy zakoupily za finanční spoluúčasti brněnského biskupa Pavla hraběte Huyna dům se zahradou na Šeříkově (nyní Heinrichově 1) ulici.¹⁷⁶

O svém pobytu v tomto prvním mateřinci hovoří sestra Bonifácie.¹⁷⁷ Do Brna přišla poprvé jako kandidátka v roce 1940, kdy již kongregace měla hlavní dům v Rajhradě,¹⁷⁸ a odkud sem na zhruba půl roku přijížděly zejména kandidátky vypomáhat, aby se připravily na své budoucí povolání. V době jejího pobytu zde působilo kolem dvaceti sester, které po absolvování zdravotnického kurzu navštěvovaly nemajetné rodiny, hlavně na periferii, a zdarma jim poskytovaly základní zdravotní péči. Sestry vypomáhaly u potřebných lidí i ve čtvrti. Sestra Bonifácie vzpomíná na krásné prostředí v domě pro starší ženy německého původu, kam také chodily, a který se nacházel na ulici Liliové (nyní Roubalové).¹⁷⁹

S farností sv. Augustina byly sestry spojeny skrze otce augustiniány. Jeden z nich, P. Bernard Šustek, novou kongregaci spoluzakládal a pomáhal vytvořit stanovy. Otcové ze Starého Brna zajišťovali bohoslužby v klášterní kapli během týdne, v neděli chodily sestry do kostela sv. Augustina.¹⁸⁰ „Zpívali tam mladí, bylo to nadšené, z celého Brna se zúčastňovala spousta studentů,¹⁸¹ na mši svatou někdy přicházeli i bohoslovci. (...) Také jsme několikrát byly na na Božím Těle nebo na Vzkříšení, kdy se chodilo průvodem. To bylo řádových sester – hnědé, modré, šedé, bylo nás tehdy v Brně moc.“

Během okupace byly sestry těšitelky předvolány k ověření židovského původu: „Volali nás na výbor. Byla tam komise Němců, lékaři, že se nám nic nestane, ať se

176 Založení kongregace předcházelo rok 1912, kdy vznikl „Spolek pro bezplatné ošetřování chudých a nemocných v rodinách“, jehož byl brněnský biskup patronem. Ten také podpořil úmysl sestry boromejky Rosy Vůjtěchové, která ve spolku působila a silně vnímala bídu těchto lidí, založit k záchraně duší smírnou kongregaci. Římem potvrzena byla r. 1915. Srov. *Stanovy sester Těšitelek B. S. P.*, Řím 1987, s. 5-6.

177 Rozhovor se sestrou Bonifácií Anežkou Stránskou (*1922), Rajhrad, ze dne 28. 2. 2011, soukromá dokumentace autorky, dále jen: B. A. Stránská 28. 2. 2011.

178 Klášter pro 200 sester byl vysvěcen biskupem J. Kupkou v r. 1929. Vyjma toho kongregace postupně zřídila v Čechách a na Moravě 14 domů. Srov. tamtéž.

179 Dům na rohu ulice Roubalovy a Lipové (dnes Tvrdeho) otevřený v r. 1927 s názvem Frauenheim byl postaven německým byt. družstvem za účelem zajistit ubytování pro samostatné a méně majetné ženy německé národnosti žijící v Brně. Provoz Ženského domova pokračoval i v době protektorátu, jako německý majetek byla budova po válce zkonfiskována. Srov. BLAŽEK, L., Jak bytová družstva stavěla „zahradní město“..., c. d., s. 388.

180 Hovoří se o letech kolem roku 1940, tedy o době, když již kostel sv. Augustina byl postaven. Před tím sestry s největší pravděpodobností o nedělích navštěvovaly bohoslužby na Starém Brně.

181 Jednalo se o studentskou nedělní bohoslužbu, o které se zmiňuje také p. Eva Hanáčková v rozhovoru ze dne 28. 7. 2009.

nebojíme, že chtějí vědět, kdo má židovský původ. Chtěli nás zlikvidovat, mysleli, že jsme židovky.“¹⁸²

Po několika dalších pobytech v brněnském klášteře sestra Bonifácie zde prožila i poslední noc před násilným vystěhováním při likvidaci klášterů v roce 1950.

Kongregace sester sv. Cyrila a Metoděje

Počátky působení kongregace, kanonicky zřízené v roce 1928, sahají až do roku 1925. Tehdy - ještě jako laický spolek Družina Cyrillo-Methodějská¹⁸³ - otevřela na ulici Lerchově č. 65 ústav pro mentálně postižené děti,¹⁸⁴ jeden z prvních na Moravě a ve Slezsku, s kapacitou 80 lůžek. Odvážné dílo finančně podpořil stát, vypomohl brněnský Svaz katolických žen a dívek a Svaz katolických učitelek, pozemek s rozsáhlou zahradou věnovali za nepatrný obnos augustiniáni ze Starého Brna. Součástí ústavu se stala trojtřídní pomocná škola, která s dílnou na opravu obuvi a vázání knih v letech 1927-1940 připravovala schopnější z dětí do praktického života.¹⁸⁵

Obr. 27: Trojtřídní pomocná škola.

182 B. A. Stránská 28. 2. 2011. Podobně byla stanovena povinnost kněží a všech, kdo se podíleli na chodu farnosti (kostelníci, varhaníci, hrobníci, uklízečky) vlastnit průkaz o nežidovském (árijském) původu. Srov. ACEB, Annus 109/1941, s. 16.

183 Laická Cyrilometodějská družina se pod vedením zakladatelky kongregace, původně sestry III. řádu sv. Dominika, Marie Růženy Nesvadbové zaměřovala hned od počátku na plnění dvou základních rysů budoucí kongregace: na charitativní činnost a výchovu mládeže, na ekumenismus a misijní úsilí podle slov Krista „Aby všichni byli jedno“. Založit kongregaci, která by se zapojila do unijních snah církve, bylo velkým přáním arcib. A. C. Stojana, iniciátora světových unionistických kongresů pořádaných na Velehradě od r. 1907. Jeho přání napomohl uskutečnit a v těžkých začátcích byl sestře M. R. Nesvadbové velkou oporou její rodák Msgre Dr. Jan Šrámek, tehdejší ministr zdravotnictví a soc. práce ČSR. Srov. *Konstituce a směrnice Kongregace sester sv. Cyrila a Metoděje*, Velehrad 2007, s. 7-10.

184 Srov. *Dějiny kongregace sester sv. Cyrila a Metoděje 1924-1990*, s. 15nn. Soukromá dokumentace Kongregace sester sv. Cyrila a Metoděje v Brně, ul. Bílého 9.

185 Srov. ŠIMŠÍKOVÁ, Ludmila. *Historie Cyrilometodějské církevní základní školy*. [nepublikovaná diplomová práce] Olomouc, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, Katedra učitelství I. stupně ZŠ 1997, s. 16.

Řádové dívčí československé gymnasium v Brně

Do historie farnosti i církevního školství v Brně se kongregace nejhloběji zapsala zřízením osmiletého dívčího gymnázia. Klasické gymnázium, založené kongregací za účelem, „aby si opatřila pro své snahy unionistické vzdělaný dorost dívčí“,¹⁸⁶ zahájilo činnost udělením práva veřejnosti¹⁸⁷ v září roku 1933. V prvních letech výuka probíhala v budově ústavu, v roce 1936 se gymnázium přestěhovalo do nové školní budovy Lerchova 63. Zpočátku vyučovali civilní profesori, později postupně pedagogický sbor doplňovaly řeholní sestry. Gymnázium bylo soukromé, bez státních dotací. Režijní náklady, platy učitelů, vybavení knihoven, odborných kabinetů, pořizování učebnic a nábytku bylo hrazeno minimálními poplatky,¹⁸⁸ (nemajetným studentkám byly prominuty), z velké části pravidelnými dotacemi generální správy kongregace a finančními dary jednotlivců.¹⁸⁹ Sestry vyučovaly a veškerý provoz zajišťovaly zdarma.

Výroční zprávy z prvních pěti let existence gymnázia uvádějí kromě seznamu vyučujících, počtů žákyn, jejich prospěchu, výdajů, příjmů aj. události ze života školy. Studentky si často připomínaly, i formou různých vystoupení, výročí úmrtí nebo narození významných osobností, (často je zmiňován prezident T. G. Masaryk), událostí z historie republiky (např. připomenutí den 28. září 1914, kdy byl v Kyjevě posvěcen prapor České družiny, základ tvořící se armády legionářů), navštěvovaly muzea, divadla, zúčastňovaly se četných vycházek a každoročně několika celodenních výletů, na hřišti probíhaly pravidelně každou středu a sobotu sportovní hry. Samozřejmou součástí školního života byla účast na bohoslužbách v kapli ústavu, na konci šk. roku pak ještě následovala slavnost s vystoupeními studentek. A ještě zajímavá zmínka o 12. květnu 1935, kdy „byly po prvé žákyně na bohoslužbách v novém chrámu sv. Augustina.“ Pro mimobrněnské studentky byl v budově ústavu zřízen internát, jehož pevný řád, zahrnující čas pro odpočinek, studium, duchovní četbu či hru na hudební nástroj, se odrazil v dobrém prospěchu studentek.

Za okupace byly v roce 1940 obě budovy zabrány říšskou brannou mocí. Sestrám a studentkám poskytly azyl jiné brněnské řeholní řády, děti z ústavu našly útočiště v ústavech ve Skaličce u Hranic a na Velehradě. Tehdejší situaci upřesňuje sestra kongregace, t. č. studentka: „Gymnázium našlo útočiště v budově státního gymnázia na Legionářské ulici, kde ředitel Josef Kudela a celý profesorský sbor vycházeli postiženým všestranně vstříc. Vědomí křivdy a pošlapané národnosti nás všechny sblížovalo.“¹⁹⁰ Ke zrušení řádového gymnázia protektorátní vládou došlo v roce 1941. Po osvobození a po nutných opravách budov, poškozených pobytem SS a poté Rudé armády (ve školní budově byl umístěn lazaret), mohly sestry navázat na předválečnou činnost. V prvním

186 *První výroční zpráva řádového dívčího československého gymnasia v Brně, Lerchova ul. 65, za školní rok 1933-34.* V Brně 1934, tiskem Občanské tiskárny v Brně, s. 3. Soukromá dokumentace Kongregace sester sv. Cyrila a Metoděje v Brně, ul. Bílého 9.

187 Právo veřejnosti umožňovalo soukromým školám po splnění daných podmínek konat závěrečné zkoušky a vydávat státně platná vysvědčení. O právo veřejnosti bylo nutné každý rok znovu žádat až do počtu všech osmi kmenových tříd. Srov. *Dějiny kongregace ...*, c. d., s. 23.

188 Školné na jedno pololetí - jako na školách státních - 200 Kč, příspěvek na učební pomůcky 50 Kč pololetně, přijímací taxa pro nové žákyně 20 Kč. Srov. *První výroční zpráva ...*, c. d., s. 10. Totéž je uvedeno i ve 2.-5. výroční zprávě školy.

189 Štědrým dárcem byl ředitel školy Dr. Metoděj Marvan, kromě jiných dárců pravidelně přispívala také Cyrillo-Methodějská záložna v Brně. Srov. tamtéž.

190 *Cyrlometodějské gymnázium. Stručný nástin dějin*, s. 3. Soukromá dokumentace Kongregace sester sv. Cyrila a Metoděje v Brně, ul. Bílého 9.

poválečném roce mělo gymnázium pět tříd se 111 studentkami, ve školním roce 1948/1949 bylo zapsáno více než 220 studentek, z toho ubytovaných v internátě 85. Většinu pedagogického sboru tvořilo dvacet aprobovaných sester.¹⁹¹

Obr. 28: Před maturitou. Lužánky, červen 1941.

Sestry CM a farnost sv. Augustina

Bližší spolupráce sester s farností nebyla nutná a pro sestry ani možná. Kromě toho, že klášter žil svým životem, spojen se „světem“ jen v tom nejnútnejším, zajištění provozu ústavu a gymnázia, studium, při kterém sestry již učily, to vše nedávalo mnoho prostoru pro další činnosti. Přesto klášter s farností určitým způsobem spojen byl. Gymnázium navštěvovaly i dívky z místních katolických rodin, široká veřejnost byla zvána na školní mikulášské besídky a divadelní představení, při nichž v první řadě jako čestní hosté sedávali i P. K. Fanfrdl a P. J. Gabriel, kteří také na gymnáziu vyučovali.¹⁹² Sestra Imelda řadu místních dětí učila hře na klavír, sbor sester pod jejím vedením čas od času v kostele sv. Augustina zazpíval.¹⁹³ Na nedělní bohoslužby do klášterní kaple¹⁹⁴ chodili věřící i v době, kdy kostel již stál.¹⁹⁵ Prostory internátu a ústavu sloužily zejména o prázdninách kurzům exercičním pro studující mládež z celé brněnské diecéze, kurzům ošetrovatelským a katechetickým, místnosti byly propůjčovány místní organizaci ČSL a jiným katolickým spolkům.¹⁹⁶

Sestry působily i mimo klášter, i když v omezené míře. Kromě např. výuky náboženství vedly na žádost spolku Sušil od 1938, mimo dobu okupace, domácnost

191 Srov. CHALUPOVÁ, P., c. d., s. 46-51.

192 Srov. *Druhá výroční zpráva šk. r. 1933-34*, c. d., s. 3; *Pátá výroční zpráva šk. r. 1937-38*, c. d., s. 5.

193 Rozhovor se sestrou Virginíí Marií Turzovou (*1920), Velehrad, červenec 2009, soukromá dokumentace autorky.

194 Na výzdobě klášterní kaple zasvěcené sv. Cyrilu a Metoději se podíleli umělci již zmiňovaní v souvislosti s architekturou kostela. Prof. Fischer navrhl mramorový oltář, nástěnná malba „České nebe“ prof. Süslera byla za okupace zničena a po válce nahrazena sousoším soluňských bratří od ak. sochaře J. Axmanna. Srov. *Dějiny kongregace ...*, c. d., s. 20.

195 Zejména v zimě, kdy v chladném kostele i zamrzala voda v kropence. P. F. Fráňa 25. 10. 2009.

196 Srov. CHALUPOVÁ, P. c. d., 46-51.

v Sušilově koleji, tři sestry byly od roku 1945 uvolněny k péči o Msgre J. Šrámka¹⁹⁷ ve vládní vile Lerchova 11.¹⁹⁸

Kongregace Těšitelů Božského srdce z Gethsemane

Na ulici Sedlákové č. 9, v domě propůjčeném k obývání sestrami Ličmanovými z téže ulice, žili těšitelé¹⁹⁹ přibližně od roku 1935. P. Josef Dobiáš, poslední člen této kongregace u nás, zde jako mladý kněz pobýval s krátkým přerušením od roku 1942 do roku 1945.²⁰⁰ Ačkoliv komunita biskupskou konzistoří konkrétní činností ve farnosti nebyla pověřena - řádoví bohoslovci v Brně studovali -, těšitelé se s mnoha lidmi znali a přátelili. „Chodili sem (do kaple, pozn. autorky) věřící, kteří bydleli v ulici, hlavně ze sousedství, především rodina Rukavičkova. Tatínek vyráběl léky, byl velice zbožný, hodně jsme se skamarádili. Chodíval jsem s ním na tramvaj, cestou kolem kasáren SS,²⁰¹ on jezdíval na fakultu, modlili jsme se nahlas růženec. Potom k nám ještě chodíval pan Štrosa, továrník. U Rukavičků bydlel známý, populární, samorostlý kněz František Strnad, velký propagátor názvu Panny Marie „Třikrát podivuhodná“. Pak ještě k nám docházel velice dobrý kněz prof. Josef Lorenc, který viděl politicky dopředu. Měl jsem mapu, sledoval jsem, jak jde fronta. On byl z toho celý zničený, vždycky se na mně díval a říkal: »Budete mít velice těžký život. Když přijdou, zavřou všechny kláštery, zruší všechno, budou zavírat kněze, církev bude povalená.« Byl opravdu bystrozraký.“ Těšitelé byli v kontaktu i se sestrami těšitelkami na Šeříkově ulici a se sestrami sv. Cyrila a Metoděje na ulici Lerchově. V kapli těšitelů se konalo první svaté přijímání dětí, které P. Dobiáš připravoval ve škole v Pisárkách, do kláštera sester cyriek sloužit mši svatou pravidelně chodíval představený těšitelů, jako „odměnu“ si rád nosíval pecen čerstvého chleba.²⁰²

P. Josef Dobiáš hned po válce nastoupil duchovní službu na Litoměřicku, a i ostatní, podle jeho slov, po roce 1945 z Brna odešli.

-

197 Msgre ThDr. Jan Šrámek (1870–1956) – kněz, jako významný politik a státník postupně zastával funkci ministra železnic, předsedy Československé strany lidové, starosty Orla, předsedy katolických odborů, předsedy exilové vlády v Londýně, byl předním činitelem dalších katolických organizací. V roce 1948 byl odstraněn z politického života, doživotně internován. Jedním z míst internace se stal i klášter sester na Lerchově ul. Srov. TRAPL, MILOŠ. Doslov. In: ŠINDAR, JIŘÍ. *Zemřel pod cizím jménem*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007, s. 157-160.

198 Srov. *Dějiny kongregace ...*, c. d., s. 35.

199 Slovanská řehole byla založena P. Josefem Litomiským a Apoštolským stolicem schválena roku 1922. První kolej měli těšitelé ve Vídni, kde obstarávali duchovní správu pro vídeňské Čechy a Slováky. Za svůj úkol si vytýčili směřovat Božské Srdce modlitbou, těšit lidi chudé a nemocné, zvláště mezi Slovan v cizině. Důležitou součástí duchovní činnosti byla adorace Nejsvětější Svátosti. Srov. BARTOŠ, ANTONÍN. *Cyrlometodějská smírná kaple v Jerusalemě. Památník svěcení*. Vydáno v březnu L. P. 1936 nákladem Palestinského spolku v Brně, s. 94-95.

200 Srov. Rozhovor s P. Josefem Dobiášem (1919-2012), Holubice, ze dne 27. 11. 2010, soukromá dokumentace autorky, dále jen: P. J. Dobiáš 27. 11. 2010.

201 Sušilova kolej na ul. Klácelově, která za protektorátu sloužila také jako věznice.

202 Srov. Písemné vzpomínky sestry Amáty Malvíny Ondřejkové (1922-2011) ze dne 2. 2. 2011, soukromá dokumentace autorky.

Těšitelé a Cyrilometodějská smírná kaple v Jeruzalémě

S kongregací těšitelů, jejíž členové ve farnosti nějaký čas pobývali, je spojena Smírná kaple v Jeruzalémě, po jejímž vybudování se ujali její správy. I sama farnost sv. Augustina má s kaplí něco společného. Je to křížová cesta a oltární kříž, obojí v menším provedení od ak. sochaře J. Axmanna.

Historie vzniku Smírné kaple v Jeruzalémě sahá až do roku 1909, kdy byl založen Spolek poutníků do Svaté země, jehož účelem bylo „všemožně vzbuzovati a oživovati zájem pro Svatou zemi.“ Spolek, po roce 1918 nazvaný Palestinský spolek v Brně, jehož předsedou se stal horlivý propagátor Svaté země starobrněnský opat František Saleský Bařina, si kromě mnoha poutí a přednášek vzal za cíl podporovat misie a přitom usilovat o blaho národa. Při pouti do Vídně se členové spolku dozvěděli o přání těšitelů usadit se v Jeruzalémě. Tím byl dán nový podnět k další činnosti: zakoupit v Jeruzalémě v blízkosti Getseman kus půdy a vybudovat kapli, ve které by byla členy kongregace těšitelů konána smírná pobožnost za náš národ.²⁰³ O velkolepém plánu s uznáním psal 27. 1. 1933 vatikánský deník *L'Osservatore Romano*: „Katolíci českoslovenští, sdružení v Palestinském spolku, stanuli před uskutečněním dávné tužby: vybudovati na hoře Olivetské kapli, kde by byly konány stálé pobožnosti za vlast. Krásná myšlenka vyjadřuje živou víru československých katolíků, kteří vedle skutků neustávají doprošovati se milosti boží pro blaho své vlasti.“²⁰⁴

Po nelehkém vyjednání byl v roce 1934 na hoře Olivové zakoupen dům a pozemek. Hned započala podle projektu arch. S. Kučery přístavba kaple a úpravy domu, souběžně s tím probíhaly v Brně práce na vnitřním vybavení. Návrhy na presbytář a bohoslužebné nádoby vytvořil ak. malíř prof. O. Šebor, pořídila je státní škola v Jablonci. Látky na roucha - podle vzoru látek nalezených v královské hrobce na Hradčanech – byly utkány ve státních školách Praze a v Brně, vlastní roucha zhotovily sestry v Řepích. Na mnoha dalších pracích se ochotně podíleli lidé ze všech koutů republiky.²⁰⁵ Při prvním celostátním sjezdu čs. katolíků v Praze roku 1935 mezi řadou akcí byla pořádána také výstava Palestinského spolku, který nechal zhotovit model kaple a kláštera, vystavena byla bohoslužebná roucha, kalichy, svícny a další součásti vnitřního vybavení. „Místo skutečné křížové cesty byly na výstavě fotografie kovových modelů, umístěných v novém kostele sv. Augustina v Brně od profesora Axmanna, které pro naši kapli po druhé má mistr odlít.“ Celá výstava byla poté dopravena do Brna a po pobožnosti u kapucínů v 36 bednách vypravena na cestu lodí do Svaté země.²⁰⁶ Slavnostní benedikce Cyrilometodějské smírné kaple a kláštera pražským světícím biskupem Ant. Eltschknerem se konala 28. 7. 1935 za účasti českých a moravských věřících, přítomni byli zástupci Poláků, Slovinců aj., jedním ze vzácných hostů byl i jeruzalémský patriarcha.²⁰⁷ Těšitelé se správy kláštera a kaple ujali v listopadu téhož roku.²⁰⁸

203 Srov. BARTOŠ, A., c. d., s. 7-29.

204 Srov. tamtéž, s. 52-53.

205 Srov. tamtéž, s. 35-47.

206 Srov. tamtéž, s. 66-70.

207 Srov. tamtéž, s. 86-87. Zpráva o svěcení také viz : ACEB, Annus 103/1935, s. 147.

208 Srov. tamtéž, s. 96. Jedním z určených k této službě byl i P. J. Dobiáš, ze zdravotních důvodů však musel odmítnout.

Podle dostupných informací převzal správu budovy po roce 1950 Vatikán.²⁰⁹ Zde se v roce 1964 uskutečnilo, po 525 letech, ekumenické setkání konstantinopolského patriarchy Athenagorase s představitelem katolické církve papežem Pavlem VI.²¹⁰

Obr. 29: Smírná kaple a klášter na Olivové hoře v Jeruzalémě.

Sušilova kolej

Prvním impulsem k vybudování koleje pro katolické studenty, dalšího církevního zařízení na území farnosti, se stal v dubnu r. 1919 článek JUDr. Jana Svobody „Brno vysokoškolské“.²¹¹ V deníku Den se autor zamýšlel nad situací katolických studentů budoucího univerzitního města. Napsal: „Praha má Hlávkovy koleje, podpůrné fondy, co máme my?“ V článku vybídl členy spolku Moravan²¹² k utvoření podpůrného fondu, jehož hlavním úkolem by bylo založit dům katolického studentstva. Zástupci Moravana reagovali ihned: do měsíce, po volbě přípravného výboru, vzniklo stavební družstvo Sušil. Po dvou letech marného úsilí zakoupit pro studenty vhodný dům uskutečnění plánu napomohl zákon o podpoře stavebního ruchu. Ministerstvo soc. péče slíbilo státní záruku na úvěr do 80% stavebního nákladu, pozemky družstvu darovali augustiniáni.

Základní kámen posvětil v srpnu 1922 papežský vyslanec Micara. Slavnosti se zúčastnily, díky právě probíhajícímu orelskému sletu, mnohé významné osobnosti: arcibiskup Stojan, biskup Kmeťko, biskup Klein, opatové Zavoral a Bařina, ministr Šrámek, dr. Skoupý, kanovník dr. Kupka, projektant Hlavinka, stavitel Dufek a jiní.²¹³ Ve sborníku Sušilovy koleje z r. 1933 na tuto událost vzpomíná F. Tomášek: „Veselá a slavnostní nálada byla (...) zvyšována, když se počalo orelstvo hojně scházeti ke

209 Potvrzuje to P. J. Dobiáš, zmiňuje se o této skutečnosti také kardinál Miloslav Vlk po jeho návštěvě ve Svaté zemi. Na svých webových stránkách uvádí, že podle katalogu Directory of the Catholic Church z r. 2008, str. 290, sídlí apoštolská delegatura katolické církve na Olivové hoře v Jeruzalémě v domě, který kdysi patřil katol. církvi v Československu. Srov. *Svaté město Jeruzalém* [online]. 2010 [cit. 2011-04-29]. Život v Izraeli. Dostupné z WWW: <<http://www.kardinal.cz>>.

210 P. J. Dobiáš 27. 11. 2010. Upřesněno viz: *Pavel VI.* [online]. 2011 [cit. 2012-01-17]. Pavel VI.- Náboženství (Český rozhlas). Dostupné z WWW: <<http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/papezove/-sprava>>.

211 Srov. SVOBODA, JAN. *Sušilův fond. Pět let práce Dobročinného stavebního družstva katolických domů studentských „Sušil“*. Nakl. Humany, Letovice 1925, s. 9nn.

212 Moravan založili katoličtí studenti brněnské techniky v r. 1906 s úmyslem „zastavit náboženskou lhostejnost na počátku 20. stol.“. Srov. CHALUPOVÁ, P., c. d., s. 79.

213 Srov. SVOBODA, J., c. d., s. 27.

slavnosti a když se počala těžce po kostrbaté cestě dobývatí nahoru četná auta rozličných vynikajících osob domácích i zahraničních.“ V dalších řádcích F. Tomášek popisuje nejbližší okolí: „Kolem dokola nic než pole, jenom u cesty z bývalé Údolní ulice k bývalému Císařskému lesu stála dosavadní stará hospoda, na staveništi vzrostlý jetel. (...) Elektrická dráha i silnice končily pod kopcem, k Wilsonovu lesu vedla jen úzká, kamenitá a od vody vymletá cesta, lemovaná kaštany.“²¹⁴

Kolej vysvěcená biskupem Kleinem v říjnu r. 1923 umožnila ubytování 160 studentům. Její součástí tvořila tělocvična, jídelna, kuchyně (ujaly se jí sestry sv. Vincence z Kroměříže), oddělení pro nemocné, čítárna, knihovna, byt správce, byt domovníka, obydlí sester, kaple.²¹⁵ Součástí projektu byla plánovaná druhá část koleje na protilehlém konci zahrady.²¹⁶

Sušilova kolej poskytovala studujícím nejen zázemí, ale mnoha budoucím lékařům, právníkům a odborníkům dalších oborů i lidskou a duchovní formaci. Slibný rozvoj přerušil listopad 1939. Kolej byla obsazena, většina studentů odvezena do koncentračních táborů, pouze nepatrná část z nich byla propuštěna domů, mezi nimi i student češtiny a latiny Tomáš Špidlík.²¹⁷

Zatčeno a uvězněno bylo také mnoho členů Moravanu, jehož ústředím se kolej po vybudování stala. K obnově bohaté osvětové a vzdělávací činnosti tohoto spolku došlo v roce 1945. Cykly přednášek s tématy náboženskými, filozofickými, historickými, či literárními, které Moravan pořádal, měly za cíl propagaci a obhajobu křesťanství. Mezi přednášející patřil např. Dominik Pecka, Bohdan Chudoba, Silvestr Brait, Jan Zahradníček, Jan Čep. Od r. 1934 vydávanou revue Akord po válce doplnilo pod stejným názvem nakladatelství zaměřující se na beletrii, překlady, náboženské knihy a odborné publikace.

V Sušilově koleji měla své sídlo moravsko-slezská sekce Ústředí katolického studentstva.²¹⁸ Cílem činnosti organizace, reagující na výzvu papežů o potřebě apoštolátu prostředí, byla „náboženská obroda studující mládeže a skrze ni ostatní mládeže celého národa“.²¹⁹ Napomáhaly k tomu poutě, konference, prázdninové tábory, pracovní týdny, duchovní cvičení, biblické závody. Na svou předválečnou činnost organizace po válce opět navázala.

S farností sv. Augustina Sušilovu kolej spojovalo pouze akademické pěvecké sdružení Moravan, které při stejnojmenném spolku vzniklo v roce 1931. Jeho dirigentem byl od počátku až do roku 1992 místní farník prof. Josef Veselka. Členy byli i někteří farníci, např. pan M. Hnátek a jeho bratr.²²⁰

214 Srov. TOMÁŠEK, FRANTIŠEK. Jak jsme kladli základní kámen. In: *Sborník Sušilovy koleje 1923-1933*. Tiskem Občanské tiskárny, Brno 1933, s. 40-41.

215 Srov. SVOBODA, J., c. d., s. 29.

216 Srov. TOMÁŠEK, F., c. d., s. 41.

217 Srov. ŠPIDLÍK, TOMÁŠ (V rozhovoru s Janem Paulasem). *Duše poutníka*. Edice Rozhovory, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2004, s. 30-31. Událost v Sušilových kolejích významným způsobem ovlivnila jeho rozhodnutí pro duchovní povolání. T. Špidlík toto uvedl v soukromém rozhovoru s prof. P. P. Ambrosem, T.J. Citováno na přednášce kurzu pastorální teologie CMTF UP v Olomouci 5. 10. 2008.

218 ACEB, Annus 106/1938, s. 91.

219 CHALUPOVÁ, P., c. d., s. 75.

220 Pan Hnátek byl členem Moravana šest let. APS Moravan mohlo pro své kvality působit i v době totality. Sbor se zaměřoval na díla J. B. Foerster, který byl také jeho čestným členem. Po koncertě v Praze k jeho 90. narozeninám přišel za sborem do šatny, podal každému ruku a řekl: „Tak jsem si to představoval“. M. Hnátek 7. 7. 2009.

Biskupské gymnasium v Brně

O vybudování biskupského gymnázia se již za 1. svět. války zasazoval biskup Pavel Huyn. Chtěl budovu chlapeckého semináře (na ul. Veverí) zvýšit o jedno či dvě poschodí a vystavět novou gymnazijní budovu. S jeho odchodem do Prahy tato myšlenka zapadla. Znovu oživena byla regentem semináře dr. Skoupým, na jehož popud světící biskup J. Kupka v roce 1927 v pastýřském listě ke 150. výročí diecéze navrhl založit české katolické gymnázium pro výchovu kněží.²²¹

Zřízené kuratorium, v roce 1933 přeměněné na spolek Kněžský dorost v Brně, mělo za úkol organizovat a provádět za tímto účelem sbírky. V letech krize vznikaly pochybnosti o uskutečnění těchto „bláhových plánů“. Situaci změnilo rozhodnutí starobněnského konventu, přednesené v roce 1930 na schůzi kuratoria opatem Bařinou, věnovat spolku pozemek na Žlutém kopci. „Tímto velkomyslným darem bylo rozhodnuto o stavbě (...) a my jsme ušetřili veliký obnos (...). A proto nejenom ústav sám, ale i celá diecéze je a zůstane zavázána velikými díky klášteru augustiniánskému.“

Prvním finančním vkladem k vybudování gymnázia se stal dar 200 000 Kč, který ve 20. letech obdržel dr. Kupka, tehdy ještě kanovník, a který peníze na stavbu věnoval. Dárců podporujících toto dílo bylo více, hlavní příjem však tvořily, kromě členských příspěvků, kostelní sbírky po celé brněnské diecézi, dary a odkazy. Pozoruhodné bylo, že nejvíce věnovaly farnosti venkovské a některé z chudých horských oblastí.

V roce 1937 podaná žádost o povolení stavby se ze strany města setkala s nepochopením. „Marně poukazoval nedávno zemřelý architekt Fischer příslušným činitelům, že stavba bude ozdobou města.“ Povolení přišlo až v říjnu 1938, stavba započala, se 7 milióny, v srpnu 1939. Po úmrtí biskupa Kupky (20. 6. 1941) přišel dvouletý zákaz na stavbě pokračovat. Zájem o budovu projeví brněnští Němci, po nich zástupci SS. Bylo nařízeno budovu dostavět a jim pronajmout. „Mohli provádět podle smlouvy jen nepatrné úpravy, ale po jejich odchodu bylo zjištěno, že se zařizovali natrvalo: spojovali učebny, rozdělovali sály, z jídelny chtěli udělat garáže.“ Přestavba způsobila velké materiální škody, k devastaci budovy přispěl i následný pobyt Rudé armády, která zde od května do srpna 1945 měla svou nemocnici.²²²

Dva roky probíhaly nutné úpravy a rekonstrukce, mezitím biskupství usilovalo o povolení soukromé biskupské gymnázium otevřít. Opět se tyto snahy setkávaly spíše s nezájmem, a to jak ze strany města, tak ze strany státu. Teprve jednání biskupa Karla Skoupého (do úřadu nastoupil v červenci 1946) s novým ministrem školství Stránským přineslo v září 1946 kýžený souhlas.²²³ Ve šk. roce 1946/47 byl nejdříve otevřen konvikt (seminář), v následujícím šk. roce 1948/49 nastoupilo do pěti tříd 171 žáků, z toho 145 v konviktě.²²⁴ Výuka v gymnáziu, výchova seminaristů (bohoslovců) a správa celého objektu byla svěřena, podle dřívější dohody, řádu Tovaryšstva Ježíšova.²²⁵ Komunita jezuitské koleje tvořilo sedmáct členů, z toho bylo devět kněží. Prvním ředitelem gymnázia se stal RNDr. Jan Smrž, TJ, řádoví profesori tvořili většinu pedagogického

221 Srov. *Pozdrav z Biskupského gymnasia v Brně*. Sdružení rodičů a přátel při Biskupském gymnasiu, Brno 1948, s. 1-8. Soukromá dokumentace rodiny Šumberovy, ul. Grohova. Předcházející a následující text vychází z proslovu biskupa Skoupého při slavnostním svěcení gymnázia.

222 Srov. tamtéž, s. 8.

223 Srov. CHALUPOVÁ, P. c. d., s. 59.

224 Srov. *Pozdrav z Biskupského gymnasia v Brně*, c. d., s. 14.

225 Působení řádu Tovaryšstva Ježíšova v Brně má dlouhou tradici. V 16. století v blízkosti kostela sv. Jakuba zřízená jezuitská kolej s postupně se rozrůstajícím gymnáziem se stala centrem vzdělanosti na Moravě. Studenti tohoto gymnázia se spolu se svým rektorem a profesorem P. Martinem Středou vyznamenali statečností za obléhání města Švédy v roce 1645. Srov. *Historie založení* [online]. 2001 [cit. 2010-03-31]. Biskupské gymnázium Brno. Dostupné z WWW: <<http://www.bigy.cz>>.

sboru. O potřebné domácí práce a stravování se staraly sestry z kongregace Školských sester de Notre Dame.²²⁶

V úvodní řeči v den slavnosti svěcení 7. 12. 1947²²⁷ biskup Karel Skoupý uvedl: „Je naší snahou, abychom ve vlastním gymnasiu umožnili, pokud je to ovšem v lidských silách, harmonickou syntésu vzdělání s pečlivou a důkladnou výchovou.“²²⁸ Tomu odpovídal vnitřní řád semináře spojený s pravidelným studiem (šest hodin výuky, čtyři hodiny přípravy denně), odpočinkem (hudba, zpěv, divadlo, kino, stolní hry, četba) a sportem (tenis, odbíjená, hokej, stolní tenis, výlety). Důraz byl kladen na kázeň a duchovní život budoucích kněží: denní mše svatá, příležitost ke svátosti smíření, adorace, duchovní četba, myšlenka na dobrou noc, každoroční exercicie (duchovní cvičení). Studenti zapojení do Mariánské družiny vytvořili několik pracovních odborů, např. misijní, liturgický, biblický, kulturní, sociologický, vydávali vlastní časopis Rozmach.²²⁹

Slavnostní zahájení školního roku v kostele sv. Augustina, za účasti biskupa Skoupého, se konalo v září roku 1948 naposled.²³⁰

Obr. 30: Studovna Biskupského gymnázia.

226 Srov. CHALUPOVÁ, P., c. d., s. 60.

227 Svěcení biskupského gymnázia se zúčastnilo na osm set hostů. Své požehnání zaslal papež Pius XII., blahopřání prezident republiky E. Beneš, zdravici za město Brno pronesl Dr. Šrámek, mezi hosty byl uvítán např. starobrněnský opat Benedikt Švanda, blahopřejné telegramy zaslaly teologická fakulta v Olomouci, kněžský seminář v Praze, v Olomouci a v Českých Budějovicích. Srov. *Pozdrav z Biskupského gymnasia...*, c. d., s. 10.

228 Srov. tamtéž, s. 2.

229 Srov. tamtéž, s. 17-21.

230 Srov. CHALUPOVÁ, P., c. d., s. 62-64.

C. Období válečné a poválečné

Po zabrání země v březnu 1939 Hitler i v utvořeném Protektorátu Čechy a Morava pokračoval ve svém proticírkevním tažení. Jeho Úřad katolické akce sledoval kázání v kostele, na poutích, reakce věřících na pastýřské listy. Informátoři podávali zprávy o církevním obvodu, bezpečnostní služba se orientovala na Němce mluvící česky a české kolaboranty. Jako novicové pronikali nacisté do řeholních společenství, k diskreditaci duchovních vstupovali do zpovědnic, Hitlerjugend studovali bohosloví.²³¹

Jižní Morava se po Mnichovu stala bezprostřední součástí říše, z odtržených 104 farností byl utvořen generální vikariát se sídlem v Mikulově. Protektorátní části diecéze se válka dotkla velmi brzy zatýkáním kněží, zákazem činnosti mnoha spolků, zabráním řady církevních budov včetně kněžského semináře, rušením klášterů.²³² Na brněnskou věznic Pod kaštiny vzpomíná P. Ferdinand Pokorný: „Prožil jsem zde nejhorší dny stanného práva, jež začalo rouhavě na den sv. Václava. Nyní však nelituji, že jsem se sem dostal. Vykonal jsem v těch několika týdnech jako kněz snad více než za celý předešlý život. Kolik odsouzených jsem připravil na poslední cestu z tohoto světa. Zde v koutě ke mně přicházeli ke zpovědi, zde jsem je utěšoval a posiloval před popravou. Děkuji Bohu, že jsem mohl pomáhat svým spoluobčanům v nejtěžších chvílích.“²³³

Oběžníky Biskupství brněnského v této době obsahovaly zejména různá nařízení vydaná německými úřady, ojediněle se objevovaly zprávy o Díle šíření víry, o sbírkách Charity a spolku Kněžský dorost.²³⁴ Diecézi po smrti biskupa Josefa Kupky v červnu roku 1941 spravoval kapitulní vikář Msgre Josef Kratochvíl, biskupské pravomoci vykonával olomoucký světící biskup Stanislav Zela.²³⁵

Farnost za protektorátu

V den vypuknutí války 1. 9. 1939 byl při operaci Albrecht I. za protinacistický odboj zatčen duchovní správce farnosti P. Karel Fanfrdla. Zatčení předcházela orelská pouť na Svatém Hostýně, kde v srpnu 1939 přednesl před šedesáti tisíci poutníků vlastenecký projev. Vězněný byl po celou dobu války, nejprve na Špilberku, pak v Buchenwaldu a Dachau.²³⁶

Po celou dobu protektorátu měl farnost na starosti P. Josef Gabriel. V pastoračnímu obětavě vypomáhal profesor náboženství na německém gymnáziu P. Antonín Fiala.²³⁷

Bohoslužby s velikou účastí věřících zůstaly nezměněny,²³⁸ mohly se konat i průvody o slavnosti Božího Těla, jak dosvědčuje ve svých vzpomínkách sestra Bonifácie.

231 CHVATÍK, JAN. Perzekuce katolických duchovních na Moravě od počátku okupace do konce II. stanného práva. In: FIALA, PETR; HANUŠ, JIŘÍ (eds). *Katolická církev a totalitarismus v českých zemích*. CDK, Brno 2001, s. 59-60.

232 CHAROUS, J. Z., c. d., s. 19.

233 Srov. CHVATÍK, J., c. d., s. 62-68.

234 ACEB, Annus 111/1943, s. 87.

235 Srov. CHALUPOVÁ, P., c. d., s. 14.

236 Srov. RÁJA, MARTIN. Karel Fanfrdla. In: PEHR, MICHAL a kol., c. d., s. 69-70.

237 V neděli pravidelně sloužil mši sv. pro své studenty z farnosti a blízkého okolí. Rozhovor s paní Evou Hanáčkovou (*1931) ze dne 28. 7. 2009, dále jen: E. Hanáčková 28. 7. 2009.

238 M. Široká 16. 10. 2009. Obroda náboženského života se týkala celé země, poutě na Svatý Kopeček, Svatý Hostýn, Velehrad se staly národní manifestací. Srov. CHVATÍK, J., c. d., s. 62.

Obr. 31: Lerchova ul. 1944. „Byla válka, auta zakázána, a tak jsme jeli kočářem s bílými koníčky ...“ (Laudátová, Z., *Několik osobních vzpomínek ...*, cit.)

Obr. 32: Svatební obřad sl. Zdenky Nejezchlebové a p. Jana Maria Laudáta, červen 1944.

Z farní kroniky²³⁹ se dozvídáme, že „8. 12. 1940 mnoho věřících přistoupilo k svátostem, odpoledne pak se zasvětila naše farnost - jako všechny na Moravě - Panně Marii. Četní věřící poprosili o ochranu diecéze, biskupa i věřících, věrnost ve víře, stálost v dobrém, čistotu mravů, za rodiny, pokoj pro vlast, za mládež, nemocné a umírající.“²⁴⁰ Zasvěcení, ke kterému vyzvali v pastýřském listě biskupové, předcházela duchovní příprava dospělých, mládeže i dětí.²⁴¹

Další záznam hovoří o výzvě policejního oddělení Zemského hlavního města Brna oznámit popis zvonů. V dubnu 1942 byly sňaty a do Vítkovických železáren k roztavení odvezeny zvony Sv. Augustin, Panna Maria a Sv. Monika. Na věži zůstal nejmenší z nich, Sv. Josef.²⁴²

Obr. 33: Zvony před odvozem k roztavení. (Foto 1942)

Němci kromě zdejších budov církevních a školských obsadili také budovu farní, první patro muselo být vyklizeno pro bohatou německou rodinu, a ve věži kostela v posledních letech války měla dřevěnou buňku s lůžkem dvoučlenná hlídka Luftschutz. Na faře v době okupace mělo svou kancelář i ředitelství Ústavu slepců.²⁴³

Z katolických spolků působících ve farnosti mohla ve své činnosti pokračovat až do roku 1943 kostelní jednota.²⁴⁴ Zakázán byl Junák a tělovýchovná jednota Orel, jejíž členové se brzy zapojili do odbojové vojenské organizace Obrana národa.²⁴⁵

Zajímavou skutečností z let okupace je založení místního Svazu zahrádkářů a přátel přírody Brno-Úřednická čtvrť, jehož členy se jistě stali i mnozí farníci. V kronice svazu stojí: „28. 3. 1941 proběhla zakládající schůze, která se konala v restauraci U Svobodů (dnes lékárna). Prvním předsedou se stal vrchní soudní rada JUDr. F. Kožík. Zakoupeny byly první odborné knihy, opatřována umělá hnojiva a postřiky. Plánovaný kurz pěstování zeleniny v Bohunicích se nekonal pro zákaz shromažďování.“²⁴⁶

239 Farní kronika obsahuje podrobnější zprávy o dění ve farnosti až od roku 1961. P. F. Fráňa i další oslovení se domnívají, že zápisy z let předcházejících existovaly, ale zřejmě byly v padesátých letech zlikvidovány.

240 Kronika farnosti, s. 3.

241 ACEB, Annus 108/1940, s. 248-249, 226.

242 Kronika farnosti, s. 4-5.

243 P. Fráňa, F., *Doplněk k práci...*, cit., s. 19.

244 Srov. KUBÍČKOVÁ, J., c. d., s. 172. V r. 1943 byla zakázána činnost kostelní jednoty v Židenicích, šlo tedy pravděpodobně o zákaz všeobecný. Srov. *Dějiny chrámu Páně sv. Cyrila a Metoděje v Brně-Židenicích 1910-1953*, s. 33.

245 Srov. *Historie orla. Druhá světová válka - zákaz Orla německými nacisty* [online]. 2007 [cit. 2010-03-29]. Profil orla. Dostupné z WWW: <<http://www.orel.cz/profil/historie-10.html>>. Pravděpodobně byl členem odbojové organizace i P. Fanfrdla, ústřední jednatel Orla.

246 V r. 1991 přejmenován na Spolek zahrádkářů Masarykova čtvrť, se šesti sty členy. Jeho předsedou se měl k 1. 1. 2000 stát pan F. Šikula, který však mezitím zemřel. Srov. Závíška, Zdeněk. *Historie šedesáti*

Život ve válce

„Vy bezhrobí - vy nemáte než nás - váš hrob jsme teď jen my“. Halasovy verše na pamětní desce před Sušilovými kolejemi nám připomínají šest let útlaku, utrpení a smrti mnoha našich spoluobčanů. Z obsazených Sušilových a blízkých Kounicových kolejí²⁴⁷ vytvořili fašisté svá vězení a popraviště, čtvrti se nevyhnuly ani deportace židovských obyvatel. Nahlédnout do tohoto těžkého období nám pomohou vzpomínky přímých účastníků.

Sestra Amáta Malvína Ondřejková (1922-2011)

„Němcov stále pribúdalo, velitelia hladali miesta na ubytovanie, aj u nás. Odnieslo to gymnázium a kláštor – jednoducho sme sa museli vyst'ahovať. Blízko nášho kláštora nám pomohli ľudia z Masarykovej štvrťi. Prepožičali nám prázdne garáže, kde sme si uschovali cennějšíe veci.

Keď nám Nemci zabrali obidve budovy, boli sme rozstrkané v kláštorech po celom Brne. Najviac nás bolo v malom seminári. Noc sme vždy prežívali s vreckami pod postelou plnými múky, obilia na rozemletie v prípade, že vojnová situácia dlšie potrvá.

Končila naša oktáva, naše maturity sa blížia. Naša profesorka nás upozornila, že je zo Zemskej školskej rady rozkaz při maturitách hailovať. Ináč nás dajú do vagónou a ihned zavezú do Nemecka na prácu. Ja som tak trochu zostala v pozadí, aby na mňa nevidel ten dozor.“²⁴⁸

P. Josef Dobiáš (1919-2012)

„Mimo protektorát se děly hrozné věci – Polsko, Německo, Rakousko – byly zde koncentrační tábory, u nás Terezín byl jen přechodným. Svatý Václav hodně ochraňoval českou zemi. Zbožnost byla veliká u lidí, poutě, všechno mohlo být. Náboženský život měla taky své defekty, ale přece jen – náboženství ve škole bylo povinné, kněží mohli jít mezi mládež, rostla kněžská a řeholní povolání.“²⁴⁹

Noemi Košťálová roz. Mičanová (*1929)

„Za války netekla voda, tak se chodilo do Žabin, tam měli vodovod a studny s pumpou. Vzali jsme konvičky a šli, bylo nás pět dětí. Chodili jsme do Žabin do školy, kolem Kounicových kolejí. Viděli jsme šibenice. Když se popravovalo, tak nás odkláněli, nesměli jsme jít kolem.

Šímovi byli moc hodní. Oni byli tak poctiví, že lidem, kteří s chlebem nevystačili, jej dávali bez lístku. Nám to jenom pekli, měli jsme svoji mouku od babičky, a my jsme jim ty lístky dávali.

Vzpomínám na 1. třídu. Nás evangelíků bylo málo, katolíků vždycky víc. Zůstala jsem na náboženství, panu faráři jsem hlásila, že tam nepatřím, ale on že tam musím zůstat, a tak jsem se naučila Zdrávas Maria. V dobrém na něho vzpomínám. Velmi pěkně spolu lidé různých vyznání nažívali. Mezi lidmi byly dobré vztahy, neudávali se, pomáhali si.

Ve čtvrti bylo hodně německých rodin. Za války jsme chodili ke Kořístkovým na

let zahrádkářského hnutí v Masarykově čtvrti v datech. Zpracováno r. 2001 k výročí založení organizace, soukromá dokumentace B. Bílka, Heinrichova ul.

247 Kounicovy koleje z r. 1925 (nyní ul. Králova) nejsou již součástí farnosti, leží však v těsné blízkosti, asi 300 m od kostela sv. Augustína. Na nádvoří zde bylo v letech 1939-45 popraveno – jak uvádí pamětní deska v areálu kolejí - přes 1350 mužů, žen a starců.

248 Vzpomínky sestry A. M. Ondřejkové, cit.

249 P. J. Dobiáš 27. 11. 2010.

němčinu, učila nás slečna Zdenka. Když vyvěsili německou vlajku - vyvěsit prapor byla povinnost – jako dítě jsem si ji prohlížela. Němci bydleli na rohu Barvičové a Františky Stránecké, chodily jsme tam s maminkou, jedna z dcer byla modistka.

Židovských rodin bylo tady na ulici hodně, po pravé straně, jak jsou ty tři stejné domy. Museli nosit ty hvězdy, bylo to hrozné. (...) Tušily pár dnů dopředu, že mají odcestovat. Pak museli celá rodina odejít, všechno to tam zůstalo, o všechno přišli.²⁵⁰

Marie Široká roz. Rukavičková (*1930)

„Rodiče se snažili válečné události moc nezduřazňovat. Potraviny byly na lístky, umělý tuk, málo cukru, chleba jakžtakž. Ale bylo tolik hodných lidí, neměli jsme nedostatek. Když to začalo – v devětatřicátém – s dětmi, co jsme se znali, jsme si mysleli, že děláme odboj – řvali jsme na ulici *Ta naše písnička česká*. Vedle učitel napsal otcí, aby nás poučil, jaká je situace, jak jsme drzí, co si to dovoluujeme.

Poznamenalo nás střílení z Kounicových kolejí. Když se ozývaly salvy, měli jsme strach. Maminka nejdřív, když jsem byla malá, říkala: „Oni se cvičí ve střelbě.“ Potom už jsme věděli, tak jen řekla: „Pojďme se za ně pomodlit.“

Naše maminka byla udatná. Nosívala Židům - říkalo se, že jenom někam jedou, než se zjistilo, že jedou do koncentráku – nabalený jídlo. P. Strnad chodil na nádraží k transportům. Schovával se za sloupy a jak dobytčáky jely, dával uvězněným absoluci.²⁵¹

Marie Šuláková roz. Štrosová (*1944)

„Okolo nás bydleli hodně Němci. Přistěhovali se až krátce před válkou. Nikdy neodpověděli na pozdrav, jako bychom neexistovali, byli hodně uzavření. Na rohu ul. Havlíčkové a Wurmové jedni z nich měli chlapce, asi 12letého. Bavil se tím, že po dešti rozbitým míčem nabíral bláto a stříkal je na všechny, kdo šli kolem. Lidé se báli mu cokoli říct. Strýčka, když to viděl, to strašně naštvalo, ptal se ho, co dělá. On už po něm chtěl hodit, ale než to udělal, strýček mu dal takovou facku, že upadl. Začal ječet, hned vyletěli z domu. Strýček potom Wurmovou raději nechodil, bál se, jestli po něm nepůjde gestapo.

Když Němci zavírali lidi, na Biskupském gymnáziu je zřejmě vyšetřovali. Maminka říkala, že viděli, jak je přivazovali ke koním a ty koně je táhly z kopce dolů, po zemi, a vždycky do půl hodiny slyšeli rány. Měli to už vyzkoušené, že za chvíli je budou popravovat, byla to hrůza.

Tatínek měl ve městě u nádraží velkoobchod s kávou a čajem, rozvážel je po celé republice. Dostal od Hitlera příkaz zásobovat německé vojáky. Tatínek odpověděl, že má jen tolik, aby uživil rodinu se sedmi dětmi. Vzali to, nezavřeli ho.²⁵²

Zdenka Laudátová roz. Nejezchlebová (1921-2010)

„Přišel duben 1945, obléhání Brna a my jsme odešli všichni do Babic, Šeryka jsme brali s sebou. Konec války jsme strávili ve sklepě u Kučerů. Ti měli psa stejné rasy a teď nastaly hrozné potíže, poněvadž psi se nesháňeli. Ještě k tomu dům obsadili němečtí vojáci a ve sklepě měli vysílačku. A tak v tom malém sklepě jsme byli namačkáni tetička Lidka, Zdenička s Ladou (Kučerovi), moji rodiče, já s Jendou, pět lidí od sousedů (ti neměli vůbec sklep) německý telegrafista s vysílačkou a dva psi a nahoře plno německých vojáků. A na dědině se bojovalo, spodní část měli už Rusi a horní část ještě Němci. Ještě k

250 Rozhovor s paní Noemi Košťálovou ze dne 1. 12. 2010.

251 Rozhovor s paní Marií Širokou ze dne 24. 11. 2010, soukromá dokumentace autorky.

252 M. Šuláková 27. 7. 2009; rozhovor ze dne 30. 6. 2011, soukromá dokumentace autorky, dále jen: M. Šuláková 30. 6. 2011.

tomu ruské kaťuše se zaměřovaly od Soběšic přímo na věž babického kostela, který je blízko domu Kučerových. Nebylo nám lehké, žili jsme ve strachu. Nebudu obšírně líčit tu hrůzu, ale co bylo zajímavé, když bylo slyšet dunění střel a hukot letadel, ti dva psi, kteří se dříve nesnášeli, lehli si k sobě a svorně se třásli strachem, abych tak řekla téměř v oběti.²⁵³

P. František Fráňa (*1938)

„Bydleli jsme během 2. světové války na Sedlákově ulici. Denně jsme se modlili sv. růženec a fatimské modlitby. Škola na nám. Míru byla obsazena Wehrmachtem, proto do první třídy, jako všechny děti farnosti, jsme odpoledne chodili na Veveří, kolem Kounicových kolejí. Muselo se jít na chodník na druhé straně, téměř denně se ozývaly výstřely, věděli jsme, že umírají lidé. Od srpna 1944 byly časté nálety udávané sirénou. Mnozí farníci proto odešli na venkov, kde by mělo být bezpečněji, ale nebylo. Při vyhlášení náletu jsme se museli přesunout do improvizovaného krytu ve sklepě, sešli se zde všichni obyvatelé domu. Když se ozvaly sirény při bohoslužbě, vyhlásil otec Gabriel konec a odnesl Nejsvětější svátost do krytu ve sklepě, kde byla improvizovaná maličká kaple. Věřící museli kostel opustit.

V dubnu 1945 se situace přiostrčila, v noci byly velké nálety, ozývaly se výbuchy a stěny domu se chvěly pod motory bombardovacích letadel. Seděl jsem v krytu mamince na klíně a jí se třásla kolena. Začala se polohlasně modlit růženec a hned poté se uklidnila. Přečkali jsme to. Bez elektrického proudu, plynu a vody... Němci prchali a strhávali všechny mosty okolo Brna. V úterý 26. dubna bylo Brno osvobozeno a my jsme šli hned druhý den slavnostně do kostela poděkovat. Zpívalo se s harmoniem *Bože, před tvou velebností*, bylo *Te Deum* a mariánské písně. Maminka mě naučila zpívat hymnu *Kde domov můj*, kterou jsem v sedmi letech slyšel poprvé v životě. Pak jsme ji zpívali také v kostele. Jen to hřmělo... Často si při hymně na to vzpomenu.

Dne 8. května ráno se ozývala v bezprostředním okolí obrovská střelba. Tatínek opatrně vyšel před dům. Ruští vojáci stříleli do vzduchu a radostně volali: »Germani kaput!« V noci nastalo rabování nejen opuštěných německých bytů, ale i bytů a domků těch, co odešli na venkov. Do mnohých domků se nastěhovala Rudá armáda. Dobývala se i na faru a do kostela. P. Gabriel vyšel neohroženě ven, jako vždy v klerice, vojáci se slovy „bátuška“ odešli. Zůstal po nich jen poškozený pravý vchod do kostela.²⁵⁴

Poválečné tříletí

Ve vzpomínkách P. F. Fráni jsme se dostali až ke konci války. Přes obrovskou úlevu a radost nebylo ještě všem strastem konec. Kromě nelehké poválečné situace v oblasti hospodářské a sociální²⁵⁵ stál před národem a jeho představiteli úkol vyřešit otázku kolaborantů a obyvatel poražené strany. Obojí je černou skvrnou v dějinách naší země. Přesto se zdržme soudů. Jak bychom se asi - v této době plné emocí - zachovali my?

253 Laudátová, Z., *Vzpomínky na mé dětství...*, cit.

254 Srov. P. Fráňa, F., *Doplněk k práci...*, cit., s. 7. Text byl zkrácen a mírně upraven.

255 „V letech 1945-1949 potraviny i napr. obuv boli na lístky – na príděl. Varili sa jednoduché jedla, nemohlo sa plýtvat ničím – bola chudoba.“ Písemné vzpomínky sestry Hyacinty Márie Dubanové (*1931) ze dne 10. 2. 2011, soukromá dokumentace autorky.

Odsun německých obyvatel Masarykovy čtvrti

Nevíme, nakolik místní němečtí obyvatelé patřili do farního společenství,²⁵⁶ jistě ale je, že se v mnoha případech s věřícími stýkali a přátelili. Nechejme tedy pamětníky ještě jednou promluvit.

„Slečna Kořístková šla dolů do Pisárek na ten transport, pak je vedli do Pohořelic. Měla s sebou vozík, něco si mohli vzít. Víím, že jsem se bála, jestli mě někdo uvidí, když se s ní budu bavit.“ (N. Kostřálová)

„Pod námi bydleli Němci, neměli děti. On byl důstojník, ona - kolem třiceti - měla krásné sportovní auto, služku, zahradníka. Pro pět chrtů postavili bazén. O nikoho kolem se nestarali. Maminka říkala, když byli odsunuti, že je viděla, jak odcházeli, jenom s uzlíčkama. Brána byla zamčená, ti psi zůstali na zahradě, kňučeli, vyli, nevzali si od lidí ani vodu, než jeden po druhém pošel. Němci u lesa když se dozvěděli, že jsou odsunuti, tak ráno tam hrozně vykřikla služka, německy křičela, že pán visí na půdě.“ (M. Šuláková)

„Naproti jsem měli německou rodinu, úžasní lidé. Po válce byli shromažďováni v Pisárkách. Hlíkali je tam naši 15letí cábci. Dělalí jsme to tak, že jsme nachystali jídlo, já jsem se s nima bavila a maminka jim ho mezitím dávala. Potom už je čekal pochod na Pohořelice. Jeden z nich se za náma asi za tři roky zastavil, také podívat se na dům, který byl už zabraný. Říkal, že to bylo něco hrozného, děkuje Pánu Bohu, že přežil.“ (M. Šíroká)

Jeden z bývalých zdejších obyvatel Hugo Fritsch (*1933) hovoří o osudu své německo-české rodiny ve vzpomínkové knize „... bylo mi 13“. On, rodiče, babička a dva bratři opustili rodný dům na ulici Bílého 11 v uprchlickém transportu v dubnu roku 1945.²⁵⁷ Jejich odchod za příbuznými překazil zničený železniční most u Blatné. Po internaci na strahovském stadionu a nucených pracích v tábore v Lešanech a Prosečnici během ledna a února 1946 celá jeho rodina následkem hladu a vyčerpání zemřela. On sám se pak dostal do Saleziánského chlapeckého domova v Kobylisích, než si jej vzali příbuzní do Bavorska.²⁵⁸

Hugo Fritsch před několika lety místo svého bývalého domova navštívil. Jeho autorskému čtení a vyprávění člověka, který zažil odsun, naslouchali v březnu 2009 studenti cyrilometodějského gymnázia na Lerchově ulici. „Narodil jsem se v Brně roku 1933 do německo-české rodiny,“ začínal Fritsch. „Doma se mluvilo německy, ale česky jsem se naučil od babičky a od chlapců na ulici.“ Svůj příběh napsal hlavně pro své děti a vnuky. Diskuse s mladými na toto téma považuje za velmi důležité, se svým autorským čtením objel už desítky škol.

Hugo Fritsch po celý život pracoval v mnichovské bance. Nyní žije v Rakousku: „Já jsem nikdy doopravdy nový domov nedostal. Ten pro mě zůstal s dětstvím v Brně.“²⁵⁹

256 Německým občanům sloužil tzv. Červený kostel. Po válce byl dán do správy církvi českobratrské.

257 Na začátku roku 1945 žilo v Brně více než 58 000 Němců. Přibližně 60 % z nich současně s ustupujícími německými vojsky Brno opustilo. Srov. UHLÍŘ, DUŠAN. *Brněnský pitaval*. Rovnost 1992, s. 242.

258 FRITSCH, HUGO. Zůstal jsem sám. (Překlad z němčiny „Hugo das Delegationskind“ Jiřina Spěšná.) Součást vzpomínkové knihy „...bylo mi 13“. Grafia, Plzeň 2004, s. 17-75.

259 ŠLAPÁKOVÁ, BARBORA. „Cítím se jako Moravan“, vyprávěl odsunutý Němec na autorském čtení. [online]. 2009 [cit. 2009-03-28]. Dostupné z WWW: <<http://zpravy.idnes.cz>>.

Obr. 34: Hugo Fritsch při besedě se studenty. (Foto 2009)

Příběh Darji Bojdunykové (*1929)

Poválečnou dobu nám ve svých vzpomínkách, úzce spojených se zdejší farností, přibližuje paní Darja Bojdunyková.

Konec války zastihl rodinu paní Darji v transportním vlaku²⁶⁰ v Rahradě u Brna. S maminkou (tatínek zemřel v dubnu 1945) a mladší sestrou z vlaku utekly a schovaly se v klášteře sester těšitelek. Zde se seznámily s bratrem Cyprianem od milosrdných bratří v Brně. Ujal se jich a pomáhal jim. „Nevím, jestli bychom bez něj přežily“, píše paní Bojdunyková. Po válce je přestěhoval do Brna, našel ubytování na Starém Brně. „Naše situace byla zoufalá“, vzpomíná paní Darja, „neměly jsme z čeho žít, byly jsme cizinky bez občanství.“ Vydělávaly si tím, že chodily uklízet, prát apod. Naštěstí „v panslovanském nadšení“, jak píše autorka dopisu, byly otevřeny lidové kurzy ruštiny. Ale neměl kdo učit, tak maminku (byla učitelka) zaměstnali i bez občanství. Darju a její sestru Mariku však do státní školy nikde nevzali. Pomohl opět bratr Cyprian. „Řádové dívčí gymnázium na Lerchové bylo soukromé, bylo to elitní gymnázium, ale sestřičky nás tam přijaly, osvobodily nás ode všech poplatků a dávaly nám zdarma obědy, nezajímalo je to, když se dozvěděly o našem životě, že nemáme občanství.“

Paní Bojdunyková vzpomíná na své spolužačky, velkou kamarádku Marunu Rukavičkovou, Lídu Konupčíkovou,²⁶¹ dvojčata Květu a Dášu Sochorcovy (jejich otce, poslance lidové strany, komunisté zavraždili, údajně spáchal sebevraždu), Helenu Fabiánkovou - dceru sochaře Fabiánka, Líbu Zapletalovou.

Darja Bojdunyková vystudovala farmacii, získala doktorát z přírodních věd. Celý život pracovala ve zdravotnictví ve Zlíně. Dopis končí slovy: „Teď už 23 let jsem důchodkyně, často vzpomínám na to, co jsem udělala dobře, co špatně, co jsem mohla udělat a neudělala – prostě, normální život, jako každého z nás.“²⁶²

260 Podle slov příbuzné Marty Schlemmerové rodina utíkala z Ukrajiny před Stalinem.

261 Provdaná Týnová, matka Tomáše Maria Týna (1950-1990), dominikána, který při svém kněžském svěcení v r. 1975 nabídl svůj život Kristu jako oběť za svobodu církve ve své vlasti. Zemřel krátce po sametové revoluci, 1. 1. 1990. Zdroj: Osservatore Romano, 11. 11. 2000, přeložil z italského fr. Miloš Chrást. Proces beatifikace byl v Římě zahájen r. 2006.

262 Písemné vzpomínky Darji Bojdunykové ze dne 10. 2. 2011 (soukromá dokumentace M. Schlemmerové) a ze dne 30. 5. 2011 (soukromá dokumentace autorky).

Obr. 35: Maturitní tablo 1948.

Vyučující zleva: Sr. Miriam Kolíková, dr. Antonín Kraus, prof. Hosák, prof. Kobyłka.

Studentky zleva nahoře: Libuše Čtvrtníčková, Dagmar Sochorcová, Darja Bojdunyková, Ema Jandová, Jiřina Nováková, Anna Daňková. Zleva dole: Helena Fabiánková, Libuše Zapletalová, Olga Bočková, Marie Rukavičková, Ludmila Konupčíková, Květa Sochorcová, Jaroslava Karásková.²⁶³

Situace ve státě a církvi

První poválečný rok byl v celé zemi nesen v duchu děkovných bohoslužeb za osvobození, pietních vzpomínek a zádušních mší za padlé. V Brně církevní oslavy proběhly na svátek Nanebevstoupení Páně 10. května 1945 v katedrále sv. Petra a Pavla za přítomnosti členů vlády, zástupců armády a dalších veřejných činitelů. Dne 24. června se opět na Petrově konala pietní slavnost za oběti války a osvobozovacích bojů.²⁶⁴ Děkovného světelného průvodu od kostela sv. Tomáše na Staré Brno, se vzácným obrazem Panny Marie Svatotomské, se 15. srpna zúčastnili, jako jistě i dalších vzpomínkových akcí a bohoslužeb, i zdejší farníci.²⁶⁵ S velkým smutečním průvodem ke Kounicovým kolejím byly spojeny oslavy svátku sv. Václava, při výročí 17. listopadu se v kostelech v celé republice konaly zádušní mše za oběti války z řad studentů.

263 Popis poskytla paní Marie Široká. Na tablu nejsou studentky z řad sester sv. Cyrila a Metoděje.

Z farnosti pocházela kromě M. Široké (Rukavičkové) H. Fabiánková.

264 Srov. CHALUPOVÁ, P., c. d., s. 15-16.

265 Srov. P. Fráňa, F., *Doplňěk k práci...*, cit., s. 14.

Vzpomínkový večer k uctění památky obětí fašismu proběhl dne 16. 2. 1946 v Besedním domě. Z Masarykovy čtvrti byli jmenováni:

Ladislav Jandásek, Soukopova 4, zemřel 1942 v Osvětimi
PhDr. Bohumil Kladivo, Bílého 15, zemřel 1943 na následky věznění v Brně
Jaroslav Král, Lerchova 53, zemřel 1942 v Osvětimi
JUDr. Zdeněk Krejčí, Sedlákova 16, zemřel 1942 v Osvětimi
PhDr. Josef Kudela, Klácelova 10, zemřel 1942 v Osvětimi
JUDr. Karel Růžička, Heinrichova 28, zemřel 1942 v Mauthausenu
RNDr. Antonín Šimek, Fr. Bílého 17, zemřel 1942 v Mauthausenu
JUDr. Jan Vážný, Rudišova 3, zemřel 1942 v Mauthausenu²⁶⁶

Ukončení války přineslo národu naději na obnovu demokratického státu. Ze znovunabyté svobody se těšila i církev. V celé zemi opět začaly působit katolické školy, spolky a různá sdružení, obnovovala se činnost saleziánů, třetích řádů, kongregací, mariánských družin, Orla, skautů, v mnohatisícových nákladech znovu začal vycházet katolický tisk. Dominikáni obnovili prázdninové Akademické týdny a Vyšší náboženské kurzy s trojicí přednášejících profesorů Metodějem Habáněm, Silvestrem Braitou a Reginaldem Dacíkem. K duchovní formaci svých členů napomohly Svatováclavská liga, Česká liga akademická, Moravan, Ústředí katolického studentstva, Sdružení katolické mládeže. Velkou brněnskou duchovní autoritou studentů i dospělých byl P. Dominik Pecka.

Na uprázdněné biskupské stolce jmenoval papež Pius XII. Karla Skoupého pro Brno, pozdějšího kardinála Josefa Berana pro Prahu, Josefa Hloucha pro České Budějovice a pozdějšího kardinála Štěpána Trochtu pro Litoměřice.²⁶⁷ Významnými událostmi v letech 1945-1947 se staly benedikce opatů tří hlavních klášterů brněnské diecéze. V Nové Říši ji obdržel Augustin Machalka, na Starém Brně se novým opatem stal Benedikt Švanda, v Rajhradě za tragicky zahynulého Aloise Kotyzu uvedl biskup Skoupý do úřadu opata Václava Pokorného.²⁶⁸

Do farnosti sv. Augustina se po šestiletém pobytu v nacistických koncentracích vrátil P. Fanfrdla. Kromě služby duchovního správce se znovu zapojil do politického života. V letech 1945-48 byl náměstkem předsedy Zemského NV pro Zemi moravskoslezskou v Brně, předsedou krajské lidové rady ČSL v Brně a náměstkem brněnského starosty. Za svou všestrannou činnost byl jmenován konzistorním a biskupským radou.²⁶⁹

Svatovojtěšské oslavy 1947

U příležitosti 950. výročí mučednické smrti sv. Vojtěcha putovaly v roce 1947 po Čechách a Moravě jeho ostatky. V Brně jim byla vzdávána úcta ve dnech 31. května a 1. června. „Svatovojtěšské oslavy byly v naší farnosti krásné, hodně lidí se zapojilo do procesí. Putovali od kostela Lerchovou ulicí, po Mahenové, Tvrdého na Pellicovu, Úvoz, na Mendlovo náměstí. První šel ministrant s křížkem, potom děti, mládež, ministranti a družičky, čtyři korouhve, P. Josef, dospělí a staří. Po cestě se modlili růženec a zpívali...“²⁷⁰ Na Starobrněnské náměstí (nyní Mendlovo), po uvítání na hranici města, byly světcovy ostatky přivezeny krojovanou jízdou. Zde je přivítal opat B. Švanda, biskup

266 Srov. Závíška, Zdeněk. *Historie šedesáti let zahrádkářského hnutí...*, cit., s. 5.

267 Srov. VAŠKO, VÁCLAV. *Dům na skále/1. Církev zkoušená*. Karmelitánské nakl., Kostelní Vydří 2004, s.17-18.

268 Srov. CHALUPOVÁ, P., c. d., s. 17.

269 Srov. RÁJA, MARTIN. Karel Fanfrdla. In: PEHR, MICHAL a kol., c. d., s. 69-70.

270 Srov. P. Fráňa, F., *Doplňk k práci...*, cit., s. 9-10.

Skoupý, za celou Moravu P. K. Fanfrdla, za město Brno předseda MNV Podsedník. Pak se dal průvod do pohybu. Ulice, kudy se ubíral, byly ozdobeny vlajkami a květinami, ohromné zástupy vroubily ulice a zbožně poklekaly před světcovými ostatky. Průvod pak přišel na Zelný trh, kde bylo kázání a slib celého shromáždění. V katedrále se po celou noc konaly stavovské pobožnosti a slouženy mše svaté.²⁷¹ „Mnozí farníci zůstali v katedrále na Petrově celou noc (...). Byli přítomni na Zelném trhu, v průvodě, v noci, i druhý den při loučení s ostatky. Byli nadšeni a povzbuzeni ve víře, naději před těžkými zkouškami, které je brzy čekaly.“²⁷²

Svatovojtěšské oslavy v roce 1947 se na dlouhá léta staly posledním veřejným vystoupením katolické církve v Československu. Národ se ocitl před mezníkem, který jej poznamenal ve všech oblastech veřejného i soukromého života. K převzetí moci ve státě se komunisté připravovali již od konce války, kdy „skutečná demokracie byla nahrazena jakousi pseudodemokracií označenou za «lidovou». Pluralitní politický systém byl zaměněn za jakousi «Národní frontu», instituci neústavní, vymyšlenou v Moskvě Komunistickou internacionálou.“ Vyhrané volby v r. 1946 komunistům napomohly k obsazení ministerstev, která byla z hlediska zamýšleného převzetí moci tak důležitá, jako vnitro a informace. Ovládli také odbory, různé profesní svazy a do všech politických stran nasadili své „páté kolony“.²⁷³ Stranou „zájmu“ komunistů a jejich spojenců nezůstala ani církev. Vláda ve svém programu sice zaručila svobodu náboženského vyznání a nezasahování do vnitřního života církve, ale některé reformy se jí nepříznivě dotýkaly. Neshody vznikaly zejména při řešení tří sporných otázek: otázky církevního školství, otázky svěcení nedělí a církevních svátků – spolu se snahou některé svátky zrušit byly na tyto dny vyhlášovány národní směny²⁷⁴ -, a otázky pozemkové reformy, která ve svém důsledku znamenala hospodářskou závislost církve na státě. Přijetím demise demokratických ministrů prezidentem Benešem v únoru 1948 byla komunistům cesta k absolutní moci otevřena.²⁷⁵

271 Srov. FALKENAUER, FRANTIŠEK. Z oslavy 950. výročí mučednické smrti sv. Vojtěcha v Brně ve dnech 31. května a 1. června 1947. Deník Národní obroda. In: Kol. autorů: *Brněnská diecéze /1777-2007/ ...*, c. d., s. 61-62.

272 Srov. P. Fráňa, F., *Doplněk k práci...*, cit., s. 10-11.

273 Srov. VAŠKO, V., *Dům na skále/1*, c. d., s. 12.

274 První národní směna byla vyhlášena na neděli 27. října 1946, slavnost Krista Krále. Přes výzvu, aby se pracovalo o státním svátku 15. srpna, se konala tradiční pouť k Panně Marii Svatotomské na Staré Brno. Srov. CHALUPOVÁ, P., c. d., s. 27.

275 Podrobný popis událostí z února 1948 viz: TIGRID, P., c. d., s. 239nn.

IV. ČTYŘICET LET NESVOBODY

„Co slovo, to lež, co slib, to podvod, co čin, to násilí.“ Tak charakterizovali nový režim političtí vězni, kterými strana rychle zaplnila věznice.²⁷⁶ V údobí 1948-1953 bylo pro údajné politické delikty odsouzeno přes sto tisíc lidí, z toho přes čtyřicet tisíc k trestům delším než deset let. K trestu smrti v politických procesech bylo odsouzeno 232 osob, z nich 178 popraveno. V žádné jiné zemi sovětského bloku nebylo tolik lidí postiženo třídní justicí a tolik popraveno jako právě v Československu. Vyšetřovací metody často předčily metody nacistů. K přiznání zločinů, které nikdy nespáchali, byli lidé přivázeni s pytlek na hlavě, spoutáni řetězy na rukou i na nohou, oslepujání elektrickým světlem, až do omdlení mlácení, byly jim vyráženy zuby, donuceni sedět ve vaně naplněné fekáliemi, šokováni elektřinou, mužům byla drcena varlata. Vyšetřovaní museli desítky hodin stát čelem ke zdi nebo naopak neustále pochodovat. Docházelo i k fingovaným popravám, kdy bylo oběti dáno na srozuměnou, že nadešla její poslední hodina. Desetitisíce dalších lidí byly odsouzeny pro údajné hospodářské delikty, původ rodičů, pro svou víru, pro příbuzenství s emigranty. K tomu je třeba přičíst několik set tisíc lidí, kteří byli bez soudu internováni v táborech nucené práce (TNP) nebo museli sloužit v pomocných technických praporech (PTP). „Nezákonnost byla symbolem komunistické moci a její druhou stránkou byla bezprávnost a bezmocnost postižených.“²⁷⁷

Uvedený obraz krutovlády, jak jej podle vlastní zkušenosti, mnoha rozhovorů a široké znalosti historické literatury předkládá ve své knize Pavel Tigrid, výstižně doplňuje historik Jan Stříbrný: „Totalita nacistická byla krátkodobá. Komunistická ovlivnila život tří generací, zpřetrhala přirozené vazby s minulostí a vážně narušila hierarchii hodnot. Absence demokracie a nová normalizace zrodily masovou přízřebivost a zaměření se na úzce vymezenou privátní sféru. Rezignace na svobodné občanské postoje, návyk na schizofrenní život dvojí tváře měly pro individuální mravní stabilitu – tedy celkový stav společnosti - vážné důsledky, které se projeví právě až po pádu komunistického režimu.“²⁷⁸

A. Nástup totality a padesátá léta

Již 25. února všude vznikaly protiprávní Akční výbory Národní fronty, které pod vedením Ústředního akčního výboru NF postupně odstranily z podniků, úřadů, škol, společenských organizací všechny, o nichž prověřovací komise usoudila, že nejsou dost pokrokoví. Čistky a ovládnutí vedoucích míst čekaly také demokratické strany, ve kterých vnitrostranický puč provedli komunisty získaní členové.²⁷⁹ Poté přišly na řadu církve, zvláště katolická, nejpočetnější,²⁸⁰ s jasně formulovanou naukou o důstojnosti a svobodě

276 Srov. VAŠKO, V., *Dům na skále /1*, c. d., s. 69.

277 Srov. TIGRID, P., c. d., s. 53-57.

278 Srov. STRÍBRNÝ, JAN. Přednosti a slabiny katolické církve ve střetu s totalitními režimy. In: FIALA, P.; HANUŠ J., c. d., s. 25-28.

279 Srov. VAŠKO, V., *Dům na skále /1*, c. d., s. 70. Ve straně lidové se k tomu propůjčili budoucí předsedové Alois Petr a dispensovaný kněz Josef Plojhar. V důsledku toho a v souvislosti se státní Katolickou akcí byl úbytek členů ČSL takový, že některé místní organizace zanikly. Tamtéž, s. 153.

280 K 1. březnu 1950 uvádělo příslušnost ke katolické církvi v celé republice 76,5 % obyvatel. Srov.

člověka, tím ostře kontrastující s ideologií marxistickou.

Na poúnorové represe reagovali biskupové memorandem ze srpna 1948, ve kterém je přes slibovanou náboženskou svobodu vládě vytýkán skrytý protináboženský a proticírkevní boj, je poukazováno na porušování církevního práva, nedořešené otázky zachování církevních škol, náboženských a charitativních organizací, katolického tisku, nedodržení úhrady za zestátněný církevní majetek aj.²⁸¹ Postupující proticírkevní opatření a opakovaně bezvýsledná snaha o dohodu mezi církví a státem utvrdila episkopát o nutnosti seznámit věřící podrobně s vážností situace a připravit je na dobu pronásledování. Pastýřský list nazvaný „Hlas biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky“ povzbuzoval k věrnosti a vytrvalosti: „Každá zkouška (...) je příležitostí, abychom osvědčili svou věrnost Kristu, abychom odčinili své poklesky a abychom se naučili být katolíky celými a důslednými. Národ se na vás dívá, jak v této historické chvíli ve zkoušce obstojíte.“²⁸²

Komunisté si byli vědomi morální síly, kterou katolická církev představovala, proto bylo nutné ji ovládnout, odtrhnout od Říma a vytvořit církev národní, sloužící jejich cílům. Napomoci k tomu měli „vlastenečtí“ kněží a „pokrokoví“ věřící. Našli se takoví, kteří buď z naivity (křesťané přece také usilují o mír a spravedlnost), ze strachu nebo z vidiny moci a prospěchu na kolaboraci přistoupili.²⁸³ Vytvořit národní církev se však nezdařilo, a neúspěšná byla i vyhlášená schizmatická Katolická akce, která měla rozvrátit církev zevnitř. Konečným řešením tedy byla její likvidace, odstranění z veřejného života. Otevřený boj byl zahájen souborem zákonů, které znamenaly ztrátu autonomie církví a jejich naprosté podřízení státu. Národní shromáždění zákony schválilo v říjnu roku 1949.²⁸⁴ Následovalo nejtěžší období komunistické totality, padesátá léta.

Situace ve farnosti po únoru 1948

Mezi mnoha kněžími zadrženými a odsouzenými pro vykonstruované trestné činy²⁸⁵ se ocitl i duchovní správce farnosti P. Karel Fanfrdla. Krátce před únorovými událostmi obdržel od tajemníka Msgre J. Šrámka větší finanční obnos pro potřeby orelské organizace. Po zrušení Orla část peněz rozdal, část věnoval opatovi kláštera. Brněnský soud jej však odsoudil za zpronevěru. Do vězení byl poslán na dva roky v červnu 1949, po propuštění zůstal pod stálým dohledem StB.²⁸⁶ Co do činění se Státní bezpečností měl také P. Josef Gabriel. Přečetl totiž komunisty zakázaný pastýřský list „V hodině velké zkoušky“.²⁸⁷ Po potyčce v zákristii s příslušníkem SNB byl vyslýchán a nakonec

tamtéž, s. 211.

281 Srov. VAŠKO, VÁCLAV. *Neumlčená. Kronika katolické církve v Československu po Druhé světové válce /II.* Zvon, Praha 1990, s. 41-42.

282 Srov. VAŠKO, V., *Dům na skále /1,* c. d., s. 214.

283 Srov. tamtéž, s. 80. „Situace byla tehdy tak rozjitřená, že na mnoha místech, zejména tam, kde bylo více možností zúčastnit se mše, se stalo téměř pravidlem, že když někdo z „pokrokových“ kněží přistoupil nečekaně k oltáři, opustili věřící kostel.“ Tamtéž, s. 143.

284 Srov. tamtéž, s. 166.

285 Např. po razii v diecézním Svazu brněnské Charity v létě 1948 byl uvězněn její ředitel kaplan Antonín Uher, pozdější duchovní správce zdejší farnosti, uvězněný byl také čestný předseda svazu starobrněnský opat Benedikt Švanda. Srov. VAŠKO, V., *Dům na skále /1,* c. d., s. 185.

286 Srov. PEHR, M. a kol., c. d., s. 70. Srov. také VAŠKO, V., *Dům na skále /2. Církev bojující.* Karmelitánské nakl., Kostelní Vydří 2007, s. 76.

287 List měl být čten o přeneseném svátku Božího Těla v neděli 19. června 1949. Přes výhrůžky a zabavování byl přečten ve třetině kostelů. Srov. VAŠKO, V., *Dům na skále /1,* c. d., s. 145.

propuštěn.²⁸⁸

Již na podzim roku 1948 byly zestátněny obě církevní školy.²⁸⁹ Se sestrami z dívčího řádového gymnázia, definitivně zrušeného na konci šk. roku 1948-49, byl rozvázán pracovní poměr, žákyně přeřazeny do jiných brněnských škol,²⁹⁰ veškeré vybavení gymnázia propadlo státu. O rok později byla budova „z důvodu veřejného zájmu“ zabrána a přidělena velitelství školy Stráže národní bezpečnosti (SNB) v Brně.²⁹¹ Zestátněné biskupské gymnázium provizorně fungovalo do roku 1950. Původní profesorský sbor byl rozpuštěn, komunita jezuitů násilně zlikvidována v noci ze 13. na 14. dubna 1950.²⁹² V budově komunisté umístili nejprve Vojenskou školu Jana Žižky, později stavební fakultu Vysokého učení technického v Brně.²⁹³

Nátlak ze strany úřadů s cílem získat budovu ústavu na Lerchově ulici 65 pro státní účely vedl v prosinci roku 1949 kongregaci k rozhodnutí odstěhovat část dětí do zrušeného poutního a exercičního domu na Velehradě–Stojanově. V červenci 1950 nuceně opustila ústav zbývající skupina dětí, s ošetřujícími sestrami byly převezeny do Filipova u Rumburku v severních Čechách. Budovu používala až do r. 1958 vojenská správa jako ubytovnu vojenských akademiků.²⁹⁴

V brzkých ranních hodinách 28. září 1950 byl na Heinrichově ulici zabrán klášter sester těšitelek, sestry byly jen s tím nejnútnejším převezeny do Rajhradu.²⁹⁵

Zrušení a zabavení budovy státem čekalo také Sušilovu kolej.²⁹⁶ Rektor koleje dr. Josef Koutný poté, co odmítl nastoupit do jediné státem zřízené Cyrilometodějské bohoslovecké fakulty²⁹⁷ v Praze, se pokusil o emigraci. Byl zatčen, vyslýchán a propuštěn v dubnu roku 1951. Den nato jej našli za nevyjasněných okolností mrtvého ve vlaku.²⁹⁸

288 Svědkem události se stal P. F. Fráňa, tehdejší ministrant. P. F. Fráňa 25. 10. 2009.

289 Srov. CHALUPOVÁ, P., c. d., s. 51, 63.

290 Studentky sixty dokončovaly studium na Gymnáziu dr. Josefa Kudely. „O maturitě nás nechali napsat zkoušky písemné, ale protože jsme, asi deset studentek, nepodepsaly vstup do ČSM (Československého svazu mládeže), nenechali nás odmaturovat.“ Rozhovor s paní Miladou Štěpánkovou (*1932) ze dne 4. 3. 2012, soukromá dokumentace autorky.

291 *Kronika. Zápisy o kongregaci sester Cyrillo-Methodějských na Moravě 1924-1949*, s. 241. Soukromý archiv Kongregace sester sv. Cyrila a Metoděje, Brno, Bílého 9.

292 Akce k (kláštery), plán likvidace mužských klášterů. Více lze nalézt v: BALÍK, S. – HANUŠ, J., c. d., s. 158-161.

293 Srov. CHALUPOVÁ, P., c. d., s. 64.

294 V téže roce zde byla otevřena osmiletá střední škola, po zrušení tohoto školského systému se budova stala součástí základní školy na nám. Míru. Srov. ŠIMŠÍKOVÁ, L., c. d., s. 19-20.

295 B. A. Stránská 28. 2. 2011. Od června do září 1950 bylo do soustředěvacích středisek převezeno přes 4 000 řeholních sester. Srov. *Akce Ř.* [online]. 2012 [cit. 2012-06-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.ustrcr.cz/cs/akce-n>>.

296 Nejméně do 60. let zde měla kasárna vojska ministerstva vnitra. Srov. KŘEPELKA, VÁCLAV. *Vzpomínka na historii církevních škol.* [online]. 1998 [cit. 2012-07-07]. Dostupné z WWW: <<http://masarykova-ctvrt.byl.cz/vzpominka.html>>.

297 V polovině roku 1950 byly bohoslovecké fakulty v Praze a Olomouci vyjmuty z rámce univerzit, zrušeny všechny diecézní a řádové semináře. Srov. BOHÁČ, ZDENĚK. *Atlas církevních dějin českých zemí 1918-1999.* Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1999, s. 33.

298 Rodině nebylo umožněno zemřelého vidět, rakev byla sřežena StB. Srov. *Josef Koutný (1909-1951).* [online]. 2012 [cit. 2012-06-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.ustrcr.cz/cs/Josef-Koutny>>.

Perzekuce věřících

Paní Eva Hanáčková svá studia na původně německém gymnáziu (dnes budova JAMU) ukončila v roce 1951. Po únoru 1948, jak uvádí, byla zrušena výuka náboženství, odstraněny kříže ze tříd, všem studentům automaticky rozdány svazácké legitimace. Třídy byly rozděleny, přibrány dívky z rodinných škol, kterým chyběly potřebné základy, učivo doháněly s velkými obtížemi. Zato se však některé angažovaly ve svazu mládeže, svým spolužákům hodně škodily. Paní Hanáčková pro svůj „buržoazní původ“ - bydlela v úřednické čtvrti, strýc byl spolujednatel továrny, „chodila bohatě oblékaná“ - téměř neodmaturovala. Velké potíže ji provázely i při snaze vystudovat učitelství, nakonec se jí to zdařilo v Ostravě až po strastiplných letech pomocné učitelky v pohraničí. Rodinnou tragédií se stala nevyjasněná smrt bratra Milana, bývalého vojáka pohraniční stráže, podezíraného z vyzvědačství, který byl nalezen mrtev na břehu řeky na Vysočině. Případ byl uzavřen s tím, že šlo o nešťastnou náhodu. Pitva, jejíž nález se podařilo příbuzným zjistit, prokázala úder tupým předmětem do hlavy. Jeho pohřbu v roce 1959 se zúčastnilo velké množství farníků, rozloučení se stalo mohutnou manifestací.²⁹⁹

Rodiče paní Marie Šulákové-Štrosové se do farnosti přistěhovali roku 1937. Tatínek vlastnil velkoobchod s čajem a kávou. Po únoru 1948 mu byla živnost odňata. Ke konci padesátých let mamince, tehdy již těžce nemocné, vzali invalidní důchod s odůvodněním, že má syny, ať se postarají oni. Rodina často neměla ani na chleba.³⁰⁰ Paní Šuláková začala navštěvovat 1. třídu základní školy v roce 1951. Do prvního pololetí všechny děti – vyjma dvou, které byly jiného vyznání – navštěvovaly výuku náboženství. Od roku 1952 dětí ubývalo, rodiče byli voláni do školy a vybízeni, aby děti z náboženství odhlásili. V roce 1957 (v 7. třídě ZŠ, od 8. třídy se již náboženství nevyučovalo) chodily do náboženství již jen čtyři děti. V dalších letech byl úbytek tak vysoký, že se žáci z různých tříd spojovali do jedné skupiny a podle počtu dětí se náboženství vyučovalo dokonce jen jednou za měsíc. Na třídních schůzkách obcházela ředitelka školy rodiče, aby je upozornila, že i když jejich děti do náboženství přihlášeny nejsou, dobře ví, kdo z nich do kostela chodí. Tyto děti byly vystaveny posměchu ze strany spolužáků i vyučujících, a na konci školní docházky v posudcích nedoporučeny k dalšímu studiu. Kostel do roku 1951 plný dětí se pomalu vyprazdňoval. Někteří věřící navštěvovali bohoslužby v centru města nebo zcela mimo Brno. Lidé se báli, udávalo se.³⁰¹

Pan Josef Šumbera po zrušení Biskupského gymnázia pokračoval ve studiu na nynějším Gymnáziu kap. Jaroše. U maturity, s přísedícími z Čs. svazu mládeže, nedostal vyznamenání, ačkoliv měl jen jednu dvojku. Jemu a dalším bylo řečeno, že pokud neskončí s náboženstvím, na vysokou školu se nedostanou. V roce 1958 byl vyhozen z práce, všude jej provázel posudek „nespolehlivého“ a syna „kulaka“. Práci sehnal na Cejlu v závodě na textilní stroje. „Ředitel byl komunista, ale dobrý, tři nás vzal. (...) Ke konci, zemřel na rakovinu, byli jsme hodně ve styku, byl rád, že mu něco řeknu z náboženských věcí. Říkával, že maminka se za něj modlí.“³⁰²

Otec paní Marie Široké-Rukavičkové, magistr farmacie a doktor přírodních věd, vlastnil před únorovým pučem výrobu léků. Odnětím a znárodněním byla přiřazena ke

299 Srov. tamtéž.

300 M. Šuláková 30. 6. 2011.

301 M. Šuláková 27. 7. 2009.

302 Rozhovor s panem Josefem Šumberou (1933-2012) ze dne 27. 10. 2010, soukromá dokumentace autorky, dále jen: J. Šumbera 27.10. 2010.

státnímu podniku Spofa. Rodina patřila mezi ty, které se k víře hlásily otevřeně a nebojácně. Dětem, ačkoliv studovaly s vynikajícím prospěchem, bylo bráněno ve vzdělávání pokračovat. Oni a všichni ti ve čtvrti, kteří nevlastnili stranický průkaz, věřící či nevěřící, byli sledováni tzv. desítkáři. Každý z nich měl „na starosti“ deset lidí, které sledoval a podával o nich hlášení. „Do kostela chodili jen ti skalní, byli tam desítkáři, zapisovali, s tím se počítalo.“³⁰³

Prarodiče paní Zuzany Konečné-Havelkové bydleli na ulici Březinova. Továrna na papír, které byl dědeček majitelem, byla v roce 1948 zestátněna. Paní Konečná bydlela se svými rodiči a sestrou do roku 1951 ve Znojmě. Otec lékař zde byl ředitelem nemocnice a řádové školy. Po únorovém puči, spolu s převorem dominikánského konventu Jakubem Zemkem a dalšími, pomáhal lidem za hranice. Pokud to hned nebylo možné, dominikáni i dominikánky tvořili těmto lidem zázemí. Ukryli je v nemocnici, „něco se jim odoperovalo“, než se sehnaly doklady a peníze. Členové tzv. skupiny brněnské, ke které patřil otec paní Konečné, byli zatčeni a odsouzeni v roce 1950.³⁰⁴ Rodině byly odňaty veškeré finanční prostředky, šperky, obrazy, koberce, trofeje. Přežívaly jen díky pomoci dobrých lidí. Paní Konečná s maminkou a sestrou musely ve Znojmě zůstat, nesměly se s nikým z příbuzných stýkat. Přímo v jejich bytě byla nasazena tajná policie. „Bydleli tam, vždycky tam jeden spal, přes den až tři, maminka se o ně musela starat, uklízet po nich.“ Po přestěhování k prarodičům do Brna byla rodina neustále pod dohledem. U školy na ni a její sestru čekávala pravidelně paní, vyzvíдалa, kdo k nim chodí a kdo jim píše. Tatínek nesměl ani na pohřeb rodičů. Propuštěný byl po téměř 12 letech, v době, kdy měla paní Konečná již 15 let.³⁰⁵

Do pohraničí byli začátkem padesátých let odsunuti lidé režimem označení jako nespolehliví. Později došlo i na důchodce bydlící ve svých domcích a velkých bytech, byli vystěhováni na venkov. Ve farnosti to postihlo řadu lidí, např. Žáčkovy, Hlouchovy, Urbanovy, rodiče Reichlových a jiné. Lidé s nadměrným bytem museli často brát nájemníky nebo platit tzv. nadměr. Mnozí starší z farnosti odešli, bylo i dost emigrantů.³⁰⁶ Farnost v r. 1959 opustil také P. J. Strnad, byl přeložen do Drysic u Vyškova, kde jako duchovní správce působil až do své smrti v roce 1974.³⁰⁷

Poslední veřejné projevy víry

Na podzim roku 1948 Biskupství brněnské vyhlásilo Biblické závody, uskutečnit se měly v první polovině roku 1949.³⁰⁸ Z farnosti sv. Augustina se přihlásilo na padesát dětí. Farní kolo absolvovali chlapci na gymnáziu biskupském, dívky na gymnáziu řádovém, kolo diecézní v chlapeckém semináři na Veverí. Mezi zúčastněnými byli i sourozenci Fráňovi, František a Marie, a také paní Jaroslava Pohanková z Jiříkovského ulice, tehdy ještě bytem ve Žďáře nad Sázavou.³⁰⁹ Mezidiecézní závody se konaly v katedrále již pod

303 M. Šíroká 16. 10. 2009.

304 Konečná 6. 7. 2009, upřesněno dne 23. 8. 2012. Nedovolený přechod hranic tehdy ještě nebyl trestným činem. Ale z kláštera ve Vídni, na který se uprchlíci obraceli, bylo „vyrobena“ špionážní centrum, ti, co utíkali, i ti, co jim pomáhali, byli odsouzeni za špionáž a velezradu. Srov. VAŠKO, V., *Dům na skále /I*, c. d., s. 84.

305 Z. Konečná 6. 7. 2009.

306 P. Fráňa, F., *Doplňek k práci...*, cit., s. 19.

307 ACEB, č. IX/2814 1974, s. 33.

308 ACEB, Annus 116/ 1948, s. 1.

309 Srov. Dopis paní Jaroslavy Pohankové (1936-2011) ze dne 4. 6. 2000, soukromá dokumentace

dozorem StB, vítězové raději nebyli vůbec vyhlášeni. Druhé kolo závodů, ustanovené na další rok, pro zákaz už neproběhlo.³¹⁰

V letech 1947-1953 farnost pořádala pod vedením P. J. Gabriela a za pomoci p. M. Hnátkové poutní zájezdy spojené se mší svatou. Do Křtin, Sloupu u Macochy, Dubu u Olomouce či na Svatý Hostýn jely někdy i dva autobusy farníků. V dalších letech to již nebylo možné, církevní tajemníci sledovali každý pohyb, sloužit mší svatou v jiném kostele se stalo trestným činem, „mařením státního dozoru nad církvemi“. Předem ohlášen musel být i pohřeb, pohřební kázání nesmělo být delší než tři minuty, jinak knězi hrozilo odejmutí státního souhlasu.³¹¹

Spolek kostelní jednoty mohl ještě nějakou dobu fungovat, v posledku jej však potkal stejný osud jako všechny ostatní, nejen náboženské, spolky. O svém rozpuštění se „dobrovolně“ usnesl na začátku roku 1952.³¹²

V roce 1949, po povinném ohlášení, se farníci zúčastnili tradičního prosebného průvodu na Staré Brno.³¹³ Konal se tak pravděpodobně až do r. 1959, kdy byly zřejmě v celém Brně prosebné průvody zrušeny.³¹⁴ Naposled prošel od školy průvod s dětmi k prvnímu svatému přijímání v roce 1955. Od jeho zákazu se již veškeré obřady konaly jen v kostele.³¹⁵ Ten se tak stal na dlouhou dobu jediným místem, kde se mohli věřící společně scházet a veřejně vyznávat svou víru.

Kostel – centrum náboženského života

V roce 1950 slavila farnost s celou církví Milostivé léto. Věřící doufali, že se do Říma přece jen dostanou, nepomohlo však ani, že jej Svatý otec prodloužil o jeden rok.

Velký zájem vzbudila ve farnosti encyklika *Humani generis* vydaná r. 1950 papežem Piem XII. Mezi lidmi se šířila tajně, pomocí samizdatu. Poskytla cenné informace, jak se stavět k evoluční teorii.³¹⁶ Povzbuzením a prohloubením úcty se pro farníky stalo dogma o nanebevzetí Panny Marie vyhlášené papežem v roce 1950.

Mariánský rok vyhlásil papež Pius XII. v roce 1952. Ve farnosti se konala mariánská kázání a pobožnosti. V roce byl 1951 blahořečen a krátce na to v roce 1954 svatořečen papež Pius X. Obě události byly nadšeně slaveny, věřící mezi sebou šířili jeho obrázky a životopis.

Pravděpodobně již od r. 1948, kdy byl odvolán z funkce ředitele ústavu slepců v Brně a penzionován, vypomáhal ve farnosti P. Norbert Stanislav Doležel, OSAE. Sloužil nedělní mší svatou v 8:00 hod.³¹⁷ Po jeho odchodu v r. 1957 se pro zaneprázdněnost otců augustiniánů bohoslužby vrátily k původním dvěma nedělním mším v 7:30 a v 9:30 hod.³¹⁸ Změny v bohoslužbách se týkaly také zasvěcených svátků s pracovní povinností.³¹⁹ V tyto dny ke dvěma ranním bohoslužbám pracovního dne přibyla třetí mše

P. F. Fráni.

310 Srov. P. Fráňa, F., *Doplnění práce...*, cit., s. 21.

311 Srov. P. Fráňa, F., *Doplnění práce...*, cit., s. 22.

312 Srov. KUBÍČKOVÁ, J., c. d., s. 169.

313 Srov. *Oznámení P. J. Gabriela ředitelství národní bezpečnosti v Brně ze dne 27. 7. 1949*, cit.

314 Srov. *Historie židenické farnosti – pokračování 1953 až 1971*, nečíslováno. Soukromý archiv

Římskokatolické farnosti u kostela sv. Cyrila a Metoděje Brno-Židenice, Nopova 3068/84.

315 Z. Konečná 6. 7. 2009.

316 Princip evoluce není v rozporu s katolickým učením o stvoření světa a člověka Bohem.

317 Srov. P. Fráňa, F., *Doplnění práce...*, cit., s. 5.

318 Srov. *Žádost P. Karla Fanfrdly...*, cit., nečíslováno.

319 Zákon o úpravě svátkového práva z prosince r. 1946 prohlásil za státem uznané svátky 11 církevních svátečních dnů a za památné dny republiky 6 dnů včetně svátku sv. Cyrila a Metoděje a svátku

svatá večeř od roku 1957.³²⁰

V roce 1958 zemřel papež Pius XII. Farnost přijala zprávu o jeho smrti se smutkem, nastaly dny modliteb na něj i za šťastnou volbu papeže nového. Napjaté očekávání skončilo volbou Guisepe Roncalliho, který si zvolil jméno Jan XXIII. Hned druhý den po volbě se v kostele konalo poděkování Bohu slavnostním *Te Deum* a zpěvem papežské hymny. O papežově dosavadním působení v církvi informovali věřící otcové augustiniáni ve svých promluvách.

V letech 1958-1959 byl ve farnosti internován českobudějovický biskup Josef Hlouch.³²¹ Bydlel u svého bratra na Wolkrově ulici. V kostele směl sloužit mši svatou jen v kapli Panny Marie za přítomnosti pouze jednoho ministranta, nejčastěji to býval František Reichel. Při veřejných bohoslužbách měl vyhrazeno klekátko a židli na levé straně presbytáře. Jeho přítomnost farnost posilovala, oblíbenou se stala jeho rozjímavá knížka *Minutěnka*. Na faře bydlel od roku 1959, kdy mu byl odňat státní souhlas, P. Ladislav Matyáš. Také on směl sloužit mši svatou v kapli Panny Marie jen soukromě, za uzamčenými dveřmi.³²²

Obr. 36: První svaté přijímání 1954.

sv. Václava. Byly to dny pracovního klidu. Výjimku tvořil třetí paragraf zákona, kdy pracovní volno mohlo být zrušeno po dobu, „kdy toho vyžadují hospodářské zájmy státu“. Pouze několika svátků se tento paragraf netýkal (Vánoc, Nového roku, Božího Těla, Nanebevzetí Panny Marie, Všech svatých, 28. září). Z přechodného uplatňování tohoto paragrafu vznikla trvalá praxe, která po únoru 1948 vedla ke zrušení pracovního volna téměř u všech zasvěcených svátků. Srov. CHALUPOVÁ, P., c. d., s. 28.

320 Srov. *Žádost P. Karla Fanfrdly...*, cit., nečíslováno.

321 V internaci postupně skončili všichni sídelní biskupové Čech a Moravy: J. Beran (Praha), K. Matocha (Olomouc), K. Skoupý (Brno), Š. Trochta (Litoměřice), M. Pícha (Hradec Králové). Srov. VAŠKO, V., *Dům na skále /2*, c. d., s. 297nn.

322 Srov. P. Fráňa, F., *Doplňěk k práci...*, cit., s. 19.

Přes pronásledování a zastrašování účast věřících na bohoslužbách byla dlouho přes padesátá léta vysoká. Ubylo však dětí, chyběli i ministranti. Na žádost P. K. Fanfrdly se kolem roku 1958 jejich výchovy a vedení ujal nynější P. F. Fráňa, který sám od svých dětských let ve farnosti ministroval. Brzy kolem sebe shromáždil na třicet chlapců. Po nedělní mši svaté mívali společné schůzky, ve volných dnech vyjížděli po skupinkách, aby nebyli tolik nápadní, na výlety do blízkého okolí nebo na Vranov.³²³ Zapojit děti do farního společenství se pokusil také mladý varhaník Pech, který přibližně od roku 1956 vedl dětský sbor.

Obr. 37: „Někteří stateční ministranti“ 1953. Horní řada zleva: Jiří Láznička, Karel Svoboda, František Fráňa, Hynek Konečný, Vít Macháček. Prostřední řada zleva: Miroslav Koželuha, Bohumil Bílek, Stanislav Skříčka, Jiří Bajer. Dole: Pavel Skříčka.

Odchod augustiniánů

P. K. Fanfrdla a P. J. Gabriel se v těchto letech věnovali farníkům více individuálně nejen v kostele, ale i při návštěvách nemocných, jednotlivých rodin, při výuce náboženství, P. K. Fanfrdla vypomáhal i v nemocnici na Žlutém kopci, kde ráno ve všední dny sloužil mši svatou.³²⁴ Kromě péče o svěřené farníky se otcové augustiniáni starali i o údržbu kostela a fary. Mnohé opravy sice nebyly úřady povoleny, přesto se uskutečnilo např. zasazení nových tabulí s malbou do dosud po válce provizorně zasklených oken, zavedení plynového topení alespoň do zákristie a Mariánské kaple, opravení věžních hodin; bicího zařízení, elektrického vedení, signalizace otevření svatostánku. Natřeny byly kostelní lavice, židle a okna na faře.³²⁵

Úspěch v pastorační a obliba u věřících nakonec vedla státní moc k rozhodnutí zamezit jejich dalšímu působení. Nejdříve byl v r. 1957 do Břeclavi přeložen P. J. Gabriel. Zde byl po tajné volbě nového opata³²⁶ zatčen a uvězněn. Po návratu z vězení pracoval v Drutěvě,

323 P. F. Fráňa 25. 10. 2009.

324 Kaple v porodnicích a nemocnicích byly v Brně uzavřeny od 1. 1. 1959. Srov. *Pamětní kniha farnosti Brno-Židenice-Julíánov*, c. d., s. 21.

325 Srov. P. Fráňa, F., *Doplňek k práci...*, cit., s. 27.

326 Do Břeclavi se augustiniáni sjeli k volbě nového opata po smrti B. Švandy v roce 1959. Měl se jím

bydlel u sestry v Bosonohách. P. K. Fanfrdla, donucený odejít z farnosti roku 1961, nastoupil jako administrátor v Kobylí.³²⁷ V období pražského jara, kdy se politické poměry ve společnosti uvolnily, se oba vrátili na Staré Brno. Uvažovalo se také o jejich dalším působení ve farnosti sv. Augustina, k tomu však již nedošlo. P. K. Fanfrdla vypomáhal v duchovní správě na Starém Brně do poměrně vysokého věku. Zemřel v roce 1973, P. J. Gabriel na zápal plic v roce 1972.³²⁸ Pohřbeni jsou v hrobce řádu augustiniánů na Ústředním hřbitově v Brně.

podle slov P. Fráni stát nepřítomný P. K. Fanfrdla, ten však volbu nepřijal. Podobně jako P. Gabriela později téměř všechny přítomné zatkli a uvěznil. Srov. F. Fráňa 25. 10. 2009. Novým opatem se (r. 1967) stal Tomáš Josef Martinec, OSA. Po jeho smrti v roce 1995 byl farářem a poté převorem na Starém Brně ustanoven synovec Lukáš Evžen Martinec, OSA, opatem je od roku 1997. Srov. Kol. autorů: *Ad honorem abbatis*. Publikace k životnímu jubileu opata augustiniánského kláštera Lukáše Evžena Martince. Vydáno s podporou OHL ŽS, Brno 2008, s. 33-35.

327 Srov. PEHR, M. a kol., c. d., s. 70.

328 P. F. Fráňa 25. 10. 2009.

B. Duchovní správa a farnost v letech 1961-1967

V duchovní správě se v uvedeném období vystřídali tři kněží. Všichni si brzy získali přízeň věřících svou poctivou službou, upřímným vztahem a snahou být lidem oporou. Náboženský život farníků obohacovala i tajná setkání, při kterých probíhala duchovní cvičení, semináře, přednášky.³²⁹ Místa těchto setkání se staly buď určité rodiny, např. Malůškovi, Adámkovi,³³⁰ Weinbergerovi, nebo se vyjíždělo mimo Brno, jako např. rodina Širokých, která se scházela se svými přáteli – patřil mezi ně i P. Stanislav Krátký – na chatě u Černé Hory.³³¹ Farnost se také stala místem, kam přicházeli kněží bez státního souhlasu („... nemohli víc jak dva, pořád někdo hlídal“), aby si ráno, před odchodem do práce, v domě rodiny Havelkových na. ul. Březinově odsloužili mši svatou.³³²

Své působení ve farnosti museli po výhrůžkách ukončit blízcí spolupracovníci otců augustiniánů otec a syn Fráňovi,³³³ funkci kostelního hospodáře převzal v roce 1962 pan Jan Štrosa.³³⁴ Na příkaz Městského NV byla fara obsazována nájemníky, často zahraničními studenty. Hetmerovi přitom po celá léta se třemi dětmi obývali jednopokojový byt v přízemí.³³⁵

Jedním z hlavních zdrojů informací o dění ve farnosti sv. Augustina se od roku 1961 stává farní kronika.

Dr. P. František Kraus (1961-1963)

Dekretem Kapitulní konzistoře v Brně byl 1. 10. 1961 administrátorem u sv. Augustina jmenován Dr. P. František Kraus, rektor kostela sv. Josefa v Brně. P. F. Kraus, velmi laskavý a u věřících oblíbený, byl vynikajícím kazatelem, podle slov pana L. Ševčíka srovnatelným s nejlepšími exercitátory. Jako duchovní správce ve farnosti působil do roku 1963, kdy na vlastní žádost odešel do důchodu. Na faře bydlel až do své smrti v roce 1974. Pohřbený je v rodném Vracově.³³⁶

Založení kostelního sboru

Na podnět P. F. Krause byl založen kostelní sbor, který zatím ve farnosti chyběl. Tvořilo jej přibližně dvacet pět členů z řad farníků a asi pět sólistů z Janáčkova divadla, které P. F. Kraus do sboru pozval. Bohoslužby byly nyní slavnostnější a hudebně na vysoké úrovni. Zpívala se mše Karla Břízy,³³⁷ při májových pobožnostech tříhlasé litanie, vánoční mše aj. Sbor se stal jedním z mála míst, kde se mohli věřící více poznat a tím sblížit. Příležitostí ke společnému setkání byly také každoročně pořádané poutě na Vranov a do Křtin. Sbor a farníci se sjížděli po malých skupinkách, po bohoslužbě se scházeli ke

329 Tato setkání nelze časově řadit jen do období šedesátých let, s největší pravděpodobností trvala až do roku 1989.

330 Rozhovor s s Hanou (*1944) a Josefem (*1932) Schmuckovými ze dne 22. 6. 2009, soukromá dokumentace autorky, dále jen: Schmuckovi 22. 6. 2009.

331 M. Široká 16. 10. 2009.

332 Tajné mše se konaly zřejmě jen do smrti otce Z. Konečné v r. 1973. Někteří kněží také postupně dostávali možnost vypomáhat ve farnostech. Z. Konečná 6. 7. 2009.

333 P. F. Fráňa 25. 10. 2009.

334 Kronika farnosti, s. 8.

335 M. Šuláková 27. 7. 2009.

336 Srov. Kronika farnosti, s. 7, 9 a 19.

337 Tato mše není totožná s nynějším mešním ordináři (503). P. Karel Bříza, který se znal s vedoucím sboru Zdeňkem Hejlem, ji složil zvlášť pro zdejší farnost. L. Ševčík 2. 3. 2010.

společnému posezení a občerstvení.³³⁸

Změny v liturgickém slavení

Od ledna roku 1961 z rozhodnutí papeže Jana XXIII. došlo k těmto změnám v liturgickém slavení: před sv. přijímáním se neříká Confiteor, na konci mše sv. se uděluje požehnání. Ze mše sv. je vyloučeno vše neliturgické, proto lze zpívat jen mešní písně a při tichých mších se nelze společně modlit sv. růženec, jak tomu doposud bylo. Od dubna se při těchto mších recituje ordinárium.³³⁹

P. Antonín Uher (1963-1966)

P. Antonín Uher byl ustanoven duchovním správcem zdejší farnosti od 1. srpna 1963, na faru se přestěhoval z Kuřimi.³⁴⁰ Lidem ochotně pomáhal, obstaral, co bylo potřeba, měli ho rádi.³⁴¹ V roce 1966 byl zbaven státního souhlasu po nešťastné události s mladou ženou, která jej neustále pronásledovala a citově vydírala.³⁴² Po přibližně dvou letech se P. A. Uher mohl ke kněžské službě vrátit, již ale mimo Brno.³⁴³ Místo jeho dalšího působení není známé.

Liturgická reforma

V době působení P. Uhra došlo v životě farnosti k několika podstatným změnám. Od listopadu 1963 mohla být sloužena mše sv. o prvním pátku v měsíci i večer, v 18:00 hod. Ranní mše svatá ve všední dny byla sloužena již jen v 6:30 poté, co P. Kraus začal vypomáhat v kostele u sv. Michala. Nejdůležitější změnou se stala úprava liturgie v duchu závěrů 2. vat. koncilu, oznámená v oběžnících Kapitulní konzistoře v roce 1964: čtení z Písma svatého v českém jazyce; zvolání lidu (např. „Chvála tobě, Kriste“); kázání po evangeliu; při sv. přijímání na slova kněze „Corpus Christi“ odpovídají věřící „Amen“; oddavky ve mši svaté; kremace věřícím povoleny (pokud nejsou vyjádřením nenávisť vůči katol. náboženství), církevní obřad rozloučení možný i v krematoriu. Další změny v liturgickém slavení farnosti přinesl rok 1965. Byl pořízen nový obětní stůl a umístěn na šestidílném pódiu před presbytář. Kněz začal sloužit mši svatou tvář k lidu. Nově se zapojili do bohoslužby laici. Lektor četl u ambónu epištolu, graduale, přímluvy, antifonu k přijímání.³⁴⁴

338 M. Šuláková 27. 7. 2009.

339 Srov. *Pamětní kniha farnosti Brno-Židenice-Juliánov*, c. d., s. 17.

340 Srov. *Kronika farnosti*, s. 9.

341 M. Šuláková 27. 7. 2009.

342 Žena v jeho přítomnosti požila jed, přes okamžitou lékařskou pomoc zemřela. O této události hovoří dva z oslovených farníků, P. F. Fráňa a p. M. Šuláková.

343 P. F. Fráňa 25. 10. 2009.

344 Srov. *Kronika farnosti*, s. 14.

Obr. 38: Po bohoslužbě. Vzadu P. A. Uher, před ním J. Adámek. (Foto 1963)

Opravy kostela a úpravy interiéru

Hned v říjnu, krátce po příchodu P. Uhra, byla opravena podlaha ve věži kostela. O Vánocích již osvětlovaly presbytář další reflektory, do výklenku nad svatostánkem byla umístěna soška Ježíška.³⁴⁵ Opravy pokračovaly v dubnu dalšího roku (okapy, odpady na faře a v kostele). V létě byly zakoupeny tři plyšové běhouny k hlavnímu oltáři, na zimní období pořízeny k bočním vchodům dva fialové závěsy. V Mariánské kapli byly nainstalovány dva reproduktory, sochu Panny Marie pro májové pobožnosti věnovala paní M. Kučerová z Heinrichovy ulice. Na konci roku 1964 se uskutečnila oprava varhan a výmalba zadní stěna kostela. V roce 1965 bylo na věž namontováno bicí zařízení odstraněné za války,³⁴⁶ byla odborně opravena a vyčištěna okna, vymalován celý kostel, v roce následujícím opravena střecha fary. Všechny náklady včetně pořízených mešních rouch z velké části hradili svými finančními dary farníci.³⁴⁷

345 Byla zapůjčena z Kuřimi. Na příští Vánoce slíbil pořídit dřevěnou sošku řezbář z ul. Tichého pan J. Střelec. Svůj slib splnil. Srov. Kronika farnosti, s. 10, 12.

346 Srov. tamtéž, s. 13. Hodiny měly odbijet čas po 15 min. Nikdo z oslovených farníků si na odbijení hodin nevzpomíná nebo ani neví, že takové zařízení existovalo.

347 Srov. tamtéž, s. 13.

P. Karel Onuca (1966-1967)

P. Karel Onuca, velmi hodný, srdečné a otevřené povahy, byl ustanoven administrátorem farnosti 1. listopadu 1966.³⁴⁸ Nepocházel z městského prostředí, necítil se zde dobře. Říkal: „Působil jsem na vesnici, tam se také hodím.“³⁴⁹ Sám zažádal o přeložení, ale nakonec toho litoval, na farnost a věřící si zvykl.³⁵⁰ V letech 1968-1999 působil opět v Bulharech ve farnosti Podivín, kde pravděpodobně i zemřel.³⁵¹

P. František Fráňa a tábor Amerika

V době krátkého působení P. Onuci dokončoval svá tajná teologická studia P. František Fráňa. Povolání ke kněžství cítil již v raném dětství, studovat mu však nebylo umožněno. Při zaměstnání začal teologickou přípravu nejdříve s redemptoristou P. Janem Zemánkem, po jeho zatčení pokračoval v samostudiu pod vedením P. Stanislava Krátkého, P. Dominika Pecky a dalších. O jeho kněžském svěcení v roce 1968 nevěděli ani rodiče.³⁵²

Dalším téměř neuskutečnitelným snem P. Fráni bylo založit katolický tábor. „Mou bolestí v té době byly prázdniny. Děti neměly kam vyjet, jedinou možností pro rodiče bylo poslat je do pionýrského tábora,“ P. Fráňa v rozhovoru popisuje, jak tábor vznikl. Zpočátku jezdil s pěti, šesti dětmi do Jeseníků, kde měli levně pronajatou půdu. S turistickými stany zakoupenými F. Fránou přes týden putovali po hřebenech, na neděli se vraceli domů. Děti přibývalo, přeprava zavazadel byla čím dál obtížnější. Hledali tedy nějakou vhodnou budovu. V roce 1967 mu jeden známý poradil osamocený objekt v Klášterci nad Ohří.³⁵³ Prvního tábora se zúčastnilo asi třicet pět dětí. V roce 1968 jich bylo již kolem šedesáti. Postupně se všechno zdokonalovalo, počet dětí narůstal.³⁵⁴ Dnes se zde během několika prázdninových turnusů vystřídá na pět set účastníků.³⁵⁵

„Pro koho je tábor? Není pro všechny děti. Je jen pro ty, které se jednoznačně rozhodly pro dobro, konat dobro, šířit dobro (...). Jejich příklad v kontextu s celým táborovým životem má tvořit třeba jen malý, ale přece potřebný vklad k ozdravení společnosti dnešní doby.“³⁵⁶

Za přínos v oblasti mezilidských vztahů byla P. Františku Fráňovi 29. září 2008 udělena hejtmanem Stanislavem Juránkem Cena Jihomoravského kraje, 28. října 2010 za zásluhy o stát v oblasti výchovy a školství prezidentem republiky Václavem Klausem udělena Medaile za zásluhy III. stupně.

348 Srov. *Kronika farnosti*, s. 17.

349 L. Ševčík 2. 3. 2010.

350 M. Šuláková 27. 7. 2009.

351 Zdroj: *Dějiny kostela*. [online]. 2004 [cit. 2009-12-11]. Dějiny kostela. Dostupné z WWW: <<http://www.farnostpodivin.host.sk/historek.htm>>.

352 Tajná formace, studia, svěcení kněžská i biskupská, tajné přednášky a setkání, to vše od počátku 50. až do konce 80. let spadalo pod pojem „skrytá církev“. Kolem F. M. Davidka se na Moravě formuje po r. 1964. V letech 1967-1987 F. M. Daviděk vysvětlil na biskupa např. Ivana Ljavince, Stanislava Krátkého (světitel P. F. Fráni, pozn. autorky), Jiřího Pojera, Jiřího Krpálka, Václava Razika. Srov. FIALA, PETR – HANUŠ, JIŘÍ. *Skrytá církev. Felix M. Daviděk a společenství Koinótés*. CDK, Brno 1999, s. 21nn.

353 Se zakoupením finančně vypomohl J. Adámek (uvádí v rozhovoru paní M. Malůšková), F. Havelka a jeho bratr (uvádí v rozhovoru paní Z. Konečná).

354 P. Fráňa byl hlídán, často volán k výslechu, policie několikrát tábor kontrolovala, ale vše se stihlo uklidit. Byli připraveni, tábor se prezentoval jako sportovní. Z. Konečná 6. 7. 2009.

355 P. F. Fráňa 25. 10. 2009.

356 FRÁŇA, František. Slovo na úvod. In: *Zpravodaj střediska Radost AD 2007*, s. 4.

C. Od pražského jara po sametovou revoluci

Uvolnění politické situace ve společnosti v období pražského jara vedlo k velkému oživení i v náboženském životě. Do diecézí se vrátili internovaní biskupové (Štěpán Trochta, Josef Hlouch, Karel Skoupý), byly obnoveny poutě, lidové misie.³⁵⁷ Na Velehradě vzniklo Dílo koncilové obnovy, u jehož počátků měli významné postavení kromě kněží (O. Mádr, A. Mandl, J. Zvěřina) katoličtí intelektuálové (např. V. Vaško, V. Frei, J. Němec).³⁵⁸ Doba relativní svobody se projevila i ve farnosti sv. Augustina. Neměla však dlouhého trvání, normalizace náboženský život znovu potlačila.

P. Josef Vítek (1968-1974)

S platností od 16. 1. 1968 nastoupil do farnosti jako její nový duchovní správce P. Josef Vítek, původním povoláním učitel, do té doby působící jako kooperátor na Starém Brně.³⁵⁹ Na své působení ve farnosti sv. Augustina a zdejší farníky velmi rád vzpomíná. Dosud má v paměti Vechetovy, Munzarovy, rodinu Širokých, Štrosovu a další.³⁶⁰ P. Vítek se hodně věnoval mládeži. S chlapci jezdil na hory (do Tater, do Alp), hrával s nimi volejbal, do společných aktivit zapojoval i děvčata. S největší pravděpodobností právě pro přílišnou oblibu u mladé generace byl v roce 1974 přeložen do farnosti Brno-Komín, kde dosud žije a podle potřeby vypomáhá v kostele sv. Maří Magdalény.

Obnova náboženské svobody

P. Josef Vítek do farnosti přišel v době, kdy pastorační činnost kněží nebyla ničím a nikým omezována. Změna poměrů se projevila velkým nárůstem dětí přihlášených do náboženství,³⁶¹ děti, které přistupovaly k prvnímu sv. přijímání, do kostela začali chodit a dávali děti pokřtít i lidé, o kterých by se to nepředpokládalo.³⁶² Velkou radost a nadšení prožívali spolu s davy lidí farníci při uvítání brněnského biskupa ThDr. Karla Skoupého z internace v květnu roku 1968.³⁶³ Manifestací víry se stala pouť na Velehrad a Svatý Hostýn, věřící se na ni vydali v pěti autobusech. Velkou událostí se slavnostním průvodem a družičkami byla v roce 1971 primice, první od posvěcení kostela, P. Zdeňka Chylíka a o rok později P. MUDr. Oty Opálky.³⁶⁴

357 Srov. BALÍK, S. – HANUŠ, J., c. d., s. 219.

358 Srov. BOHÁČ, Z., *Atlas církevních dějin ...*, c. d., s. 37. Založení se zúčastnila i skupina laiků kolem Mečislava Razika, významné katol. osobnosti na Moravě. Do skupiny kromě např. R. Perky, M. Krejčíře, R. Malého, J. Kamana patřil i Josef Adámek. Srov. Palčivá sociální otázka. Rozhovor s Cyrilem Martinkem a Josefem Kamanem. In: HANUŠ, J., *Mezi tradicí...*, c. d., s. 181-184.

359 Kronika farnosti, s. 17.

360 Rozhovor s P. Josefem Vítkem (*1935) ze dne 13. 12. 2010, soukromá dokumentace autorky, dále jen: P. J. Vítek 13. 12. 2010.

361 Výuka již mohla probíhat i mimo školu, vyučovali nejen kněží, ale i laici katecheté, přihlášky se odevzdávaly farnímu úřadu, ne ředitelství školy. Srov. BALÍK, S. – HANUŠ, J., c. d., s. 219.

362 Rozhovor s Marií (*1933) a Josefem (*1932) Šťavíkovými ze dne 14. 7. 2010, soukromá dokumentace autorky.

363 Biskup Skoupý byl po r. 1948 nejdříve izolován ve své rezidenci, v r. 1953 internován v Žernůvce u Tišnova. Po návratu v roce 1968 stál v čele diecéze až do své smrti 22. 2. 1972. Srov. Kol. autorů, *Brněnská diecéze ...*, c. d., s. 19-20.

364 *Kronika farnosti*, s. 17-18. P. Z. Chylík, člen kongregace saleziánů, zemřel r. 1987. P. MUDr. O. Opálka, v Brně nazývaný „svatým diabetikem“, byl na řadu let odsouzen. Po propuštění vystudoval teolog. fakultu, vysvěcen na kněze byl v 57 letech. „Mnozí, kteří měli tu čest jej poznat, jej dnes skutečně považují za svatého“. Srov. Přítel filozofie a krásné literatury. Rozhovor s Martou Munzarovou.

*Obr. 39: Novokněžské požehnání P. O. Opálky 1972.
Druhý zleva Jiří Cajzl (na kněze vysvěcen r. 1978), za ním P. J. Vitek,
vpravo P. Z. Chylík.*

Obr. 40: První svaté přijímání dětí 1968.

Další změny v liturgickém slavení

Od 28. září 1968 bylo v brněnské diecézi dovoleno užívání mešního kánonu v české řeči.³⁶⁵ Kostel sv. Augustina byl jedním z prvních kostelů v Brně, kde se liturgie v českém jazyce začala sloužit. Podle slov manželů Schmuckových byla tato změna jimi i zdejšími věřícími ochotně a s povděkem přijata. „Já jsem velice vděčná za to, že mši svate rozumím, že co slyším, to vnímám. Pán Bůh zaplať za rodný jazyk,“ říká v rozhovoru paní Hana Schmucková, která zpívala v kostele latinskou mši od svých osmi let.³⁶⁶ Nového ducha do bohoslužeb vnesl rytmickými písněmi sbor mladých, k důstojnému slavení přispělo i pět mužů choralistů.³⁶⁷ Změnu v nedělních bohoslužbách přinesl rok 1969, kdy byla povolena večerní mše svatá.³⁶⁸ Stálou varhanicí se v roce 1971 stala Anna Holíková.³⁶⁹

Zázemí P. J. Vítkovi na faře tvořili rodiče. Paní z farnosti chodily za maminkou, farníci a přátelé zase na nedělní posezení s jeho tatínkem, penzionovanými P. Matyášem a P. Krausem.

P. Vítek se znal s biskupem skryté církve F. M. Davidkem. Kontakt s ním přerušil po konferenci v Kobeřicích v roce 1970 pro jeho návrh „postavit Řím před hotovou věc světít ženy“.³⁷⁰

Z prací v kostele se v roce 1968 podařilo vybudovat elektrické vytápění, příliš se však neosvědčilo. V letech 1969-71 byly vyměněny staré rozvodné desky elektrického vedení, nově instalováno elektrické vedení na věž, doplněny hromosvody na kostel a faru.³⁷¹

Založení místní organizace ČSL

Zásluhou dr. Stanislava Zháněla byla ve farnosti v roce 1968 obnovena místní organizace ČSL. Získal pro tuto myšlenku řadu farníků, ale s návratem starých pořádků mnozí ze strany vystoupili s tím, že „se stejně nedá nic dělat“. Lidová strana až do roku 1989 pořádala ve škole na Lerchově ul. asi dvakrát do roka, pod záminkou schůze strany, přednášky s náboženskou tematikou přístupné i lidem z farnosti, pan Josef Šumbera pod hlavičkou lidové strany organizoval poutní zájezdy.³⁷²

Josef Adámek a družstvo Logos

Myšlenkou vydávat a šířit křesťanskou literaturu se pan Josef Adámek zabýval již dříve. Šance se naskytla v období pražského jara. Pro svůj úmysl získal několik přátel, vznik tiskařského družstva podpořil i kardinál Trochta. Za pomoci finančních darů a bezúročné půjčky byl zakoupen tiskařský stroj a ustavující schůzí družstva Logos v březnu roku 1969 mohla začít jeho bohatá činnost. Družstvo Logos, v té době jediná tiskárna s náboženskou tematikou, pracovalo pro tři nakladatelství: *Vyšehrad*, *Charitu* a *Avicenum*. Brzy vznikla pobočka se samostatnou tiskárnou v Olomouci, další byla plánována v Hradci Králové. První velkou zakázkou se stala encyklika papeže Pavla VI. *Humanae vitae*, které bylo vytištěno 12 tisíc kusů. Největším úspěchem se stal tisk nového pokoncilního misálu: „Bylo to deset tisíc krásných vázaných liturgických knih s pozlaceným řezem.“ Velkou zásluhu na tom měli nadšení a obětaví spolupracovníci

365 Srov. BA, LÍK, S. – HANUŠ, J., c. d., s. 288.

366 Schmuckovi 22. 6. 2009.

367 P. J. Vítek 13. 12. 2010. Pravděpodobně to byli pozdější Losmanovci.

368 M. Šuláková 27. 7. 2009.

369 Kronika farnosti, s. 18.

370 P. J. Vítek 13. 12. 2010. Hlasování 60 delegátů bylo nerozhodné, přesto v dalších dnech ke svěcení došlo. Srov. také: FIALA P., HANUŠ J., *Skrytá církev...*, c. d., s. 101-104.

371 Kronika farnosti, s. 14, 18.

372 J. Šumbera 27.10. 2010.

z Prahy, Brna, Prostějova a zejména z řad maminek ve farnosti, které doma tiskoviny dávaly dohromady. Česká církev tak mohla, jako jedna z prvních, od listopadu 1969 začít s novým mešním řádem.³⁷³ „Družstvo Logos v letech 1969-1970 vydalo na 600 tisíc publikací a 1,5 mil. grafických listů.“³⁷⁴ Příkaz k likvidaci přišel v červnu roku 1971.³⁷⁵

Josefu Adámkovi byla 28. října 1999 prezidentem Václavem Havlem za zásluhy o Českou republiku udělena Medaile za zásluhy I. stupně.

P. Bohumil Pavlů (1974-1990)

Po odchodu P. J. Vítka byl administrátorem ve farnosti sv. Augustina od 1. 5. 1974 ustanoven P. Bohumil Pavlů, dosavadní kaplan u sv. Jakuba a dómský farář.³⁷⁶ P. Pavlů službu duchovního správce, jak ze záznamů ve farní kronice i vzpomínek pana Ševčíka vyplývá, konal velmi svědomitě. P. Pavlů odešel z farnosti v létě roku 1990.³⁷⁷ Zasloužený odpočinek trávil ve svém rodišti v Telči, zemřel v Dačicích v roce 2004.

Z farní kroniky

V roce 1975 farnost slavila výročí 40ti let od posvěcení kostela.³⁷⁸ Zazpíval při ní starobrněnský sbor pod vedením M. Příhody. V témže roce přijalo na Petrově šest farníků svátost biřmování, ke svatému přijímání přistoupilo poprvé šestnáct dětí

Rok 1976 se nesl ve znamení instalace nových trojmanuálových koncertních varhan, na které farníci přispívali v pravidelných sbírkách již od roku 1974. V květnu začalo osazování píšťal a ladění. Přítomní odborníci označili jejich zvuk za nejkrásnější v Brně. Slavnostní svěcení se konalo za účasti kapitulního vikáře preláta Ludvíka Horkého 27. června. V září téhož roku přijalo svátost biřmování pět členů farního společenství.

25. června 1978 se mohli věřící radovat z dalšího novokněze pocházejícího z farnosti, v brněnské katedrále přijal kněžské svěcení Jiří Cajzl. Mši svatou s udělováním novokněžského požehnání sloužil v kostele sv. Augustina o slavnosti sv. Petra a Pavla 29. června. Další významnou událostí pro farnost a celou církev se stala po smrti papeže Pavla VI. volba papeže nového. Albino Luciani - Jan Pavel I., po třiceti třech dnech pontifikátu podlehl srdeční mrtvici. Volba Karola Wojtyly, prvního slovanského papeže v dějinách církve, byla přijata celým světem s velkými nadějemi. Ve farnosti se děkonná bohoslužba za Jana Pavla II. konala 22. října.

373 Srov. HAVLÍČKOVÁ, HELENA. *Dědictví. Kapitoly z dějin komunistické perzekuce v Československu 1948-1989*. Votobia/Poznáni, Olomouc 2002, s. 278-281. H. Havlíčková r. 1971 emigrovala s manželem a 4 dětmi do Francie, kde deset let poté začala organizovat skupinu s názvem Famille na podporu rodin českých katolíků pronásledovaných režimem. Za dlouholetou pomoc církvi v socialistickém Československu v květnu r. 2009 převzala z rukou olomouckého arcibiskupa Jana Graubnera čestnou medaili sv. Jana Sarkandra. Srov. Medaile za knihu, pomoc a partnerství.

In: *Katolický týdeník* 23/2009, s. 8. H. Havlíčková před emigrací bydlela na ul. Grohově, patřila do zdejšího farního společenství. (V rozhovoru uvádí M. Malůšková)

374 „Bylo to skvělé dílo, které Pán pro nás připravil. Já jsem byl jen prostředníkem.“ Rozhlasový pořad s panem Josefem Adámekem (1914-2002) vysílaný Radiem Proglas 28. října 1999.

375 I přes zákaz pokračovalo družstvo Logos ve své činnosti. V roce 1979 oznámila rozhlasová stanice Hlas Ameriky, že „... při policejní razii v kruzích katolické opozice byla objevena tajná tiskárna. Mimo kněží otce Smahela a Lízny bylo zatčeno i pět laiků: Adámek, Krumpholc, Odstrčil, Razik, Vlček.“ Při soudu konaném v září 1981 v Olomouci byl Jan Krumpholc odsouzen na 3 roky vězení, Rudolf Smahel na 2 roky, Josef Vlček, František Lízna, Josef Adámek na 20 měsíců, Jan Odstrčil na 10 měsíců. Vše bylo zabaveno. Srov. HAVLÍČKOVÁ, H., *Dědictví. Kapitoly...*, c. d., s. 338-340.

376 Srov. Kronika farnosti, s. 19nn.

377 Srov. Kronika farnosti, s. 91.

378 Následující text srov. tamtéž, s. 22-83.

V roce 1981 v kostele sv. Tomáše přijaly tři děti z farnosti poprvé sv. přijímání.

V roce 1987 nečekaně zemřel p. Josef Hetmer. Služby kostelníka se ujal p. Josef Schmuck, který zde již od r. 1968 vypomáhal. O slavnosti Letnic přijalo na Petrově svátost křesťanské dospělosti 12 biřmovanců. Farníci se s duchovním správcem P. Pavlů vydali dvěma autobusy na pouť do Kostelního Vydří. Při příležitosti vyhlášeného Roku bible se ve farnosti konaly každé pondělí večer Biblické hodiny.

V roce 1988 další farní pouť směřovala do Šaštína a Mariánského údolí u Bratislavy, roku 1989 do Tasovic, rodiště sv. K. M. Hofbauera.³⁷⁹

Předcházející heslovitý výčet je pouze zlomkem toho, co zápisy ve farní kronice uvádějí. Ještě nebyly zmíněny různé opravy nebo úpravy, které z podnětu P. Pavlů byly vykonány: např. instalace topných těles (1978), pořízení nových lavic do kaple Panny Marie (1980), nátěr veškerých lavic, židlí, zpovědnic, dveří a varhan (1982), nabarvení omítky kostela (1984), montáž topení do lavic (1985), odborné čištění oken v presbytáři (1987), náhrada původních visutých lamp novými svítidly (1988).

Obr. 41: Pout' do Šaštína 1988. V první řadě třetí zprava P. B. Pavlů.

Věřící a doba normalizace

P. Pavlů přišel v době, kdy normalizace opět uzavřela věřící do kostelů. Možná to byl jeden z důvodů, proč se ve farnosti tolik ujala záliba ve sborovém zpěvu. P. Pavlů hudební produkci velmi podporoval. Obstarával notový materiál, vypomáhal při nácvičce, sám zpíval.³⁸⁰ Obnovený chrámový sbor³⁸¹ vedl p. Hejl, přibližně od r. 1977 prof. Krška. Na zejména latinská moteta se zaměřovali tzv. Losmanovci (p. Lossmann, p. Ševčík, p. Vecheta), dětský sbor, který zpočátku vedl p. Kalousek, později p. Malůšek, se zapojoval

379 Farní poutě k bl. Zdislavě do Jablonného v Podještědí organizoval pan J. Adámek. Schmuckovi 22. 6. 2009.

380 L. Ševčík 29. 10. 2008.

381 Sbor pravděpodobně zanikl s odchodem P. F. Krause.

zejména o Vánocích zpěvem koled. Po celou dobu působení P. Pavlů je farní kronika zaplněna výčtem děl mnoha významných hudebních skladatelů (Mozart, Beethoven, Haydn, Schubert, Dvořák, Janáček aj.), která při různých slavnostních příležitostech v kostele zazněla. Častými sólisty z řad farníků byli p. Ševčíková, p. Holíková, p. Richter a p. Kyas, vícekrát zde hostoval Richard Novák, člen opery Národního divadla v Brně.³⁸²

Družstvo Logos přes zákaz činnosti kromě mnoha titulů samizdatové literatury napomohlo k vydání nového varhanního doprovodu ke kancionálu. V letech 1978-1979 jej připravila k tisku v České katol. charitě zaměstnaná paní Věra Ševčíková.³⁸³ P. Karlem Cikrlem tužkou předepsaný varhanní doprovod notu po notě sázela pomocí podomácku zhotovených kovových tyčinek. „Nota naspodu se musela natřít barvou, opatrně, aby se nerozpila, ťuknout kladívkem, aby byla tam, kam patřila. Dnes už si neumím představit, jak bych to dělala.“ Ofotografované a zmenšené listy se nosily k tisku na Zelný trh. „Všechno bylo tajné, kdo to tiskl, jsme nevěděli.“³⁸⁴ Varhanní doprovod byl v Charitě vydán v roce 1980.

Obr. 42: Pomůcka k sázení not.

Ke konci sedmdesátých let a v letech osmdesátých se výrazněji začala ve farnosti projevovat mladá generace. Sbor založený p. Malůškem, původně tvořený dětmi i z jiných částí Brna, zpíval v kostele jen o Vánocích. Přes rok děti jezdily s lidovými písničkami do domovů důchodců, kostelů a jiných farností v Brně i mimo něj. V roce 1978 vznikl již sbor složený pouze z farní mládeže.³⁸⁵ Kromě pravidelného účinkování při bohoslužbách také oni jezdili zpívat po různých místech Moravy. Mladí se kromě toho scházeli při promítání filmů s náboženskou tematikou, někteří svůj protirežimní postoj vyjadřovali účastí na demonstracích, koncertech. Podpis Charty 77 a členství ve Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) stál jednoho z nich ztrátu domova: Po výhrůžkách a opakovaných fyzických útocích se rozhodl emigrovat.³⁸⁶

V roce 1985 byl tajně biskupem Stanislavem Krátkým vysvěcen na kněze Přemysl Krejčí z Heinrichovy ulice, který jako lékař pracoval v nemocnici na Žlutém Kopci. Zemřel brzy po vysvěcení.³⁸⁷

V třípokojovém bytě na nám. Míru se pravidelně scházely skupiny kolem dvaceti lidí, které diskutovaly o politické situaci, řešily náboženské otázky, kněží zde pro různé skupiny věřících - maminky, kněze apod. - vedli víkendové duchovní obnovy. Nebylo to jediné místo, kde se farníci setkávali, aby se vzájemně povzbudili a posílili ve víře.

382 Srov. Kronika farnosti, s. 19nn.

383 K zaměstnání jí napomohl Václav Vaško, ten také zařídil vydání varhanního doprovodu. Rozhovor s paní Věrou Ševčíkovou (*1928) ze dne 12. 7. 2010, soukromá dokumentace autorky.

384 Tamtéž.

385 Rozhovor s paní Miladou Malůškovou roz. Adámkovou (*1966) ze dne 15. 2. 2010, soukromá dokumentace autorky.

386 Stanislav Adámek emigroval do Rakouska v roce 1983. Rozhovor s paní Miladou Malůškovou ze dne 28. 7. 2009, soukromá dokumentace autorky.

387 Srov. FIALA, P. – HANUŠ, J., *Skrytá církev...*, c. d., s. 177. Další údaje viz: L. Ševčík 29. 10. 2008.

Předcházející stránky ze života farnosti sv. Augustina napovídají, jak v české a moravské katolické církvi probíhala léta normalizace. Co ještě bylo pro tuto dobu charakteristické? Teror byl sice podstatně mírnější (tresty smrti již ne, rozsudky max. do šesti let), psychologicky však byla situace horší. Lidé byli vystaveni většímu nebezpečí klamu a manipulace. U věřících se podařilo se vytvořit atmosféru, že pokud budou „jenom“ plnit své náboženské a pracovní povinnosti, nemusí se obávat represí. (To ovšem neplatilo např. pro učitele). Tvrdá kádrová politika vyvolávala strach o existenci. Odpor věřících vůči režimu oslabovali také kolaborující kněží v organizaci Pacem in terris (členy byli i biskupové Vrana a Feranec).³⁸⁸

Souběžně s církví „veřejnou“ dál působila církev „skrytá“,³⁸⁹ o jejíž činnosti a vůbec o dění v církvi byli věřící informováni prostřednictvím cyklostylovaných občasných. K veřejnému projevu odporu vůči režimu došlo na známé velehradské pouti v roce 1985. Velké množství věřících - přes všechna dopravní omezení – se shromáždilo u sv. Víta v Praze u příležitosti svátku bl. Anežky České v březnu roku 1988. Pod její ochranou právě probíhal první rok Desetiletí duchovní obnovy, duchovní přípravy na svatovojtěšské milénium.³⁹⁰ Nového jara se národ dočkal krátce po jejím svatořečení v Římě 13. listopadu 1989.

Rok 1989

Rok 1989 zahájila farnost 1. ledna slavností Matky Boží Panny Marie, při které vánoční mši J. J. Ryby „Hej, mistře“ poprvé dirigoval za nemocného prof. Kršku p. Kyas. Rok pokračoval v obvyklém běhu. Nikdo v zemi nepředpokládal, i když určité náznaky zde již byly, že by mohla nastat tolik očekávaná změna. Události listopadu 1989 ukončily v historii českého národa období nesvobody, útlaku a politické zvlů. Děkovná bohoslužba 31. prosince byla v kostele sv. Augustina sloužena i za prezidenta Havla, „aby řídil osud našeho národa k časnému i věčnému blahu.“³⁹¹

388 Srov. „Nadále držím svou koncepci «křesťanského státu»“. Rozhovor s Radomírem Malým. In: HANUŠ, J., *Mezi tradicí a reformou...*, c. d., s. 144-45.

389 Skrytou církví rozumíme na státu nezávislé církevní struktury, které se vytvářely jako doplnění či alternativa oficiálně povolených církevních institucí a náboženských činností. Její utvoření umožnily tzv. „mexické fakulty“. Byly to různé úlevy z Kodexu církevního práva, což znamenalo, že některé pravomoci papeže byly přeneseny na biskupy nebo i z biskupů na kněze pro případ, kdyby státní moc znemožnila kontakt biskupů se Svatým stolcem. Srov. VAŠKO, V., *Dům na skále/1*, c. d., s. 93.

390 Program Desetiletí duchovní obnovy byl kard. Tomáškem a jeho spolupracovníky z řad kněží, řeholníků i laiků (mezi ně patřili i manželé Adámkovi) připravován od 80. let. Srov. FIALA P., HANUŠ J., *Skrytá církev...*, c. d., s. 204.

391 Kronika farnosti, s. 88.

V. NOVÝ ZAČÁTEK. OBDOBÍ 1990-2012

A. Rok 1990-2005

Změny ve společnosti přinesly novou šanci i církvi, mohla znovu začít veřejně působit. Brněnská diecéze zakusila první plody demokracie 14. února 1990, kdy byl jmenován jejím biskupem ThLic. Vojtěch Cikrle.³⁹² V dubnu téhož roku se celý národ těšil z první historické návštěvy hlavy katolické církve, papeže Jana Pavla II.

Farnost uvítala nového brněnského biskupa 5. 5. 1990 při příležitosti 55. výročí posvěcení kostela. Krátce nato posvětil nový zvon nazvaný Panna Maria Královna míru prelát Ludvík Horký.

Duchovní správa, kněží a řeholní společenství ve farnosti

P. Miloslav Kabrda, SDB, v pořadí sedmý duchovní správce, do farnosti sv. Augustina nastoupil 1. srpna 1990. Přišel z Lipníku u Hrotovic, kde spravoval farnost tři roky, jako kaplan předtím působil na Starém Brně a v Telči.³⁹³ P. Kabrda si brzy získal věřící upřímným zájmem, vstřícností a ochotou vždy pomoci. Pod jeho duchovním vedením vyšli z farnosti kněží a řeholníci: v roce 1995 Jan Piler (jeho bratr Petr Piler přijal kněžské svěcení v roce 1990), Ing. Leo Červenka a v roce 2002 MUDr. Karel Rozehnal. Do noviciátu řádu trapistů v Sept Fons (Francie) v roce 1995 nastoupil Michal Slezák, v roce 1999 zde přijal hábit Tomáš Grůza. P. Kabrda se kromě péče o farníky staral o duchovní růst účastníků jím vedených exercicií na Velehradě–Stojanově, duchovní službu nemocným Hospice svaté Alžběty v Brně poskytoval po dobu dvou let³⁹⁴

Brzy po svém příchodu P. Kabrda upravil liturgický prostor.³⁹⁵ Oltář byl přesunut do presbytáře, socha Panny Marie do kaple Božího hrobu, odstraněna byla odstraňována mřížka dělicí loď od presbytáře. Další úpravy se týkaly již jen potřebných prací: instalace úsporných světel v roce 1996, výmalba celého kostela, umytí a nátěr oken, napuštění stropů, umístění mramorových desek nad radiátory, vyčištění a oprava varhan, oprava střechy – to vše v roce 1997. Nový zvon Sv. Monika (umíráček) o váze 230 kg z dílny Marie Tomáškové-Dytrychové z Brodku u Přerova byl posvěcen P. Kabrdou v roce 2002. Ve věži kostela jsou tak nyní tři zvony: Svatý Josef (původní zvon o ladění a^1 o váze 475 kg), Panna Maria Královna míru (fis^1 , 850 kg) a Svatá Monika (d^2 , 230 kg).³⁹⁶

Ing. P. Petr Chovanec, SDB, sloužil ve farnosti jako kaplan v roce 1992 pouhé čtyři měsíce, než byl vyslán ke studiu sociální komunikace na Saleziánskou univerzitu

392 Kronika farnosti, s. 96. Biskupské svěcení přijal 31. 3. 1990 v katedrále sv. Petra a Pavla z rukou arcibiskupa Mons. Františka Vaňáka.

393 Tamtéž, s. 90-91.

394 Rozhovor s P. Miloslavem Kabrdou ze dne 13. 3. 2010, soukromá dokumentace autorky, dále jen: P. M. Kabrda 13. 3. 2010. Do kláštera vstoupili i další mladí muži, kteří se s trapistickým řádem prostřednictvím P. M. Kabrdy seznámili. On sám v Sept Fons strávil několik měsíců v r. 1995.

395 Srov. Kronika farnosti, s. 91nn.

396 Srov. HUBÁČKOVÁ, B., c. d., s. 15.

v Římě. Druhý kaplanem k 1. 9. 1992 byl jmenován *Ing. P. Pavel Kolář*, od roku 1995 působící jako rektor kostela Sv. Rodiny. Ve farnosti vypomáhá dosud, kromě toho se od roku 2000 věnuje vězeňské duchovní službě.³⁹⁷

V roce 1995 byl jmenován kaplanem místo P. Koláře *Ing. P. Martin Holík*, do té doby duchovní správce farnosti Brno-Žebětín. Jeho úkolem bylo připravit vysílání křesťanské rozhlasové stanice Radio Proglas.

Na ul. Wolkrově v letech 1985-1994 vlastnila dům *Kongregace milosrdných sester sv. Karla Boromejského (SCB)*. Její členky a čekatelky pracovaly ve zdravotnických zařízeních, některé studovaly. Ke zrušení filiálního domu vedla potřeba kongregace.³⁹⁸

Dům v Masarykově čtvrti krátce před revolucí zakoupila *Kongregace sester sv. Cyrila a Metoděje (SCM)*. Sestry, které se do farnosti vrátily po 40ti letech, působily v sociální oblasti, v době totality vyučovaly náboženství v rodinách, poté na faře. Od otevření církevních škol zde působí dodnes.

Sestry kontemplativního řádu *Chudé sestry sv. Kláry (OSC)* bydlely v domě odkoupeném od sester boromejek od roku 1995. Po dostavbě kláštera v roce 1997 se přestěhovaly do Soběšic. V témže domě od téhož roku žijí sestry *Kongregace učednic Božského Mistra (PDDM)*. Vedou obchod s devocionáliemi a liturgickými potřebami.

Obr. 43: P. M. Kabrda světlí zvon Sv. Monika.
(Foto 2002)

397 P. Kolář navštěvuje dvakrát týdně věznicu v Kuřimi. Ty, kdo mají zájem, učí náboženství, připravuje ke křtu a sv. přijímání, napomáhá ke konvalidaci církevně neplatných sňatků. Po propuštění je P. Kolář s některými v kontaktu, pomáhá jim zařadit se do běžného života. Rozhovor s P. Pavlem Kolářem ze dne 30. 7. 2009, soukromá dokumentace autorky, a ze 7. 8. 2012, kdy potvrzuje stejný stav. Dále jen: P. P. Kolář 30. 7. 2009 (7. 8. 2012).

398 Zdroj: <http://email.seznam.cz> ze dne 16. 3. 2010, odesílatel Kongregace sester sv. Karla Boromejského. Soukromá dokumentace autorky.

Náboženský život farnosti

Za působení P. Kabrdy došlo k několika změnám v bohoslužbách a pobožnostech.³⁹⁹ K pravidelným bohoslužbám (v neděli v 7:00, v 9:00, v 18:00 hod., ve všední dny v 18:00 hod., na první pátek v měsíci ráno v 7:00 hod.), přibyla od roku 1994 v pondělí v 7:40 hod. školní mše svatá pro žáky a studenty škol zřízených Kongregací sester sv. Cyrila a Metoděje. Smírné adorace, konané od roku 1991 každý pátek a neděli od 15:00 do 17:00 hod., byly v roce 1995 přesunuty na čtvrtek po večerní mši svaté. Pobožnosti křížové cesty s adorací se konaly kromě neděle i v pátek v 15:00 a v 17:00 hod.

P. Kabrda kladl velký důraz na zpěv lidu: „Učíme se všechny písně (...), abychom během tří let uměli zpívat celý nový kancionál.“⁴⁰⁰ Kvalitní varhanní doprovod zajišťovali a vyjma p. I. Hály dosud zajišťují p. Z. Chvíla, p. P. Fiala, p. V. Kyas, p. P. Mach, M. Jakubíček, D. Laudát, často také vypomáhají studenti brněnských hudebních škol. Sbory zpívaly již jen o některých slavnostech, zejména o Vánocích a Velikonocích. Dětský sbor Radost, vedený od roku 1991 prof. P. Kynclem, se s přibývajícím lety stal základem Chrámového sboru mladých u sv. Augustina. Od roku 1994 se o malé předškolní a školní děti starala p. Fialová, v roce 1997 nejmenší děti převzala p. Kallabová. Oba sbory existují dosud, pouze sbor mladých svou činnost v roce 2010 ukončil. Vedení smíšeného sboru se po prof. Krškovi ujal V. Kyas, od roku 2003 jej vedl V. Mareček, řízení od roku 2011 převzal P. Kyncl.

Po vydání Katechismu katolické církve v roce 1995 se jeho výkladu P. Kabrda věnoval pravidelně ve středu po večerní bohoslužbě, v kostele probíhala i příprava bířmovanců a katechumenů. Výuku náboženství po dobu dvou let, než byla otevřena církevní základní škola, na faře vedly sestry z kongregace sv. Cyrila a Metoděje.

Velkým povzbuzením se pro farníky stala dvojí návštěva papeže Jana Pavla II. Na společnou pouť se vydali v roce 1995 do Olomouce (svatořečení bl. Zdislavy a bl. Jana Sarkandra) a v roce 1997 do Hradce Králové.

Pobožnost k uctění památky umučených v Kounicových kolejích

Posvěcením obnoveného kříže na ulici Krondlově v roce 2001 byla zahájena tradice pobožností za umučené v Kounicových kolejích. Každý rok o slavnosti sv. Václava se po mši svaté věřící s knězem a ministranty vydávají průvodem ke kříži, aby zde uctili jejich památku a za ně se pomodlili.⁴⁰¹

Kostel jako místo setkávání

Ekumenické přehlídky chrámových sborů dětí a mládeže

V roce 1991 se ve farnosti konala první ekumenická přehlídka chrámových sborů dětí a mládeže nazvaná Setkání. S touto myšlenkou přišel P. Karel Cikrle, farnost sv. Augustina jako místo uskutečnění navrhl p. Zdeněk Laudát. Manželé Laudátovi se pak po řadu let o organizaci Setkání starali. Přehlídka se nejdříve konala jen v sobotu odpoledne, první za hojně účasti evangelických sborů. Od třetího ročníku začala s organizací vypomáhat Musica sacra.⁴⁰² Přehlídka (od 5. do 10. ročníku dvoudenní) jednotlivých souborů probíhala v kostele a v sále školy na Lerchově ulici. Jednotlivé

399 Kronika farnosti, s. 99nn.

400 Kronika farnosti, s. 92.

401 P. M. Kabrda 13. 3. 2010.

402 Občanské sdružení chrámových hudebníků, které usiluje o zvýšení liturgické a hudební úrovně.

sbory ze vzdálenějších míst - z Ostravy, Ústí nad Labem, Svitav, Čejkovic aj., ubytovaly různé brněnské farnosti. V této době měla přehlídka na pět set účastníků. Setkání dovršoval nedělní slavnostní koncert se závěrečnou společnou skladbou všech zúčastněných, s premiérami skladeb zkomponovaných Zdeňkem Pololáníkem, Petrem Fialou, Pavlem Blatným a Františkem Emmertem přímo pro tuto přehlídku. Hosty jednotlivých ročníků byli např. Richard Novák, Iva Bittová, Josef Gerbrich se Svatomichalskou schólou, Jiří Košík a Lučec, při jubilejním 10. ročníku Jiří Pavlica s Hradišťanem. Častým hostem setkání byl biskup V. Cikrle spolu s primátorem města Brna, pod jejichž patronací se přehlídka konala⁴⁰³

V dubnu 2010 proběhl jubilejní dvacátý ročník, ve farnosti sv. Augustina naposled.

Ekumenické bohoslužby slova

Od poloviny 90. let se kostele sv. Augustina konaly každoroční bohoslužby slova při ekumenickém setkání v Týdnu modliteb za jednotu křesťanů. Přítomni byli kromě katolických duchovních zástupci protestantských křesťanských společenství v Brně. Setkání věřících, přenášena i Radiem Proglas, se nesla v srdečném a přátelském ovzduší.

Varhanní koncerty

Již za působení P. Pavlů kvalitní varhany přitáhly pozornost uměleckých agentur a hudebních škol v Brně. Kostel se stal místem častých varhanních koncertů a mezinárodních festivalů. Jejich počet vzrostl v devadesátých letech až na tři koncerty týdně. Koncerty určitým způsobem farnost zatěžují, ale na druhou stranu, podle slov P. Kabrdy, přivádějí do blízkosti svatostánku, a jsou tak pro mnohé nevěřící příležitostí setkat s Bohem prostřednictvím hudby.

Společenství věřících

Skauti od sv. Augustina

Vznik oddílu sahá až do roku 1982, kdy působil jako 215. oddíl Svazarmu s klubovnou na ul. Havlíčkova 70.

Po obnovení Junáka v roce 1989 se oddíl nejdříve stal součástí střediska v Brně-Bystrci, než se po třech letech rozrostl o další oddíl, a připojením 1. dívčího oddílu tak mohlo vzniknout samostatné středisko s názvem Axinit. Spolupráce s farností začala již za působení P. Pavlů. V roce 1992 P. Kabrda propůjčil skautům k užívání místnost v suterénu farní budovy, která se stala po úpravách jejich klubovnou.

Základní činností oddílu jsou pravidelné schůzky v klubovně, většinou s programem her, které napomáhají rozvíjet schopnosti, dovednosti, sebepoznání. Samozřejmě součástí tvoří výlety do přírody, několikadenní akce o víkendech a prázdninách. Skautský tábor má svoje stálé místo v blízkosti Brzkova nedaleko Přibyslavi, kde mají skauti od roku 1993 vystavěný srub.

Členové oddílu ve farnosti vypomáhají s úklidovými pracemi na faře a farní zahradě, jejich pravidelnou činností je roznášení Betlémského světla o Vánocích, pomoc při kácení a stavění vánočních stromků, tvoří skupiny koledníků při Tříkrálových sbírkách, pořádají sportovní soutěže, veřejné sbírky atd. Skauti také spolupracují s církevní ZŠ, pomáhají zde při různých akcích. Přibližně polovinu členů tvoří děti a mládež z farnosti⁴⁰⁴

403 Srov. <http://email.seznam.cz> ze dne 19. 3. 2010, příloha, odesílatel M. Laudátová. Soukromá dokumentace autorky.

404 Srov. Novák, Martin. *88. oddíl skautů od sv. Augustina*. Písemný záznam z roku 2009, soukromá

V současnosti jsou ve středisku Axinit zaregistrovány čtyři oddíly, k původním třem od ledna 2011 přináležejí 1. oddíl založený v Bílovicích nad Svitavou⁴⁰⁵

Skautská výchova je založena na křesťanských zásadách vyjádřených skautským zákonem, slibem, heslem a denním příkazem. Skauting učí děti a mládež samostatnosti, zodpovědnosti, obětavosti, službě, správnému vztahu k Bohu, k sobě a druhým. V dnešní době relativizace morálních hodnot a ateizace společnosti to rozhodně není málo.

Mariina legie

Mariina legie⁴⁰⁶ byla ve farnosti založena za obětavé pomoci rakouských členů tohoto laického hnutí v roce 1992. Jejím duchovním vůdcem se stal P. Kolář. Členové legie tvoří dvě skupiny: aktivní legionáře (patřil mezi ně např. p. Ševčík a p. Algert, v letech svého působení navštívili na 350 rodin), kteří se soškou Panny Marie Fatimské chodí dům od domu, rozdávají pozvánky k účasti na bohoslužbách, katolické časopisy, literaturu, medailonky Panny Marie, hovoří o náboženství nenásilným, citlivým způsobem, a pomocné legionáře, kteří evangelizaci podporují svými modlitbami. Mariina legie ve farnosti působí dodnes. Má několik členů aktivních a přibližně šedesát legionářů pomocných.⁴⁰⁷ Mariina legie napomohla již několika desítkám lidí k návratu do církve⁴⁰⁸

Farní charita

Na podnět P. Kabrdy se brzy ve farnosti našli lidé ochotní ve svém volném čase a bezplatně sloužit těm, kdo to nejvíc potřebují. Farní charita byla ustanovena v roce 1991. Tvořilo ji zhruba čtyřicet členů. Mezi hlavní organizátory patřil MUDr. Kubek, p. Zbožínková, p. Konzal, tehdy student medicíny p. Čížmář, dalšími členy byli např. p. Hudaňová, p. Kubková, p. Kurialová, p. Střelcová a další. Se žádostí o pomoc se z farnosti přihlásilo kolem dvaceti lidí. Služba charity spočívala v pravidelných návštěvách 1x až 3x týdně, někdy i častěji, podle potřeby. Členové se scházeli k poradám v kostele každý měsíc. K pravidelným akcím patřila předvánoční setkání dříve narozených farníků konaná nejdříve v Sušilových kolejích, později k kostele v kapli Panny Marie. Každoročně členové charity organizovali poutní zájezdy. S účastí P. Kabrdy navštívili farníci např. Sloup u Macochy, Křtiny, Zelenou Horu, Vranov, Zlaté Hory, vyjeli i za hranice, do Mariazell. Dalším projevem obětavé služby členů farní charity byl pobyt dvaceti ukrajinských dětí, které pozvali a po šest týdnů, za finanční podpory různých sponzorů oslovených p. Zbožínkovou, se o ně starali.⁴⁰⁹

S postupem času, s přibývajícím věkem a změnou bydliště některých členů farní charita zanikla. Za patnáct let své existence vykonala velké, nedocenitelné dílo křesťanské lásky.

dokumentace autora.

405 *Kronika střediska Axinit* [online]. 2012 [cit. 2012-07-03]. Středisko Axinit. Dostupné z WWW: <<http://axinit.skauting.cz/kronika.html>>.

406 Mariina legie vznikla v Irsku v Dublinu. Zakladatelem je Frank Duff (*1921). Hlavním úkolem každého člena je jeho posvěcení a evangelizace. Mariina legie je rozšířena po celém světě.

407 Ševčík, Ladislav: *Zpráva o činnosti Mariiny legie z r. 1995 pro Kurii Brno*. Písemný záznam, soukromá dokumentace autorky.

408 P. P. Kolář 15. 3. 2010 a 7. 8. 2012.

409 Rozhovor s paní Hanou Zbožínkovou ze dne 14. 3. 2010., soukromá dokumentace autorky.

Obr. 44: Pouť farní charity, 90. léta. Vlevo pan František Pivoda s Ivoškem Zbožínkem, vzadu děti Maluškovy a Hudaňovy.

Církevní školy

Zřizovatelem Cyrilometodějské *církevní základní školy (CMcZŠ)* Lerchova 65 a *Cyrilometodějského gymnázia a střední odborné školy pedagogické Brno (CMGaSOŠPg)*⁴¹⁰ Lerchova 63 se stala Česká provincie Kongregace sester sv. Cyrila a Metoděje. Obě budovy, kongregaci odňaté a zestátněné v prvních letech totality, byly restitucí navráceny v roce 1991. Po nutných úpravách zdevastovaných budov nejdříve zahájila ve školním roce 1992/1993 výuku Cyrilometodějská církevní základní škola, Cyrilometodějské gymnázium a střední odborná škola pedagogická první třídy otevřela ve školním roce 1996/1997.⁴¹¹ Školy poskytují žákům a studentům vzdělání podle všeobecně platných zákonů a směrnic MŠMT. Na obou školách tvoří část pedagogického sboru aprobované sestry kongregace, další působí jako ekonomky a vychovatelky. Ke šk. roku 2004/2005 CMcZŠ navštěvovalo 559 žáků ve 23 třídách,⁴¹² CMGaSOŠPg 248 studentů v 8 třídách⁴¹³

Biskupské gymnázium (Bigy) Barvičova 85 zahájilo výuku v září roku 1990. Otevření Biskupského gymnázia předcházela také myšlenka zřídit střední školu pro pozdní kněžská povolání, která by umožnila vstup na teologickou fakultu těm, kterým totalitní režim nedovolil složit maturitní zkoušku. Dvouleté studium s teologickým zaměřením bylo otevřeno současně s prvními třídami gymnázia. Výuka v prvních letech probíhala v budově bývalého semináře na ul. Veverí 15, než se přestěhovala v roce 1992 do původní budovy na ul. Barvičově.⁴¹⁴ Ke šk. roku 2004/2005 studovalo na Biskupském gymnáziu 814 studentů ve 28 třídách.⁴¹⁵

410 Původní název až do šk. r. 2009/10 zněl CM pedagog. střední škola a gymnázium (CMSPgŠaG).

411 V tomto roce budovu bývalého gymnázia uvolnilo Francouzské gymnázium, které se přestěhovalo do nového areálu (nyní Gymnázium Matyáše Lercha, ul. Žižkova).

412 *Katalog církevních škol a školských zařízení 2004-2005*. Sekce církevního školství České biskupské konference, 2004, s. 29.

413 Tamtéž, s. 64.

414 Zdroj: Počátky obnovy Biskupského gymnázia [online]. 2000 [cit. 2010-03-15]. Biskupské gymnázium Brno. Dostupné z WWW: <<http://www.bigy.cz>>.

415 *Katalog církevních škol a školských zařízení 2004-2005*, c. d., s. 49.

Radio Proglas

Nekomerční křesťanská rozhlasová stanice začala vysílat ze studia v budově Biskupského gymnázia 8. 12. 1995 zásluhou několika nadšenců z řad věřících v čele s P. Martinem Holíkem, který se stal jejím ředitelem. Proglas nabízí programy pro celou rodinu. Patří mezi ně rozhovory, komentáře, hudba všech žánrů, kulturní a vzdělávací pořady, které připravují postupně vzniklé redakce v dalších regionálních studiích Proglasu v Praze Olomouci (Radim), Ostravě (Hedvika), Hradci Králové (Vojtěch), Litoměřicích (Štěpán) a v Českých Budějovicích (Jan Neumann). V současné době Proglas vysílá nepřetržitě, program lze sledovat i na internetu. Provoz rádia je hrazen pouze z dobrovolných příspěvků posluchačů doplňovaných příležitostnými granty.⁴¹⁶ Radio Proglas již od svého vzniku úzce spolupracuje s farností sv. Augustina. Pravidelně přenášené bohoslužby vytvářejí z farnosti a posluchačů jedno velké křesťanské společenství.

416 Zdroj: *O Proglasu*: statut Proglasu [online]. 1997 [cit. 2010-03-10]. Statut proglasu – Radio Proglas. Dostupné z WWW: <<http://www.proglas.cz/statut-proglasu.html>>.

B. Rok 2005-2012

Rok 2005 přinesl změnu jak ve farnosti, tak v celé katolické církvi. Po zdejším 15letém působení byl P. Kabrda ustanoven duchovním správcem farnosti Újezd u Brna, a po nejdelším pontifikátu v dějinách církve - 27 letech - zemřel po dlouhé nemoci a velkém utrpení 2. dubna 2005 papež Jan Pavel II.⁴¹⁷ Novým pastýřem byl 19. dubna zvolen kardinál Joseph Ratzinger, který si zvolil jméno Benedikt XVI.

Duchovním správcem farnosti sv. Augustina se od 1. 9. 2005 stal P. Pavel Šenkyřík, do té doby působící jako kaplan u sv. Jakuba. Od svého příchodu kromě svých pastoračních povinností vyučuje náboženství na církevní ZŠ a na faře, připravuje k prvnímu svatému přijímání, ke svátosti biřmování a manželství, biskupstvím je ustanoven spirituálem CM církevní základní školy. V pastoraaci mu vypomáhá P. Martin Holík, P. Pavel Konzbul, P. Pavel Kolář a jáhen Tomáš Vyorálek. Na chodu farnosti se spolupodílí roku 2006 ustanovená ekonomická rada ve složení JUDr. Iva Homolová, Ing. Zdeněk Laudát, Ing. Petr Kilián, Ing. Jindřich Zuziak, byla zřízena funkce pastorační asistentky, kterou zastává paní Alice Kallabová.⁴¹⁸

Obr. 45: P. Pavel Šenkyřík. (Foto 2011)

Obr. 46: Manželé Schmuckovi. U sv. Augustina vypomáhají od r. 1968, „kostelníci“ od r. 1987. (Foto 2012)

417 Volání Božího lidu již při jeho pohřbu „Santo subito“ (Ihned svatý) došlo brzkého uskutečnění. Jan Pavel II. byl 1. května 2011, v mimořádně krátké době od úmrtí, blahořečen.

418 Srov. Kronika farnosti, s. 111nn. Informace v kronice neuvedené vycházejí z poznatků autorky.

Obr. 47: Ministranti u sv. Augustina. (Foto J. Šebek 2012)

4. řada zleva nahoře: Petr Sapák, Petr Zuziak, Dalimil Novák, David Pruch, Jindřich Zuziak, Ondřej Kubíček, Jan Brothánek, Ondřej Kotásek, Petr Kotásek, Ondřej Kallab. 3. řada: Karel Kallab, Vojtěch Karásek, Ondřej Piler, Benedikt Malušek, Josef Halámek, Stanislav Drápal, Vojtěch Kallab. 2. řada: Alan Mynář, Ondřej Tuček, Pavel Šebek, Vojtěch Štěpánek, Filip Šebek. 1. řada: Lukáš Zicha, Jakub Otradovec, Juda Otradovec, Petr Závíška, Jan Halámek, a mnozí další...

Nové tradice

Spolu s příchodem P. Šenkyříka se ve farnosti ujaly nové tradice, jejichž podnětem byl nejen on sám, ale i samotní farníci. Rychle se ujaly a staly samozřejmou součástí života farního společenství.⁴¹⁹

Vyjma stávajících aktivit Unie katolických žen, společenství živého růžence, Mariiny legie, adorací vedených sestrami učednicemi Božského Mistra, setkávání seniorů s udělováním pomazání nemocných, se v kostele pravidelně schází společenství Modlitby matek, jednou měsíčně zde adorují manželé, rok od roku roste účast věřících při pobožnosti křížové cesty v Chudčicích. Farníci se letos, v roce 2012, již popáté sešli při děkovné pouti na Vranově, s opékáním klobás, soutěžemi a hrami pro děti, společným posezením až do večerních hodin. Pravidelná setkání mívají ministranti, mladší vede V. Kallab, S. Drápal a J. Brothánek, starší má na starosti pan J. Halámek. Kromě výletů, pobytů a celoročních her starší ministranti připravují spolu se skauty v areálu církevní základní školy programy pro děti, oblíbenou akcí je fotbalový zápas mezi ministranty a otci. V sále školy se letos uskutečnil, již poněkolkáté, dětský karneval, o jehož organizaci se postaraly žákyně školy Alenka Zichová a Verunka Mikulíková za pomoci Michaely Tollnerové. V kostele děti čekává překvapení kolem svátku sv. Mikuláše, kdy je on sám

⁴¹⁹ Kronika farnosti, s. 111nn.

při nedělní bohoslužbě navštěvuje (úlohu důstojně zastává pan M. Jelínek) a spolu s pozdravem z nebe a malým poučením přináší pro každého balíček dobrot. Také oblíbenou a dětmi hojně navštěvovanou tradicí se stalo zdobení svíček o Květné neděli připravované sestrami cyrilkami Markétou a Vojtěchou, které se také již řadu let starají o květinovou výzdobu kostela.

Společné akce nekončí ani o prázdninách. Kromě každoročních táborových pobytů, které pro děti organizují skauti, oblíbeným místem je také Amerika – tábor Radost, mládeži farnosti P. Šenkyřík loni nabídl možnost prázdninového pobytu ve Volřířově u Dačic. Byli velmi spokojeni, i to se zřejmě stane novou tradicí. Vysoké Tatry byly cílem společné dovolené farníků s jejich duchovním otcem již za působení P. Kabrdu, tato tradice pokračuje dál, s P. Šenkyříkem skupinu doprovází i P. Kabrda, nyní spirituál bohosloveckého semináře v Praze-Dejvicích.

K novým tradicím možná přibude úspěšný farní turnaj ve stolním hokeji, který proběhl v budově cyrilometodějského gymnázia, a pravděpodobně i letos poprvé uskutečněný modlitební večer s adorací za rodiny, s jehož myšlenkou přišla Unie katolických žen.

Nedělní přednášková odpoledne

Od prvního nedělního přednáškového odpoledne, započatého výkladem o architektuře kostela Ing. arch. Blaženu Hubáčkovou, uplynulo již 6 let. Mezi přednášejícími z řad domácích to byli např. PhDr. Petr Osolobě („Krása stará i nová. Zamyšlení nad estetikou a mystikou sv. Augustina“), prof. PhDr. František Xaver Halas⁴²⁰ („Fenomén Vatikán“), MUDr. Marta Munzarová („Eutanázie nebo paliativní léčba?“), spisovatelka Hana Pražáková (autorské čtení z memoárů „Nadějí tu žijem“⁴²¹ a „Dobrý den, Brno“), PhDr. František Schildberger („Jaroslav Vrchlický, Svatopluk Čech, Josef Václav Sládek – věřící nebo nevěřící básníci?“), o své peší pouti do Compostely hovořili pan P. Kyncl, M. Laudátová a D. Laudát. Mezi hosty patřil např. Mons. Jiří Mikulášek, který posluchače blíže seznámil se životem P. Jan Buly, odsouzeného v 50. letech v babickém procesu k trestu smrti, doc. PhDr. Stanislav Balík, Ph.D., přednášel o místě křesťanských stran v politice, s velkým zájmem se setkala přednáška vojenského kaplana P. Jana Pacnera o islámu. Z dalších přednášejících to byl např. Ludvík Kolek, P. Pavel Konzbul, P. Marek O. Vácha, P. Martin Holík. Přednášková nedělní odpoledne jsou pro farnost velkým přínosem. Duchovně obohacují, rozšiřují poznání, prohlubují vzájemné vztahy ve farním společenství.

Farní ples

S podporou P. Šenkyříka několik nadšenců (Š. Tuček, J. Zicha, L. Štěpánková, L. Mynářová) ochotných věnovat čas a námahu založilo tradici farních plesů. V listopadu, na konci církevního roku, je připravován v pořadí již třetí. Společenská událost s předtančením mladých, pohodou a vzájemnou pospolitostí farníků se bude konat opět v prostorách Biskupského gymnázia.

420 Poslední československý (1990-1993) a první český (1993-1999) vyslanec u Svatého stolce.

421 V knize *Nadějí tu žijem* vypráví autorka příběh své rodiny v letech, kdy byl ve zinscenovaném procesu „zelené internacionály“ odsouzen na 12 let její otec spisovatel František Křelina. Spolu s ním byli za „spáchaný trestný čin velezrady (připravovali zvrát lidovědemokratického zřízení)“ odsouzeni např. B. Fučík (15 let), M. Skácel (17 let), Z. Kalista (15 let), J. Zahradníček (13 let). Srov. PRAŽÁKOVÁ, HANA. *Nadějí tu žijem*. Nakl. Hejkal, Havlíčkův Brod 2001, s. 37.

Noc kostelů

Do projektu „Noc kostelů“ se farnost zapojila poprvé v roce 2010. Připravený program tehdy přilákal zatím nejvíce návštěvníků z dosavadních tří „nocí“. Není divu, mimořádným zážitkem byl kontrabasový koncert hudebníků pod vedením doc. Miloslava Jelínka, s velkým zaujetím si jej vyslechl i Anselm Grün. Jeho přednáška „Time management jako duchovní úkol“ rozhodně stála za zamýšlení. Také občerstvení, možnost ozdobení vlastní svíčky, varhanní koncert, vše s průvodním slovem manželů Laudátových, jsou již této akce samozřejmou součástí.

Farní jarmark

Nápad vyšel opět z řad věřících, paní P. Pilerové a J. Halámkové. Jarmark se poprvé uskutečnil v roce 2010. Výrobky různého druhu, velmi nápadité, i kulinářské, vyrobené farníky, byly nabízeny ke koupi na prostranství před kostelem po mši svaté o slavnosti sv. Augustina. Získaná částka překonala všechna očekávání. Peníze byly věnovány sdružení Siriri, které podporuje sirotky v jedné z afrických zemí. Výtěžek z druhého farního jarmarku připadl občanskému sdružení Na počátku organizujícímu pomoc těhotným ženám a matkám v tísní. Letos bude finančně podpořen Hospic sv. Alžběty v Brně.

*Obr. 48: S manžely Halasovými o Jeruzalémské bibli.
(Foto 2010)*

V uplynulých sedmi letech vznikly nejen nové tradice, ale v prostorách kostela a fary se uskutečnilo i mnoho prací, oprav a úprav. Vůbec první byly hned v roce 2005 opraveny vstupní portály, v dalším roce následovalo ozvučení kostela. Plán na úpravy v prostorách kolem zákristie vznikl v roce 2007, k jeho realizaci došlo během roku 2008. Výsledkem je nejen tolik potřebné nové sociální zařízení, ale i vkusně upravené prostory sákrstie, kaple Panny Marie, farní kanceláře a místnosti pro ministranty. V roce 2009 byl rekonstruován farní byt po panu J. Hetmerovi, elektroinstalace fary spolu s reorganizací prvního patra se uskutečnily roku 2010, elektroinstalace kostela proběhla o rok později o prázdninách. V minulých letech došlo i na úpravu farní zahrady. Nejdříve ji starší ministranti vyčistili a poryli, poté zahradníci založili trávník, šikmé svahy kolem kostela upravili a osázeli. Úmyslem P. Šenkyřika je zahradu po konečných úpravách nabídnout k širšímu využití.

V roce letošním se uskutečnila s pomocí pojízdné plošiny výmalba celého kostela. Velkého úklidu se zúčastnilo mnoho farníků, bylo radostí sledovat hemžení tolika lidí a jejich chuť přispět k dobrému dílu. Novotou zazářil i kůr s upravenou podlahou, a zřejmě k posledním větším akcím letošního roku 2012 bude patřit generální oprava varhan.

Významné události roku 2009

Poprvé v historii farnosti se zde konalo *biřmování*. Při slavnostní bohoslužbě v neděli 10. května svátost udělil 27 mladým lidem brněnský biskup Mons. Vojtěch Cikrle.

Řád svatého Cyrila a Metoděje „za vynikající výsledky v oblasti dirigování a skladatelské činnosti, která je úzce spjata se současnou duchovní hudbou a s kantátami k počtě českých národních patronů“, o slavnosti slovanských věrozvěstů při celonárodní pouti na Velehradě 5. července udělila Česká biskupská konference hudebnímu skladateli a sbormistru Petru Fialovi.⁴²²

První výtisk *Jeruzalémské bible* v českém jazyce předali papeži Benediktu XVI. v Praze 26. září 2009 překladatelé František X. a Dagmar Halasovi.

Obr. 49: Biřmovanci. (Foto 2009)

Návštěva papeže Benedikta XVI. v Brně

Mimořádně významnou pro farnost a pro celý národ se stala návštěva Svatého otce Benedikta XVI. v České republice ve dnech 26. až 28. září. Místem setkání a bohoslužebného slavení se stalo i Brno. Nezapomenutelným okamžikům předcházely dlouhodobé přípravy, svým dílem přispěla také farnost sv. Augustina. Z kostela přenášené bohoslužby pomáhaly, pod vedením Svatomichalské schóly, věřícím se naučit latinské

422 Petr Fiala patří k nejvýraznějším osobnostem soudobé hudební scény. Je vynikajícím sbormistrem světové úrovně. Český filharmonický sbor Brno prof. Fialou založený a vedený od r. 1990 patří mezi nejlepší evropská sborová tělesa s řadou významných mezinárodních ocenění. Srov. ŠTILEC, JIŘÍ. Petr Fiala. Jedině každodenní tvrdá a zodpovědná práce může vést k úspěchu. In: *Hudební rozhledy*, listopad 2007, s. 7-8.

zpěvy, v přímé organizaci papežské mše byl výraznou měrou zapojený P. Šenkyřík, pomáhali starší ministranti a mnozí z řad farníků. V rámci příprav na příjezd Sv. otce Benedikta XVI. se v kostele uskutečnila zajímavá akce pro děti a žáky CMCZŠ. Prostřednictvím besedy s P. Pavlem Kopečkem v roli papeže se děti s osobností Svatého otce mohly důkladně seznámit.

V neděli 27. září proudily již od časných ranních hodin nekonečné řady autobusů, aut a lidí směrem k tuňanskému letišti. Tramvaj linky č. 4, v jiné dny poloprázdná, byla již od kostela sv. Augustina zaplněna věřícími. O návštěvě papeže a samotném průběhu bohoslužby píše žákyně 8. tř. CMCZŠ: „Bylo neuvěřitelné, jak moc se všichni na Bědu (Benedikta 16.) těšili. Připadalo mi to až divné. Všude se mluvilo jen o tom. Už mě to přestávalo bavit. Když jsem byla v Tuřanech, všichni byli šťastní, připadalo mi to, jako kdyby se ty tisíce lidí znaly už dlouho. A já si připadala jako černá ovce. Snažila jsem se zapadnout mezi ně, ale nešlo to. Takže nic moc. Abych pravdu řekla, není mi moc sympatický. Ale bylo tam krásně. Když ráno vycházelo slunce, a to napětí, když přijížděl. Pomalu se dalo krájet. Taky jsem potkala spoustu lidí. Nakonec to byl krásný den.“⁴²³

Návštěva papeže Benedikta XVI. ukázala, že náš národ není tak ateistický, za jaký se sám pokládá a je pokládán. V souvislosti s tím Svatý otec upozornil na to, že církvi mají na srdci ležet nevěřící i agnostici. „K dialogu s náboženstvími je třeba dnes přiřadit dialog s těmi, pro které je náboženství něčím cizím, pro které je Bůh neznámý, ale kteří by přesto nechtěli zůstat bez Boha, ale chtěli by se mu přiblížit alespoň jako k Neznámému.“⁴²⁴ Je to úkol i pro nás.

Masarykova čtvrť dnes

Úvodní stránky práce o historii farnosti sv. Augustina byly věnovány Masarykově čtvrti, jejímu rozvoji, jejím obyvatelům. Podívejme se nyní v krátkosti, jaká je Masarykova čtvrť dnes.

Po roku 1989 se do Masarykovy čtvrti vrátilo církevní školství. Čtvrť byla a je centrem života mládeže, pouze přívlasku „katolické“⁴²⁵ lze nyní užít jen v omezené míře. Mezi studenty a žáky tří církevních škol je nemálo těch, kteří se ke křesťanství nehlásí.⁴²⁶ Přesto si církevní školu zvolili, a to můžeme vnímat jako ukazatele kvality a podnětného prostředí, které tyto školy nabízejí.⁴²⁷

Z místních spolků, které ještě z dob socialismu ve čtvrti působily a postupně zanikly (např. místní organizace Červeného kříže, základní organizace Svazu zdravotně postižených, svazu zahrádkářů, kluby důchodců) samostatnou organizací pro Masarykovu čtvrť má nyní jen KDU-ČSL.⁴²⁸ Novým spolkem, který svou činností navázal na roku 2009 zrušený svaz zahrádkářů, se stalo Občanské sdružení Masarykovy čtvrti (OSMČ),

423 Příkrylová, Marie. *Návštěva papeže*. Úvaha žákyně 8.B tř. CMCZŠ ze dne 8. 10. 2009, soukromá dokumentace autorky.

424 Srov. Papežovo bilancování: Česko překvapilo. In: *Katolický týdeník*, 02/2010.

425 „Spolu s kostelem sv. Augustina tvořily školy a koleje v Masarykově čtvrti centrum života katolické mládeže.“ CHALUPOVÁ, P., c. d., s. 79.

426 Není však výjimkou, že prostřednictvím školy a spolužáků se žáci a studenti křesťany stávají, a není ani výjimkou, že k víře pak přivedou i své rodiče.

427 Informace o těchto školách dostupné z WWW: <<http://www.cmczs.org>>, <<http://www.cmsps.cz>>, <<http://www.bigy.cz>>.

428 KDU-ČSL Masarykova čtvrť je pouze dílčí organizací v rámci Místní organizace KDU-ČSL Brno-střed. Dříve byli členy strany i obyvatelé Žabovřesk, po novém územním rozdělení (Masarykova čtvrť i farnost zasahují do dvou městských částí) je zde samostatná místní organizace KDU-ČSL. Srov.

jehož ustavující schůze se konala na jaře 2001 za účasti asi 90 lidí.⁴²⁹ Nyní, pod více než deseti letech činnosti, je OSMČ v „boji“ za Masarykovu čtvrť známé svou nekompromisností a cílevědomostí.

Masarykova čtvrť zaujme nejen svou architekturou, ale je vyhledávaným místem i pro odpočinek, sport a relaxaci, které poskytuje Kraví hora s parkem, velký areál koupaliště s bazénem, blízký Wilsonův les s upravenými cestami a s lavičkami k posezení. Četné výpravy školních dětí míří do nově zrekonstruované hvězdárny, a vyhlídkové lety balónem, které z Kraví hory „startují“, se staly již samozřejmou součástí života Masarykovy čtvrti.

A co říci na závěr o farnosti sv. Augustina? Kromě již uvedeného nejpůsobivější je nedělní bohoslužba s mohutným a krásným zpěvem, s nekončícím průvodem ministrantů, s nepřehlédnutelným množstvím dětí, s hloučky věřících živě diskutujících po mši svaté před kostelem či při občerstvení ve farní kavárně. Farnost sv. Augustina je společenstvím věřících, kteří se znají i neznají, jsou místní i z různých koutů města, všech věkových kategorií, zájmů a profesí, je společenstvím těch, kteří však i v této mnohosti vytvářejí jednotu.

Obr. 50: Po slavnosti Zmrtvýchvstání. (Foto 2010)

429 Bílek, Bohumil. *Věřejný, politický a spolkový život Masarykovy čtvrti*. Písemný záznam ze dne 28. 12. 2010, soukromá dokumentace autorky.

ZÁVĚR

„Historie farnosti sv. Augustina je především historií křesťanského společenství a jednotlivých jeho členů, kteří každý svým dílem spoluutvářeli a spoluutvářejí dějiny církve i národa.“ Větu uvádějící *Závěr* předešlé diplomové práce „*Brno u sv. Augustina – historie farnosti*“, lze beze změny použít i nyní, v práci rigorózní. V něčem se ale přece jen obojí zpracování liší. Snaha postihnout „tvář“ křesťanského společenství farnosti sv. Augustina v celé jeho existenci, v událostech velkých i všednodenních, je spojena s pokusem připomenout důležité okamžiky v historii místní katol. církve i národa jako celku. Výsledkem je obraz nesmírně čínorodého života křesťanů generace meziválečné, obraz bolestného a mnohdy hrdinského života národa v době obou totalit, obraz neochvějné víry křesťanů v době pronásledování a jejich nového zápalu po roce 1989.

Pohled do historie farnosti byl prohlouben o další poznatky a zároveň obohacen o skutečnosti málo známé. Není možné a ani není mým úmyslem vše znovu vyjmenovávat. Co ale historie farnosti také ukázala, je právě nezastupitelné místo každého jednotlivce a jeho potenciálu, kterým může „změnit svět“. Opakovaně jsme si mohli všimnout, že na začátku velkého díla stál jeden člověk, ochotný věnovat čas, síly a schopnosti pro dobro druhých. A ještě jeden poznatek vysvítá při zpětném pohledu: Náš národ byl katolický. Proto nepochybuji, že ani současný stav společnosti a její problémy nevymazaly z duše národa dobré, zdravé jádro, a věřím, že se náš národ ke svým křesťanským kořenům vrátí.

Souhrn

Farnost sv. Augustina ve své historii nabízí řadu zajímavých a cenných poznatků nejen o životě tohoto křesťanského společenství, ale i o celkové situaci v novodobé historii českého národa. Předložená práce si tedy vzala za cíl téma zpracovat takovým způsobem, aby historie farnosti sv. Augustina v Brně byla zobrazena v širších souvislostech náboženských, společenských i politických.

Po uvedení do celkové situace města Brna v 1. pol. 20. stol. se text zabývá nejdříve Masarykovou čtvrtí, ve které je farnost lokalizována, poté se věnuje řádu augustiniánů, jimiž byla nová farnost zřízena, a okolnostmi samotného vzniku farnosti včetně výstavby nového kostela. Obraz působení katolické církve v ČSR té doby zprostředkovává obširnější rozbor hlavních činností, částečně je tím nahrazen nedostatek místních archivních materiálů. Další kapitoly se již věnují historii farnosti konkrétněji, postupují chronologicky od jejího vzniku a rozvoje, období protektorátu, totality, přes podzim roku 1989 až do současnosti. Text je doplňován stručnou charakteristikou situace v církvi a ve státě.

Vzhledem k velkému nedostatku archivních materiálů z prvních let existence farnosti (zápisy farní kroniky jsou k dispozici až od šedesátých let) se získané poznatky opírají ve velké míře o Acta curiae Biskupství brněnského, později byly informace získávány zejména rozhovory s místními obyvateli a farníky. Podkladem pro úvodní charakteristiky se staly odborné publikace. Uvedená práce by tak měla splnit daný cíl: zobrazit život farnosti v širších historických souvislostech.

Summary

The parish of Saint Augustine offers in its history many interesting and valuable insights not only about the life of this Christian community, but also the overall situation in the modern history of the Czech nation. The present thesis therefore aims to take issue process in such a way that the history of the parish of St. Augustine in Brno was displayed in the broader religious, social and political context.

After placing in the overall situation of the city Brno in the first half of the 20th century, the text deals with the Masaryk's district, which the parish is located in, then it presents the Augustinian order, who established this parish, and the circumstances of the foundation, including the construction of a new church. The image of the Catholic Church in Czechoslovakia in this time provides more comprehensive analysis of the main activities and partly replaces the lack of local archival materials. Other chapters deal more specifically with the history of the parish, progressing chronologically from its inception, the period of Protectorate, totality, despite autumn 1989 to the present. The text is supplemented by a brief description of the situation in the Church and state.

Due to the great lack of archival materials from the early years of the parish (parish chronicle records are available since the sixties) the gained pieces of knowledge are based largely on Acta Curiae of Brno bishopric, then the information were obtained mainly by interviews with local residents and parishioners. The professional publications have become the basis for the initial characteristics. This work would meet the goal: to portray the life of the parish in broader historical context.

Seznam pramenů a literatury

1) Prameny

a) Archivní materiál

Charta statistica. ABB Rajhrad, Biskupská konzistoř Brno, inv. č. 14 188, k. 3 119-3 120 1938, 1939-1940.

Conciones. Farnost svatého Augustina 1908–1961. Archiv města Brna (AMB), S 10, inv. č. 7, nesig., karton 1.

Cyrlometodějské gymnázium. Stručný nástin dějin. Soukromý archiv Kongregace sester sv. Cyrila a Metoděje Brně, ul. Bílého 9.

Dějiny chrámu Páně sv. Cyrila a Metoděje v Brně-Židenicích 1910-1953. Soukromý archiv Římskokatolické farnosti u kostela sv. Cyrila a Metoděje Brno-Židenice, Nopova 3068/84.

Dějiny Kongregace sester sv. Cyrila a Metoděje 1924-1990. Soukromý archiv Kongregace sester sv. Cyrila a Metoděje Brně, ul. Bílého 9.

Farnost svatého Augustina 1908-1961. AMB, S 10, inv. č. 7, nesign., karton 1.

Generální oprava varhan -povolení. ABB Rajhrad, Biskupská konzistoř Brno, inv. č. 3934, sg. B 961, ev. j. 1024.

Historie židenické farnosti – pokračování 1953 až 1971. Soukromý archiv Římskokatolické farnosti u kostela sv. Cyrila a Metoděje Brno-Židenice, Nopova 3068/84.

Kostelní jednota. MZA, fond B 26, Policejní ředitelství, sign. 75/51, kart. 3255.

Kostelní jednota. MZA, fond E 82, Biskupská konzistoř, inv. č. 3720, sign. B 691, kart. 1010.

Kronika farnosti sv. Augustina. Soukromý archiv Římsko-katolického farního úřadu u sv. Augustina, nám. Míru 7.

Kronika. Zápisy o Kongregaci sester Cyrillo-Methodějských na Moravě 1924-1949. Soukromý archiv Kongregace sester sv. Cyrila a Metoděje Brně, ul. Bílého 9.

Rozdělení farnosti starobrněnské a zřízení nové farnosti u sv. Augustina. Archiv biskupství brněnského (ABB), E 80, inv. č. 161, sg. A 42/8, kart. 75.

Stavba kostela sv. Augustina, Brno 1934 a výkazy sčítání farního obyvatelstva. AMB, fond S 6, Farní úřad u Nanebevzetí P. Marie Brno – Staré Brno, inv. č. 148.

Římsko-katolická fara na Starém Brně. AMB, fond S 6, inventář 1731-1952.

Žádost o binační fakultu. ABB Rajhrad, Biskupská konzistoř Brno, inv. č. 3934, sg. B 961, event. j. 1024.

Žádost o nové uspořádání nedělních mší sv. ABB Rajhrad, Biskupská konzistoř Brno, inv. č. 16 949, sg. B 691, k. 5378.

Žádost o povolení průvodu. ABB Rajhrad, Biskupská konzistoř Brno, inv. č. 3934, sg. B 961, ev. j. 1024.

b) Dobová periodika

Acta curiae episcopalis Brunensis (ACEB), 1934-1943, 1974

Hlas svatého Petra 1938

c) Tištěné prameny

BARTOŠ, ANTONÍN. *Cyrlometodějská smírná kaple v Jerusalemě. Památník svěcení.* Vydáno v březnu L. P. 1936 nákladem Palestinského spolku v Brně.

BREJCHA, LEANDER OFM. *Pamětní spis o Katolické charitě (milosrdné lásce) v zemi moravsko-slezské.* Přerov 1930.

Pozdrav z Biskupského gymnasia v Brně. Sdružení rodičů a přátel při Biskupském gymnasiu, Brno 1948.

Seznam telefonních ústředen, hovoren a účastníků v obvodu ředitelství pošt a telegrafů v Brně a Opavě 1935. Vydáno ředitelstvím pošt a telegrafů v Brně.

SVOBODA, JAN. *Sušilův fond. Pět let práce Dobročinného stavebního družstva katolických domů studentských „Sušil“.* Nakl. Humany, Letovice 1925.

TOMÁŠEK, FRANTIŠEK. *Jak jsme kladli základní kámen.* In: *Sborník Sušilovy koleje 1923-1933.* Tiskem Občanské tiskárny, Brno 1933.

Zpráva o desítileté činnosti Úřednické čtvrti, stavebního zapsaného společ. s r. o., Brno. Brno 1930.

d) Vzpomínky pamětníků

Rozhovor s panem Ladislavem Ševčíkem, ul. Barvičova, ze dne 29. 10. 2008 a 2. 3. 2010.

Rozhovor s Hanou a Josefem Schmuckovými, ul. Grohova, ze dne 22. 6. 2009.

Rozhovor s paní Zuzanou Konečnou, ul. Zeleného, ze dne 6. 7. 2009 a 23. 8. 2012.

Rozhovor s panem Milanem Hnátkem, ul. Bílého, ze dne 7. 7. 2009.

Rozhovor s paní Marií Šulákovou, ul. Wurmova, ze dne 27. 7. 2009 a 30. 6. 2011.

Rozhovor s paní Evou Hanáčkovou, ul. Bílého, ze dne 28. 7. 2009.

Rozhovor paní Miladou Malůškovou, ul. Wurmova, ze dne 28. 7. 2009 a 15. 2. 2010.

Rozhovor s paní Marií Šírokovou, ul. Sedláková, ze dne 16. 10. 2009 a 24. 11. 2010.

Rozhovor s P. Františkem Fráňou, ul. Barvičova, ze dne 25. 10. 2009 a 21. 1. 2011.

Rozhovor s paní Martou Laudátovou, ul. Lerchova, ze dne 5. 5. 2011.

Rozhovor s P. Miloslavem Kabrdou ze dne 13. 3. 2010.

Rozhovor s paní Hanou Zbožínkovou, ul. Březinova, ze dne 14. 3. 2010.

Rozhovor s P. Pavlem Kolářem ze dne 15. 3. 2010 a 7. 8. 2012.

Rozhovor s paní Věrou Ševčíkovou, ul. Barvičova, ze dne 12. 7. 2010.

Rozhovor s Marií a Václavem Šťavíkovými, ul. Hvězdárenská, ze dne 14. 7. 2010.

Rozhovor s panem Josefem Šumberou, ul. Grohova, ze dne 27.10. 2010.

Rozhovor s P. Josefem Dobiášem, Holubice, ze dne 27. 11. 2010.

Rozhovor se sestrami roz. Mičanovými paní Noemi Košťálovou, Ester Kamínkovou a Lydií Smolařovou, ul. Havlíčkova, ze dne 1. 12. 2010.

Rozhovor s P. Josefem Vítkem ze dne 13. 12. 2010.

Rozhovor se sestrou Bonifácií Anežkou Stránskou, Rajhrad, ze dne 28. 2. 2011.

Rozhovor se sestrou Virginií Marií Turzovou, Velehrad, z července 2009 a ze dne 6. 7. 2011.

Rozhovor s paní Miladou Štěpánkovou ze dne 4. 3. 2012.

e) Písemné záznamy, tisk, elektronická pošta

Bílek, Bohumil. *Veřejný, politický a spolkový život Masarykovy čtvrti*. Písemný záznam ze dne 28. 12. 2010.

Fráňa, František. *Doplněk k práci „Brno u sv. Augustina – historie farnosti“*. Písemný záznam ze dne 21.1. 2011.

Fráňa, František. *Obchody v Masarykově čtvrti*. Písemný záznam ze dne 28. 3. 2011.

Laudátová, Zdenka. *Vzpomínky na mé dětství (napsáno v červenci 1993)*. Písemný záznam.

Laudátová, Zdenka. *Několik osobních vzpomínek na mládí a dětství*. Písemný záznam ze dne 5. 8. 2009.

Laudátová, Zdenka. *Jaroslav Marcha*. Text zaslaný 14. 3. 2006 pro sborník spisovatelů.

Novák, Martin. *88. oddíl skautů od sv. Augustina*. Písemný záznam z roku 2009.

Příkrylová, Marie. *Návštěva papeže*. Úvaha žákyně 8. B tř. CMCZŠ ze dne 8. 10. 2009.

Ševčík, Ladislav. *Zpráva o činnosti Mariiny legie z r. 1995 pro Kurii Brno*. Písemný záznam.

Vzpomínky paní Darji Bojdunykové. Písemný záznam ze dne 10. 2. 2011 a 30. 5. 2011.

Vzpomínky sestry Amáty Malvíny Ondřejkové. Písemný záznam ze dne 2. 2. 2011.

Vzpomínky sestry Hyacinty Márie Dubanové. Písemný záznam ze dne 10. 2. 2011.

Záviška, Zdeněk. *Historie šedesáti let zahrádkářského hnutí v Masarykově čtvrti v datech*. Písemný záznam z roku 2001.

FRÁŇA, FRANTIŠEK. Slovo na úvod. In: *Zpravodaj střediska Radost AD 2007*.

Medaile za knihu, pomoc a partnerství. In: *Katolický týdeník*, 23/2009.

Papežovo bilancování: Česko překvapilo. In: *Katolický týdeník*, 02/2010.

PAULAS, JAN. Bůh mi nedal peníze, ale mnoho přátel. In: *Katolický týdeník*, 17/2010.

ŠTILEC, JIŘÍ. Petr Fiala. Jedině každodenní tvrdá a zodpovědná práce může vést k úspěchu. In: *Hudební rozhledy*, listopad 2007.

<http://email.seznam.cz> ze dne 1. 10. 2009, 16. 10. 2009, odesílatel Jana Mlatečková.

<http://email.seznam.cz> ze dne 16. 3. 2010, odesílatel Kongregace sester sv. Karla Boromejského.

<http://email.seznam.cz> ze dne 29. 9. 2011, odesílatel František Fráňa.

<http://email.seznam.cz> ze dne 19. 3. 2010, odesílatel Marta Laudátová.

2) Literatura

Architekt Lubor Lacina - Výběr z díla. Nakladatelství Bpress Brno (1996?).

BALÍK, STANISLAV – HANUŠ, JIŘÍ. *Katolická církev v Československu 1945-1989.* 1. vydání, Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), Brno 2007.

BLAŽEK, LIBOR. Jak bytová družstva stavěla „zahradní město“. Příspěvek k historii Masarykovy čtvrti. In: Kol. autorů. *A vůbec ... Utajený sborník Mileně Flodrové k 75. narozeninám.* Statutární město Brno, Archiv města Brna 2010.

BENEDIKT XVI. *Otcové církve (Od Klementa Římského po Augustina).* Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2009.

BOHÁČ, ZDENĚK. *Atlas církevních dějin českých zemí 1918-1999.* Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1999.

DŘÍMAL, JAROSLAV a kol. *Dějiny města Brna* (díl druhý). Nakladatelství Blok, Brno 1973.

FALKENAUER, FRANTIŠEK. Z oslavy 950. výročí mučednické smrti sv. Vojtěcha v Brně ve dnech 31. května a 1. června 1947. Deník Národní obroda. In: Kol. autorů: *Brněnská diecéze /1777-2007/ historie a vzpomínky.* Biskupství brněnské 2006.

FIALA, PETR – HANUŠ, JIŘÍ. *Skrytá církev. Felix M. Davídek a společenství Koinótés.* CDK, Brno 1999.

FLODROVÁ, MILENA. *Brno aneb trocha povídání jak se Brno Velkým Brnem stalo a jeho ulice ke svým jménům přišly.* Nakladatelství Šimon Ryšavý, Brno 2008.

FLODROVÁ, MILENA. *Brno v proměnách času (Malá zamyšlení).* Nakladatelství Šimon Ryšavý, Brno 2004.

FRITSCH, HUGO. Zůstal jsem sám. (Překlad z němčiny „Hugo das Delegationskind“ Jiřina Spěšná.) Součást vzpomínkové knihy „...bylo mi 13“. Grafia, Plzeň 2004.

FRÜHLICH, ROLAND. *Dva tisíce let dějin církve.* Vyšehrad 1999.

HALAS, FRANTIŠEK XAVER. České země a Vatikán. In: *Fenomén Vatikán.* CDK, Brno 2004.

HALAS, FRANTIŠEK XAVER. *Neklidné vztahy (K jednomu aspektu výročí 28. října 1918).* Trinitas, Svitavy 1998.

HANUŠ, JIŘÍ. *Mezi tradicí a reformou. Rozhovory o moravském katolicismu ve 20. století.* CDK, Brno 2002.

HAVLÍČKOVÁ, HELENA. *Dědictví. Kapitoly z dějin komunistické perzekuce v Československu 1948-1989.* Votobia/Poznání, Olomouc 2002.

HLUŠIČKA, JIŘÍ. *Jaroslav Král (umělecké profily).* Odeon, Praha 1990.

HUBÁČKOVÁ, BLAŽENA. *Kostel svatého Augustina v Brně*. Publikace vydaná vlastním nákladem, Brno 2005.

CHALUPOVÁ, PETRA. *Katolická církev v českých zemích v letech 1945 - 1948. Brněnská diecéze – církevní školství a činnost církve pro mládež*. [nepublikovaná diplomová práce] Brno, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Historický ústav 2008.

CHAROUS, JINDŘICH ZDENĚK. Pohledy do dějin brněnské diecéze. In: Kol. autorů. *Brněnská diecéze (1777-2007) historie a vzpomínky*. Biskupství brněnské, Brno 2006.

CHVATÍK, JAN. Perzekuce katolických duchovních na Moravě od počátku okupace do konce II. stanného práva. In: FIALA, PETR; HANUŠ, JIŘÍ (eds). *Katolická církev a totalitarismus v českých zemích*. CDK, Brno 2001.

KADLEC, JAROSLAV. Kláštery augustiniánů-eremitů v Čechách a na Moravě. In: MARROW, HENRI. *Svatý Augustin*. Křesťanská akademie, Řím 1979.

Kol. autorů. *Ad honorem abbatis*. K životnímu jubileu opata augustiniánského kláštera Lukáše Evžena Martince OSA. Vydáno s podporou OHL ŽS, Brno 2008.

Konstituce a směrnice Kongregace sester sv. Cyrila a Metoděje, Velehrad 2007.

KONEČNÝ, ROBERT. *Jeden z vás*. Nakladatelství Akademia, edice Paměť, vydání 1., Praha 2008.

KUBÍČKOVÁ, JANA. Starobrněnský klášter na cestě za menší farností. In: *Brno v minulosti a dnes. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna XIII*. Magistrát města Brna, AMB, Brno 2003.

KUČA, KAREL. *Brno. Vývoj města, předměstí a připojených vesnic*. Baset, Praha- Brno, 2000.

KUTAL, ALBERT. *Jaroslav Král*. Nakladatelství československých výtvarných umělců, Praha 1961.

LARISCH, JAN. *P. Ferdinand Chýlek*. Vydala Řím.-katol. farnost Kozlovice a Přerov, Kozlovice 2011.

MAHENOVÁ, KARLA. *Život s Jiřím Mahenem*. Mladá fronta, edice Boje, vydání první, Praha 1978.

MACHILEK, FRANZ. *Augustiniánští kanovníci v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. In: MARROW, HENRI. *Svatý Augustin*. Křesťanská akademie, Řím 1979.

PICHLÍK, KAREL - KLÍPA, BOHUMIL - ZABLOUDILOVÁ, JITKA. *Českoslovenští legionáři (1914-1920)*. Mladá fronta, Praha 1996.

PRAŽÁKOVÁ, HANA. *Nadějí tu žijem*. Nakl. Hejkal, Havlíčkův Brod 2001.

RÁJA, MARTIN. Karel Fanfrdla. In: PEHR, MICHAL a kol. *Cestami křesťanské politiky. Biografický slovník k dějinám křesťanských stran v českých zemích*. Akropolis, Praha 2007.

SAMEK, BOHUMIL. *Klášter augustiniánů v Brně*. Vydal klášter augustiniánů, opatství na Starém Brně, ve spolupráci s Památkovým ústavem v Brně 1993.

SEDLÁK, JAN (ed.) a kol. *Slavné brněnské vily*. Umělecká agentura Foibos v Praze, a. s., Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně, Muzeum města Brna 2006.

STRÍBRNÝ, JAN. Přednosti a slabiny katolické církve ve střetu s totalitními režimy. In: FIALA, PETR - HANUŠ, JIŘÍ (eds). *Katolická církev a totalitarismus v českých zemích*. CDK, Brno 2001.

ŠIMŠÍKOVÁ, LUDMILA. *Historie Cyrilometodějské církevní základní školy*. [nepublikovaná diplomová práce] Olomouc, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, Katedra učitelství I. stupně ZŠ 1997.

TIGRID, PAVEL. *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*. Odeon, Praha 1990.

TRAPL, MILOŠ. Doslov. In: ŠINDAR, JIŘÍ. *Zemřel pod cizím jménem*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007.

UHLÍŘ, DUŠAN. *Brněnský pitaval*. Rovnost, Brno 1992.

VAŠKO, VÁCLAV. *Dům na skále. Církev zkoušená /1*. Karmelitánské nakl., Kostelní Vydří 2004.

VAŠKO, VÁCLAV. *Dům na skále. Církev bojující /2*. Karmelitánské nakl., Kostelní Vydří 2007.

3) Internetové zdroje

Akce Ř. [online]. 2012 [cit. 2012-06-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.ustrcr.cz/cs/akce-n>>.

Brněnské ulice nazvané po profesorech a absolventech [online]. 2011 [cit. 2011-05-25]. Gymnázium Brno, třída Kapitána Jaroše 14. Dostupné z WWW: <<http://www.jaroska.cz>>.

Brněnské ulice [online]. 2004 [2010-03-31]. Encyklopedie dějin města Brna – ulice. Dostupné z WWW: <<http://www.encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=ulice>>.

Brno, pravoslavný chrám sv. Václava [online]. 2011 [cit. 2011-12-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.nockostelu.cz/index.php?pg:chram-sv-vaclava>>.

Dějiny kostela. [online]. 2004 [cit. 2009-12-11]. Dějiny kostela. Dostupné z WWW: <<http://www.farnostpodivin.host.sk/historek.htm>>.

Historie založení [online]. 2001 [cit. 2010-03-31]. Biskupské gymnázium Brno. Dostupné z WWW: <<http://www.bigy.cz>>.

Historie orla. Druhá světová válka - zákaz Orla německými nacisty [online]. 2007 [cit. 2010-03-29]. Profil orla. Dostupné z WWW <<http://www.orel.cz/profil/historie-10.html>>.

Josef Koutný (1909-1951). [online]. 2012 [cit. 2012-06-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.ustrcr.cz/cs/Josef-Koutny>>.

Král Jaroslav [online]. 2011 [cit. 2011-05-12]. Král Jaroslav-galerie malířství. Dostupné z WWW: <<http://www.galerie-malirstvi.cz/autor/kral-jaroslav>>.

Kronika střediska Axinit [online]. 2012 [cit. 2012-07-03]. Středisko Axinit. Dostupné z WWW: <<http://axinit.skauting.cz/kronika.html>>.

KŘEPELKA, VÁCLAV. *Vzpomínka na historii církevních škol*. [online]. 1998 [cit. 2012-07-07]. Dostupné z WWW: <<http://masarykova-ctvrt.byl.cz/vzpominka.html>>.

O Proglasu: statut Proglasu [online]. 2012 [cit. 2012-08-03]. Statut proglasu – Radio Proglas. Dostupné z WWW: <<http://www.proglas.cz/statut-proglasu.html>>.

Pavel VI. [online]. 2011 [cit. 2012-01-17]. Pavel VI.-Náboženství (Český rozhlas). Dostupné z WWW: <<http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/papezove/-sprava>>.

Svaté město Jeruzalém [online]. 2010 [cit. 2011-04-29]. Život v Izraeli. Dostupné z WWW: <<http://www.kardinal.cz>>.

ŠLAPÁKOVÁ, BARBORA. „Cítím se jako Moravan“, vyprávěl odsunutý Němec na autorském čtení. [online]. 2009 [cit. 2009-03-28]. Dostupné z WWW: <<http://zpravy.idnes.cz>>.

Významné osobnosti, které žily nebo žijí v Masarykově čtvrti [online]. 2011 [cit. 2011-07-09]. Občanské sdružení Masarykova čtvrtě. Dostupné z WWW: <<http://Masarykova-ctvrt.byl.cz/osobnosti.html>>.

Ulice. [online]. 2011 [cit. 2011-12-13]. Rašínova-Encyklopedie dějin města Brna. Dostupné z WWW: <<http://www.encyklopedie.brna.cz>>.

ZAPLETALOVÁ, HANA. *Historie starobrněnské baziliky Nanebevzetí Panny Marie na Mendlově náměstí* [online]. 1999 [cit. 2009-12-11]. Opatství sv. Tomáše na Starém Brně. Dostupné z WWW: <<http://www.opatbrno.cz/opat-hist-html>>.

Seznam obrázků

- Obr. 1: *Staré Brno na konci 19. stol.* Repro z: Kuča 2000, s. 528.
- Obr. 2: *Nájemný dům Heinrichova 27.* Soukromá fotodokumentace autorky.
- Obr. 3: *Jan Višek - Kudelova vila (1926-27), Klácelova 10.* Repro z: Sedlák 2006, s. 97.
- Obr. 4: *Zástavba okolí Kudelovy vily.* Soukromá fotodokumentace autorky.
- Obr. 5: *Bohuslav Fuchs - Marchova vila (1924), Lerchova 29.* Tamtéž.
- Obr. 6: *Krohův rodinný dům (1928-30) Sedláčkova 45.* Repro z: Sedlák 2006, s. 81.
- Obr. 7: *Zátiší s hrozny. Jaroslav Král 1935.* Repro z: Hlušička 1990, č. 63.
- Obr. 8: *Pradleny na Otavě. Jaroslav Král 1938.* Tamtéž, č. 82.
- Obr. 9: *Obchody a služby v Masarykově čtvrti. Rubová strana pozvánky kostelní jednoty na pátku valnou hromadu v roce 1935.* (Kostelní jednota, MZA, fond B 26, Policejní ředitelství, sign. 75/51, kart. 3255.
- Obr. 10: *Středověké Brno.* Repro z: Kuča 2000, s. 29.
- Obr. 11: *Členové augustiniánského kláštera na Starém Brně v letech 1961-1864.* Repro z: Iconographia Mendeliana, Moravské muzeum v Brně, Brno 1965, s. 14.
- Obr. 12: *Stavitel Trkal s otci augustiniány.* Soukromá fotodokumentace farního úřadu sv. Augustina.
- Obr. 13: *Stavba kostela léto 1932.* Tamtéž.
- Obr. 14: *Pohled na stavbu z ulice Březinovy.* Tamtéž.
- Obr. 15: *Biskup Dr. J. Kupka při svěcení.* Tamtéž.
- Obr. 16: *Kostel sv. Augustina 5. 5. 1935.* Tamtéž.
- Obr. 17: *Slavnost posvěcení kostela 5. 5. 1935.* Tamtéž.
- Obr. 18: *Pohlednice s původním plánem kostela.* Soukromá fotodokumentace P. F. Fráni.
- Obr. 19: *Původní obraz Madony v Mariánské kapli.* Tamtéž.
- Obr. 20: *Interiér kostela po dokončení.* Soukromá fotodokumentace farního úřadu sv. Augustina.
- Obr. 21: *Povinnosti členů jednotlivých odborů farní Katolické akce.* ABB, Biskupský ordinariát Brno, inv. č. 363, sg. A 136, ev. j. 108.
- Obr. 22: *Katolíci v českých zemích v roce 1930.* Repro z: Boháč 1999, č. 2.
- Obr. 23: *P. Karel Fanfrdla.* Soukromá fotodokumentace P. F. Fráni.
- Obr. 24: *P. Josef Gabriel. Průvod o slavnosti prvního svatého přijímání.* Tamtéž.
- Obr. 25: *Conciones - kniha nedělních kázání.* AMB, S 10, inv. č. 7, nesign., karton 1.
- Obr. 26: *Z dokumentace farního úřadu.* Tamtéž.
- Obr. 27: *Trojtřídní pomocná škola.* Repro z: Brejcha 1930, s. 331.
- Obr. 28: *Před maturitou. Lužánky, červen 1941.* Soukromá fotodokumentace Kongregace sester sv. Cyrila a Metoděje.
- Obr. 29: *Smírná kaple na Olivové hoře v Jeruzalémě.* Bartoš 1936, úvodní strana.
- Obr. 30: *Studovna Biskupského gymnázia.* Pozdrav z Biskupského gymnasia v Brně, 1948, s. 8.
- Obr. 31: *Lerchova ul. 1944.* Soukromá fotodokumentace rodiny Laudátovy.
- Obr. 32: *Svatební obřad sl. Zdenky Nejezchlebové a p. Jana Maria Laudáta, červen 1944.* Tamtéž.
- Obr. 33: *Zvony před odvozem k roztavení.* Soukromá fotodokumentace farního úřadu sv. Augustina.
- Obr. 34: *Hugo Fritsch při besedě se studenty.* Repro z: <<http://zpravy.idnes.cz>>, 20 .3. 2009, s. 1.
- Obr. 35: *Maturitní tablo 1948.* Soukromá fotodokumentace D. Bojdunykové.

- Obr. 36: *První svaté přijímání 1954*. Soukromá fotodokumentace P. F. Fráni.
- Obr. 37: „*Někteří stateční ministranti*“ 1953. Soukromá fotodokumentace P. F. Fráni.
- Obr. 38: *Po bohoslužbě*. Soukromá fotodokumentace M. Šulákové.
- Obr. 39: *Novokněžské požehnání P. O. Opálky 1972*. Soukromá fotodokumentace M. Šulákové.
- Obr. 40: *První svaté přijímání dětí 1968*. Soukromá fotodokumentace manželů Šťavíkových.
- Obr. 41: *Pout' do Šaštína 1988*. Soukromá fotodokumentace manželů Ševčíkových.
- Obr. 42: *Pomůcka k sázení not*. Soukromá fotodokumentace autorky.
- Obr. 43: *P. M. Kabrda světí zvon Sv. Monika*. Soukromá fotodokumentace farního úřadu sv. Augustina.
- Obr. 44: *Pout' farní charity, 90. léta*. Soukromá fotodokumentace H. Zbožínkové.
- Obr. 45: *O. Pavel Šenkyřík*. Soukromá fotodokumentace farního úřadu sv. Augustina.
- Obr. 46: *Manželé Schmuckovi*. Soukromá fotodokumentace autorky.
- Obr. 47: *Ministranti u sv. Augustina*. Soukromá fotodokumentace J. Šebka.
- Obr. 48: *S manžely Halasovými o Jeruzalémské bibli*. Soukromá fotodokumentace M. Laudátové.
- Obr. 49: *Biřmovanci*. . Soukromá fotodokumentace farního úřadu sv. Augustina.
- Obr. 50: *Po slavnosti Zmrtvýchvstání*. Soukromá fotodokumentace autorky.